

**ŚWIATOWY ZWIĄZEK
POLSKICH ŻOŁNIERZY ŁĄCZNOŚCI
ZARZĄD GŁÓWNY
ZEGRZE**

PRZEGLĄD ŁĄCZNOŚCI I INFORMATYKI

NR 6 - 2025

**WOJSKA ŁĄCZNOŚCI
W WOJSKU POLSKIM
NA WSCHODZIE
(WERSJA ROZSZERZONA)**

REDAKCJA

ppłk rez. Mieczysław Hucal

SKŁAD KOMPUTEROWY

Ewa Bielowicz

WYDAWCA

Światowy Związek Polskich Żołnierzy Łączności
ul. Juzistek 2
05-131 Zegrze

Od redakcji

Oddajemy w ręce czytelników kolejny numer „Przeglądu Łączności i Informatyki”. Jest to kompleksowe opracowanie na temat Wojsk Łączności w Wojsku Polskim na Wschodzie. Opracowanie powstało wiele lat temu (najprawdopodobniej w latach 70. lub 80. XX w.) w formie maszynopisu i pozostawało w rękach prywatnych. Pozyskaliśmy je dopiero w ubiegłym roku. Ze względu na dużą wartość merytoryczną i historyczną zdecydowaliśmy się je wydać i udostępnić szerokiemu gronu czytelników. Zachowany został oryginalny język i pisownia. Nie dokonaliśmy żadnej cenzury, korekt i ingerencji ze względu na poprawność polityczną. Tekst jest w 100% oryginalny.

Tematyka Wojsk Łączności w Wojsku Polskim na Wschodzie była już poruszona w poprzednim numerze Przeglądu ale obszerność obecnego materiału skłoniła nas do opublikowania. Poprzedni 5 numer Przeglądu można traktować jako streszczenie. Pozyskany maszynopis nie jest podpisany ale porównując go z numerem 5 Przeglądu można niemal z pewnością stwierdzić, że jego autorem jest śp. płk Stanisław Markowski.

W materiale opisano genezę powstania Wojsk Łączności na Wschodzie oraz ich rozwój w okresie od lipca 1944 r. do maja 1945 r. Opisano historię powstania poszczególnych jednostek wojskowych poczynając od jednostek naczelnego dowództwa, a kończąc na batalionach, składnicach i warsztatach. Przedstawiona została kierownicza kadra Wojsk Łączności na różnych szczeblach dowodzenia oraz dane statystyczne dotyczące stanów osobowych. Scharakteryzowane zostało szkolnictwo na potrzeby Wojsk Łączności, w tym szczegółowo opisano proces formowania Oficerskiej Szkoły Łączności. Na koniec omówiony został bilans technicznych środków łączności w tamtym okresie.

Odkładając na bok kontekst polityczny, -jest to bardzo obszerny i merytorycznie wartościowy materiał poświęcony historii Wojsk Łączności na Wschodzie. Nigdy wcześniej nie zgromadzono w jednym opracowaniu tak dużo istotnych informacji o formacjach łącznościowych walczących o wyzwolenie Ojczyzny w Armii Polskiej sformowanej na Wschodzie. Krew łącznościowców walczących czy to w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie czy w Armii Polskiej na Wschodzie była taka sama... czerwona.

Płk rez Mieczysław Hucal

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ I. GENEZA POWSTANIA WOJSK ŁĄCZNOŚCI	7
1. Struktura dywizyjnych pododdziałów łączności /na podstawie pododdziałów łączności 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki/	7
2. Stan osobowy	11
3. Wyposażenie	17
4. Szkolenie pododdziałowa. łączności	18
5. Organizacja i szkolenie pododdziałów łączności 1 Korpusu PSZ w ZSRR	22
6. Sformowanie jednostek łączności Armii Polskiej w ZSRR	30
 ROZDZIAŁ II. ROZWÓJ WOJSK ŁĄCZNOŚCI LUDOWEGO WOJSKA POLSKIEGO /22.07. 1944 R. – 09.05.1945 R./	 44
1. Szefostwo Wojsk Łączności	45
2. Wojska Łączności Naczelnego Dowództwa WP	48
3. Utworzenie Lotniczych Wojsk Łączności	56
4. Rozwój szkolnictwa łączności	58
5. Wojska Łączności 1 Armii WP	73
6. Wojska Łączności 2 Armii WP	75
7. Wojska Łączności 3 Armii WP	83
8. Pułki	86
9. Bataliony	91
10. Kompanie	93
11. Eskadry lotnictwa łącznikowego	94
12.. Jednostki poczty polowej	94
13. Składnice i warsztaty	96
14.. Charakterystyka stanu osobowego	97
15. Wykształcenie	103
16.Narodowość	106
17. Wiek	107
18.Straty w stanie osobowym	109
19.Techniczne środki łączności	109

ROZDZIAŁ I. GENEZA POWSTANIA WOJSK ŁĄCZNOŚCI

Rozwój wojsk łączności ludowego Wojska Polskiego przebiegał równolegle do ogólnego nurtu rozbudowy naszych Sił Zbrojnych i był dostosowany do ówczesnych form i metod dowodzenia wojskami. Formowanie pierwszych pododdziałów łączności rozpoczęło się jednocześnie z organizacją 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki.

Wiosną 1943 r. rząd radziecki wyraził zgodę na utworzenie jednostki polskiej w rejonie Sielc nad Oką. 14 maja 1943 roku w rejon letniego obozu Moskiewskiego Okręgu Wojskowego przybyła grupa organizacyjna, na czele której stał płk Zygmunt Berling. Rozpoczęto organizację oddziałów i pododdziałów zgodnie z obowiązującymi etatami radzieckiej dywizji piechoty gwardii. Jednak dywizja w krótkim czasie stała się nietypowym związkiem taktycznym.

Duża ilość rezerw osobowych, dalekowzroczna perspektywa dalszego rozwoju polskich sił zbrojnych oraz konieczność zapewnienia polskiej dywizji dużej samodzielności taktycznej spowodowały, że równolegle z formowaniem oddziałów dywizji, przystąpiono do tworzenia formacji takich jak: pułk czołgów, zapasowy pułk piechoty, dywizjon artylerii przeciwlotniczej, batalion kobiecy, eskadra lotnictwa i inne.

W ramach etatowych i nieetatowych oddziałów różnych rodzajów wojsk powstawały pododdziały łączności, które stały się zalążkiem przyszłych wojsk łączności ludowego Wojska Polskiego. Ówczesne pododdziały łączności były pod względem struktury i wyposażenia podobne do dywizyjnych pododdziałów Armii Radzieckiej.

Struktura etatowa nie przewidywała jednolitego pododdziału łączności. W dywizji w zależności od szczebla i potrzeb dowodzenia występowały w różnym składzie i zróżnicowanym ukompletowaniu wielobranżowe pododdziały łączności, przeznaczone do zabezpieczenia obiegu informacji na wszystkich szczeblach dowodzenia

1. Struktura dywizyjnych pododdziałów łączności

Etat przewidywał w sztabie dywizji wydział łączności, w skład którego wchodził szef łączności dywizji oraz jego pomocnik do spraw radiowych¹. Wydziałowi podlegała kompania łączności dywizji², szefowe łączności i kompanie łączności pułków oraz mniejsze pododdziały we wszystkich samodzielnych jednostkach bojowych.

Szef łączności dywizji był jednocześnie zastępcą szefa sztabu do spraw łączności i ponosił pełną odpowiedzialność za organizację i trwałość systemu łączności w działaniach bojowych³.

W skład kompanii łączności dywizji wchodziło dowództwo kompanii, kwatermistrzostwo i sześć specjalistycznych plutonów łączności o różnym przeznaczeniu.

¹ Etat 04/500. Dowództwo dywizji piechoty gwardii okresu wojennego. CAW, książka etatów, poz. 127.

² Etat 04/507. Samodzielna kompania łączności dywizji piechoty gwardii. CAW, III/7/554 k. 155; książka etatów, poz. 427. S. 39-42.

³ Nastawienie po służbie swjazi Krasnoj Armii, Moskwa 1944 r. s. 36.

Pluton sztabowy rozwijał węzły łączności⁴ na punktach dowodzenia, pluton radiowy rozwijał radiostacje i zabezpieczał łączność radiową, pluton ruchomych środków łączności przewoził dokumenty bojowe, a trzy plutony kablowo-telefoniczne rozbudowywały dalekosiężne kierunki przewodowe. Kwatermistrzostwu podlegał pluton gospodarczy. Sprzęt łączności obsługiwał warsztat naprawczy i stacja ładowania akumulatorów.

Wypożyczenie kompanii łączności stanowiły głównie przewoźne elementy węzłów łączności, przenośny sprzęt łączności oraz materiały i środki do budowy linii polowych. Podstawowym środkiem lokomocji był transport konny. Mechaniczne środki stosowano do przewożenia radiostacji średniej mocy, dokumentów bojowych oraz wykorzystywano dla potrzeb gospodarczych. Dane ilościowe przedstawia tabela 1.

W skład pułków piechoty wchodziły kompanie łączności o odmiennym składzie. Struktura ich różniła się od kompanii dywizyjnej tym, że posiadały one mniejszą ilość plutonów, mniej sprzętu łączności i środków transportu. W skład każdej kompanii wchodziły plutony: sztabowy, radiowy i kablowo-telefoniczny⁵. W batalionach piechoty występował pluton łączności, który podlegał starszemu adiutantowi batalionu. Pluton składał się z centrali telefonicznej i drużyny kablowo-telefonicznej. Środkiem lokomocji na szczeblu pułku był wyłącznie transport konny.

Artyleria dywizji posiadała całkowicie odmienną strukturę. Dowódcę i sztab artylerii dywizji obsługiwały trzy drużyny telefoniczne i drużyna radiowa, które wchodziły w skład plutonu dowodzenia⁶. W pułku artylerii lekkiej etat przewidywał szefa łączności i pomocnika do spraw radiowych. Szefowi łączności podlegał pluton łączności, który organicznie wchodził w skład baterii dowodzenia⁷, a w dywizjonach i bateriach znajdowały się drużyny łączności wchodzące w skład pododdziałów przygotowujących dane do prowadzenia ognia.

⁴ Węzłem łączności nazywano centrum w skład którego wchodziły elementy: centrala telefoniczna, centrala telegraficzna, środki radiowe, składnica meldunkowa, posterunek łączności z lotnikiem. Węzły łączności organizowane na punktach dowodzenia i dzielono na: podstawowe, zapasowe, tylowe i pomocnicze. Nastawienie op. cit. s. 10 i 67.

⁵ Etat 04/501, CAW, książka etatów, poz. 427, s. 8.

⁶ Etat plutonu dowodzenia dowództwa artylerii dywizji. CAW, III/7/544.

⁷ Etat pułku artylerii lekkiej dywizji piechoty. CAW, książka etatów, poz. 79.

Tabela nr 1

Stan etatowy ludzi, podstawowego sprzętu i środków transportu pododdziałów łączności dywizji piechoty⁸ do czasu wprowadzenia mechanicznych środków transportu.

Stan etatowy ludzi, podstawowego sprzętu i środków transportu pododdziałów łączności dywizji piechoty.

Nazwa jednostki	Stan osobowy			Środki łączności										Środki transportu							
	Oficerów	Podoficerów	Szeregowców	Razem	Radiostacje	Odbiorniki	Aparaty telegraficzne	Łącznice telefoniczne	Aparaty telefoniczne	Kabel telefoniczny	Stacje ładowania akumulatorów	Zestawy narzędzi	Tyczka z rosošką	Koni	Wozów jednoosobowych	Wozów parokonnnych	Dwukółek	Samochodów	Motocykli	Rowerów	
Wydział łączności dywizji Samodzielna kompania łączności Pluton dow. dowódcy art. Pułk piechoty Pułk piechoty Pułk piechoty Pułk piechoty Pułk artylerii lekkiej Stacja poczty polowej Dywizjon art. przeciwpancernej Kompania zwiadowcza	2	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	16	44	92	152	7	1	2	2	51	75	1	11	11	37	2	4	14	5	3	-	
	-	5	23	28	2	-	-	2	9	16	-	5	3	7	-	2	2	-	-	-	
	9	20	67	96	8	1	-	5	53	72	1	18	11	16	-	1	9	-	-	3	
	9	20	67	96	8	1	-	5	53	72	1	18	11	16	-	1	9	-	-	3	
	9	20	67	96	8	1	-	5	53	72	1	18	11	16	-	1	9	-	-	3	
	6	46	143	195	24	-	-	5	72	114	1	30	20	7	1	3	18	24	-	-	
	3	2	4	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	
	-	1	1	2	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	-	1	2	3	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	Razem:	54	159	466	679	59	4	2	24	291	421	5	100	67	99	3	15	64	29	3	9

⁸ CAW, III/7/544 k. 119, 137, 139; Książka etatów poz. 63 i 79.

Stan etatowy żołnierzy, podstawowego sprzętu łączności i środków transportu przedstawia tabela 1. Z danych ujętych w tabeli wynika, że do zabezpieczenia obiegu informacji na wszystkich szczeblach dowodzenia dywizja posiadała 54 oficerów, 159 podoficerów i 466 szeregowców różnych specjalności. W stosunku do całości sił dywizji łącznościowcy stanowili około 6% stanu dywizji.

W toku formowania i w okresie działań bojowych etaty pododdziałów łączności dywizji uległy nieznacznym zmianom. Wprowadzone zmiany miały na celu przystosowanie etatów radzieckich do aktualnych potrzeb naszego wojska, które formowano w innych warunkach i miało własną specyfikę. Zmiany w stanie etatowym 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki przedstawia tabela nr 2⁹.

Tabela nr 2

Okres	Stan etatowy			
	Oficerów	Podoficerów	Szeregowców	Razem
Czerwiec 1943 r.	54	159	466	679
31.III.1944 r.	54	174	499	727
27.IV.1945 r.	54	189	557	802

Zawarte w tabeli dane świadczą o tym, że w okresie około 2 lat istnienia pododdziałów łączności dywizji stan etatowy żołnierzy wzrósł o 123 żołnierzy tj. o 18,11%.

Ilościowy wzrost stanu etatowo-osobowego był wynikiem wprowadzenia do pododdziałów łączności etatów zastępców dowódców plutonów do spraw oświatowych, w późniejszym okresie przemianowanych na zastępców do spraw polityczno-wychowawczych, w pułku artylerii lekkiej utworzono etaty 21 kierowców, nastąpiła zmiana struktury dywizjonu artylerii przeciwpancernej oraz inne uzupełnienia wynikające ze zmian w systemie dowodzenia i szkolenia specjalistów łączności.

Pomimo powszechnego uznania środków radiowych za podstawowe, dominowały jednak pododdziały do rozbudowy linii przewodowych. Stąd przewaga sprzętu przewodowego na wszystkich szczeblach dowodzenia. Ilość posiadanych technicznych środków łączności w pełni zdała egzamin w działaniach statycznych. Trudniej było z zabezpieczeniem łączności w niektórych sytuacjach ruchomych. Podczas szybkich działań w głębi obrony wojsk hitlerowskich, łączność przewodowa często nie nadążała z rozbudową linii przewodowych za posuwającymi się do przodu sztabami, często ilość kabla była niewystarczająca.

W celu przyspieszenia budowy linii kablowych za nacierającymi wojskami, budowano najczęściej linie jedнопроводowe w postaci głównego osiowego kierunku

⁹ Raporty dzienne i wykazy stanu osobowego pododdziałów łączności 1 dywizji piechoty. CAW, III/7/152; Mel-dunki o stanie osobowym i transporcie. CAW, III/7/158.

łączności oraz kierunków ze stacji pośredniej do podległych sztabów. Przy braku dostatecznej ilości kabla telefonicznego, sięgano do podręcznych środków - budowy linii przewodowych gołym drutem /bez izolacji/ a nawet drutem kolczastym¹⁰.

Środków radiowych na szczeblach taktycznych było za mało. Brak tych środków szczególnie dał się odczuć w batalionach piechoty. W natarciu dowódcy batalionów zmuszeni byli do utrzymania łączności z podwładnymi wyłącznie przy pomocy łączników oraz sygnałów optycznych i dźwiękowych.

Dowódcy kompanii piechoty nie dysponowali technicznymi środkami łączności zabezpieczającymi łączność z podwładnymi. Dowodzili jedynie za pomocą sygnałów optycznych i dźwiękowych oraz łączników.

2. Stan osobowy

Początek formowania pododdziałów łączności 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki był bardzo trudny. Większość oficerów i podoficerów łączności armii przedwrześniowej opuściła Związek Radziecki wraz z armią Andersa. Nieliczni, którzy pozostali, rozproszeni byli po całym Kraju Rad. Wśród ochotników masowo napływających do obozu sieleckiego mało było ludzi posiadających minimum wiedzy o technicznych środkach łączności. Brak polskich kadr dowódczych i technicznych uzupełniano, żołnierzami radzieckimi. Na prośbę Związku Patriotów Polskich Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej sukcesywnie kierowało oficerów i podoficerów łączności o różnych specjalnościach na dowódców i instruktorów. Wielu z nich było pochodzenia polskiego, jednak nie zawsze pamiętali język polski. Byli też Polacy, którzy pełnili służbę wojskową w Armii Radzieckiej. Właśnie jako pierwsi przybyli do obozu sieleckiego 15 maja 1943 r. żołnierze: Kazimierz Hetman, Tadeusz Bojkowski, Tadeusz Kucharz¹¹ i inni.

O początku swojej drogi - jako żołnierza łączności płk Tadeusz Kucharz napisał: "...Ustawiono nas w szeregu, po czym kolejno podchodziliśmy do komisji. Powoli wypełniały się miejsca pod tabliczkami. Z łącznościowców nie było jeszcze nikogo. Nadeszła moja kolej. Krótki wywiad: gdzie służyłem, jaki mam stopień wojskowy, jak się czuję? Sprawdzono wzrok, ciężar ciała, wzrost i zdecydowano: zdolny do służby w łączności. Ucieszyłem się bardzo z tego przydziału i szybko usiadłem na właściwym miejscu. Byłem w tym dniu pierwszym łącznościowcem. Do końca dnia było nas 25. Wówczas ktoś z grupy organizacyjnej w ubraniu cywilnym z białą-czerwoną opaską na rękawie zaprowadził nas do obozowiska kompanii łączności, znajdującego się w pobliżu sztabu dywizji"¹².

Garstka żołnierzy i ochotników pochodzących zewsząd: z Zachodniej Białorusi i Ukrainy, z pod Warszawy i z Lubelskiego, z Zagłębia i ze Śląska w drugiej połowie maja 1943 r. rozpoczyna pionierską pracę nad tworzeniem zrębów pododdziałów łączności. Rozpocząć należało od zera. Brak kadry dowódczej, niedostateczne ilości

¹⁰ Np. w walkach w rejonie Amelin-Żelazna Stara /19-28.VIII.1944r/ łączność między sztabem 2 DP a 4,5 i 6 pp zorganizowana została na kierunkach wybudowanych drutem kolczastym. CAW, III/4/657 k. 88

¹¹ Relacja ustna płk Tadeusza Kucharza z 1971 r.

¹² Tadeusz Kucharz, Początek drogi. Przegląd Wojsk Lądowych 1973 r. nr 10, s. 55,56.

umundurowania, obuwia, środków transportu, sprzętu, pomocy naukowych, podręczników i regulaminów w języku polskim, to są tylko podstawowe trudności, które wymagały szybkiego rozwiązania. Przybywający do pododdziałów łączności ludzie, stanowili konglomerat wieku, poziomu wykształcenia ogólnego i wojskowego, zainteresowań i przekonań politycznych. W tej sytuacji nieliczna kadra dowódcza i instruktorzy radzieccy często nieznający lub słabo władający językiem polskim, musieli wkładać wiele wysiłku, aby przezwyciężyć najistotniejsze trudności. Ludzi trzeba było wdrożyć w tryby twardej dyscypliny wojskowej, nauczyć dzielić trudy żołnierskie, przyzwyczajać do jednomyślnego działania, wyszkolić pod względem wojskowym i specjalnym na pełnowartościowych żołnierzy łączności scementowanych politycznie.

Punktem stycznym poborowych, oficerów i instruktorów radzieckich była chęć walki ze wspólnym wrogiem. Służba w wojsku otwierała możliwość ziszczenia się marzeń wielu Polaków o powrocie do Kraju najkrótszą drogą.

Z pomocą w osiągnięciu zaszczytnego celu przyszli oficerowie i podoficerowie skierowani do dywizji z Armii Radzieckiej.

22 maja przybył z radzieckiej dywizji piechoty pplk Feliks Suczek¹³, któremu dowódca dywizji płk Zygmunt Berling powierzył stanowisko szefa łączności 1 Polskiej Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki¹⁴.

W ostatniej dekadzie maja przybyła do dywizji kolejna grupa oficerów łączności, którzy zgodnie z rozkazem dziennym dowódcy dywizji z 29 maja zostali wyznaczeni: por. Marcin Kasjanowski - na stanowisko zastępcy dowódcy do spraw liniowych 1 samodzielnej kompanii łączności, por. Włodzimierz Malinowski i oficer bez stopnia Czesław Staniszewski - na stanowiska dowódców plutonów tejże kompanii¹⁵. Na stanowisko zastępcy dowódcy kompanii do spraw technicznych wyznaczono por. Leonarda Osmana.

Na początku czerwca przybyła następna grupa oficerów. Na pomocnika szefa łączności dywizji wyznaczono kpt. Edwarda Szmatowicza¹⁶.

Szefami łączności pułków zostali wyznaczeni: 1 pułku piechoty - por. Henryk Kotulski, 2 pułku piechoty - por. Wojciech Nawotny i 3 pułku piechoty - ppor. Henryk Jermanowski¹⁷.

Stanowiska dowódców kompanii łączności zgodnie z rozkazami dowódcy dywizji objęli: 1 samodzielnej kompanii łączności dywizji dotychczasowy zastępca por. Marcin Kasjanowski, w kompaniach łączności: 1 pułku piechoty - por. Aleksy Tchórzewski,

¹³ Feliks Suczek syn Antoniego, ur. 1906r. Absolwent Kijowskiej Oficerskiej Szkoły Łączności. Członek V/KP /8/, uczestnik walk w składzie Frontu Kalinińskiego w 1941r. Frontu Zachodniego w 1941-43r. Odznaczony Orderem Czerwonej Gwiazdy i Orderem Wojny Ojczyźnianej II stopnia.

¹⁴ Wykaz oficerów łączności 1 PDP, CAW, III/7/171.

¹⁵ Rozkaz dzienny dowódcy 1 PDP nr 9 z dnia 29.V.1943 r. CAW, III/7/488 k. 50.

¹⁶ Rozkaz dzienny dowódcy 1 PDP nr 14 z 10.VI.1943 i. CAW, III/7/488 k. 46.

¹⁷ Tamże, k. 46; Rozkaz dzienny dowódcy 1 PDP nr 20, Tamże k. 42.

2 pułku piechoty - por. Konstanty Sapron, 3 pułku piechoty - por. Aleksander Choliński i 1 pułku czołgów - por. Jan Tarando¹⁸.

Zastępcami dowódców kompanii łączności do spraw oświatowych zostali: bez stopnia Mieczysław Drobnier - w kompanii dywizyjnej. Piotr Kędzierski - w 1 pułku, chor. Kazimierz Leremież - w 2 pułku i Arkadiusz Langer - w 3 pułku piechoty.

Na zastępców dowódców kompanii do spraw liniowych zostali wyznaczeni: dotychczasowy dowódca plutonu por. Włodzimierz Malinowski, ppor. Stanisław Zasztó, ppor. Ryszard Lipiński i por. Jan Rabanowski¹⁹.

W tym czasie zostaje utworzony dodatkowy etat zastępcy szefa łączności dywizji. Stanowisko to objął mjr Józef Szpakowski.

Na stanowiska dowódców plutonów rozkazami dowódcy dywizji zostali wyznaczeni w 1 samodzielnej kompanii łączności: por. Michał Hubert, ppor. Wacław Radzichowski, ppor. Romuald Piotrowski, ppor. Aleksander Kudryn, ppor. Władysław Walicki w 1 pułku piechoty: ppor. Aleksander Bobron, chor. Antoni Tomnicki, chor. Kazimierz Adamowicz, ppor. Wiktor Chaspiewski, ppor. Bolesław Guszczenok; w 2 pułku piechoty: ppor. Ryszard Lipiński, ppor. Eugeniusz Grabczak, ppor. Jan Mazurek, ppor. Wacław Sobolewski, chor. Franciszek Wojciechowski, ppor. Antoni Maculewicz, chor. Witold Mączyński; w 3 pułku piechoty: chor. Galanty Michał, ppor. Jan Rabanowski, chor. Karol Motykiewicz, ppor. Zachariusz Nikosiewicz. W 1 pułku artylerii lekkiej: ppor. Stefan Dąbrowski, chor. Julian Gliński, ppor. Włodzimierz Pietkiewicz, ppor. Piotr Potapski²⁰.

Najszybciej wśród dywizyjnych pododdziałów łączności, zorganizowana została 1 samodzielna kompania łączności dywizji. O rozwoju organizacyjnym mogą świadczyć dane zawarte w tabeli 3²¹.

Porównując dane zawarte w tabelach 1 i 3 nasuwa się wniosek, że organizacja samodzielnej kompanii łączności rozwijała się w szybkim tempie. Na początku czerwca 1943 r. osiągnęła ona pełny ilościowy stan żołnierzy. Jednak w kompanii brak było do etatu 56,25% oficerów i 77,27% podoficerów. Brak kadry dowódczej utrudniał proces szkolenia.

¹⁸ Rozkazy dzienne dowódcy 1 PDP nr 27 i 30. Tamże k. 30 i 200.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Spisy etatowych stanowisk oficerskich oraz rozkazy dowódcy 1 PDP. CAW,III/7/152, 159,171,172,490; III/4/695.

²¹ Stan na dzień 4 i 5.VI.1943r. Książka ewidencji 1 samodzielnej kompanii łączności, CAW,III/7/182. Stan na dzień 7.VI.i 8.VII. Podgórski Czesław. Formowanie 1 dywizji piechoty im. T. Kościuszki. Przegląd Wojsk Lądowych nr 7,1973r. s.10 i 15. Stan na dzień 8.IX.1943r. do 15.I.1944r. Raporty dzienne 1 samodzielnej kompanii łączności, CAW,III/7/10 i 7/56.

Tabela nr 3

Data	Oficerowie		Podoficerowie	Szeregowcy	Razem
	etatowi	instruktorzy			
4.VI.1943 r.	?	?	91		?
5.VI.1943 r.	?	?	138		?
7.VI.1943 r.	7	1	10	133	151
8.VII.1943 r.	3	14	64	167	248
8.IX.1943 r.	17	-	41	110	168
19.IX.1943 r.	16	-	38	112	166
31.X.1943 r.	16	-	39	98	153
31.XII.1943 r.	16	-	42	102	160
15.I.1944 r.	16	-	42	103	161

Znacznie wolniej przebiegało formowanie pododdziałów - łączności pułków. W połowie czerwca 1943 r. 5 pułk piechoty posiadał jedynie załóżek kompanii łączności na czele z instruktorem radzieckim chor. Deniszowem²².

Z punktu rozdzielczego dywizji lekarz Zajączkowski kierował do pododdziałów łączności pułków ludzi posiadających najlepsze przygotowanie, w drugiej połowie czerwca przybyła do 5 pułku piechoty grupa żołnierzy armii przedwrześniowej, a wśród nich byli łącznościowcy pełniący służbę w Armii Radzieckiej²³.

Oni stanowili trzon pododdziałów łączności pułku piechoty. tak więc proces formowania pododdziałów łączności w ostatniej dekadzie czerwca 1943 r. dobiegał końca²⁴.

Szybki wzrost stanu osobowego jednostek dywizji spowodował koniec szybkiego uruchomienia stacji poczty polowej, żołnierze zgrupowani w obozie sieleckim, zdala od krewnych i znajomych, pragnęli wiadomości od swoich najbliższych. Żywa poczta, od przybywających żołnierzy docierała tylko do szczęśliwców. większość żołnierzy oczekiwała na wiadomości. Nadszedł nareszcie oczekiwany dzień. 7 czerwca 1943 r. rozpoczęła swą działalność stacja poczty polowej 2808 w dywizji piechoty. Szefem stacji został por. Łopatienko, starszymi ekspedytorami: st. sierż. Bolszakow i Bonuarczuk, pomocnikami: sierż. Sobolewski i Liwierko²⁵.

W połowie czerwca zgodnie z decyzją dowódcy dywizji gen. Z. Berlinga zorganizowano w 1 samodzielnej kompanii łączności dwa plutony szkolne. W plutonie radiowym szkolono 50 radiotelegrafistów, w plutonie telefonicznym 28 telefonistów i nadzorców liniowych²⁶.

²² Jermanowski Henryk .Relacja ustna z 1975 r.

²³ Tamże.

²⁴ Tamże.

²⁵ Rozkaz dzienny dowódcy 1PDP nr 14 z 7.VI.1943 r. CAW, III/7/488 k. 49.

²⁶ Księga ewidencji szkoły podoficerskiej przy 1 samodzielnej Kompanii łączności. CAW, III/16/8.

W dniach 18 - 27 sierpnia elewi szkoły podoficerskiej zdali komisyjne egzaminy końcowe i w stopniach podoficerów i starszych szeregowców zostali skierowani do pododdziałów łączności dywizji.

Zasilili oni nieliczne w tym czasie szeregi dowódców drużyn radiowych, dowódców radiostacji, dowódców drużyn kablowo- telefonicznych i starszych telefonistów.

Część podoficerów została wyznaczona na zastępców dowódców plutonów do spraw oświatowych lub zasilala szeregi dalszych rozbudowujących się pododdziałów łączności 1 korpusu.

Stan skompletowania pododdziałów łączności dywizji ulegał pewnym wahaniom. Brak dokumentów nie pozwala na dokładne prześledzenie ruchu stanów osobowych poszczególnych grup żołnierzy. Jednak obsada personalna i meldunki o stanie bojowym niektórych pododdziałów wskazują, że żołnierze pododdziałów łączności 1 dywizji byli wykorzystywani do formowania kolejnych pododdziałów korpusu i armii.

Stopień ukompletowania pododdziałów łączności 1 dywizji piechoty przedstawia tabela 4.

Tabela nr 4²⁷

Nazwa jednostki (pododdziału)	Stan na dzień	Oficerów		Podoficerów		Szeregowców		Razem	
		Etat	Stan	Etat	Stan	Etat	Stan	Etat	Stan
1 samodzielna kompania łączności	31.03.1944 r.	16	15	46	37	101	101	163	153
	27.04.1945 r.	16	14	46	44	101	109	163	167
1 pułk piechoty	31.03.1944 r.	10	10	19	22	67	76	96	108
	27.04.1945 r.	10	7	23	10	67	52	100	69
2 pułk piechoty	31.03.1944 r.	10	10	19	18	67	66	96	94
	27.04.1945 r.	10	8	23	20	67	55	100	83
3 pułk piechoty	31.03.1944 r.	10	10	19	25	67	73	96	108
	27.04.1945 r.	10	9	23	31	67	66	100	106
1 pułk artylerii lekkiej	31.03.1944 r.	7	6	64	50	172	107	243	163
	27.04.1945 r.	7	3	64	45	193	124	266	172
Pluton dowodzenia do- wódcy artylerii	31.03.1944 r.	1	1	5	6	22	22	28	29
	27.04.1945 r.	1	1	5	4	23	24	29	29
Dywizjon artylerii przeciw- pancernej	31.03.1944 r.	-	-	1	1	1	1	2	2
	27.04.1945 r.	2	2	4	3	12	4	18	9
Kompania zwiadowcza	31.03.1944 r.	-	-	1	1	2	2	3	3
	27.04.1945 r.	-	-	1	1	2	2	3	3
Kurs radiotelegrafistów	31.03.1944 r.	-	-	-	3	-	7	-	10
	27.04.1945 r.	-	-	-	-	25	-	25	-
Razem:	31.03.1944 r.	54	52	174	163	499	455	727	670
	27.04.1945 r.	56	44	189	158	557	436	802	638

²⁷ Meldunki o stanie bojowym 1 PDP. CAW-III /7/152 i 158, k. 20 i 89.

Z tabeli 4 wynika, że w dniu 31 marca 1944 r. pododdziały łączności 1 dywizji piechoty posiadały w stosunku do stanu etatowego 92,16% żołnierzy. 27 kwietnia 1945 stan osobowy łącznościowców zmniejszył się w porównaniu do stanu z 1944 r. W poszczególnych grupach żołnierzy brak było do pełnego etatu 21,42% oficerów, 16,4% podoficerów oraz 21,72% szeregowców. Ogółem 27 kwietnia pododdziały łączności 1 dywizji piechoty skompletowane były w 79,55%.

Przed wyjazdem dywizji na front, wśród szeregów 1 samodzielnej kompanii łączności nie zabrakło także i kobiet. Zostały one przydzielone z plutonu łączności 1 Batalionu Kobiecego im. E. Platter, w bitwie pod Lenino i podczas dalszych walk o wyzwolenie kraju pełniły funkcje telefonistek i radiotelegrafistek.

W plutonie sztabowym obsługiwały centralę telefoniczną dywizji telefonistki: szer. Zofia Górecka, Romana Birecka, Maria Haduch, Teofila Włodarczyk, Janina Matejczuk, Leokadia Guzek²⁸.

W plutonie radiowym na radiostacji dowódcy korpusu pracowały: szer. Janina Arent, Anna Arent, Helena Kozaczuk, Halina Altman, Aleksandra Kieszowska, Julia Flis, Halina Gibowska, Eugenia Gibowska²⁹.

Kobiety - żołnierze łączności już podczas pierwszych walk dywizji ogromnym wysiłkiem, poświęceniem i uwagą zadokumentowały wolę walki i zdolność do największych poświęceń, w trudnych warunkach działań bojowych, spowodowane intensywnymi bombardowaniami lotnictwa nieprzyjaciela, z honorem wywiązały się ze wszystkich zadań bojowych.

W pierwszym okresie intensywnego szkolenia napływają do dywizji nowi oficerowie; następują także zmiany na niektórych stanowiskach. W drodze awansu na wyższe stanowiska zostali wyznaczeni: kpt. Włodzimierz Malinowski - na dowódcę 1 samodzielnej kompanii łączności, por. Aleksy Tchórzewski - na szefa łączności a por. Stanisław Zasztof na dowódcę kompanii 1 pułku, ppor. Ryszard Lipiński - na dowódcę kompanii 2 pułku, por. Marcin Kasjanowski został wyznaczony na stanowisko pomocnika szefa łączności do spraw radiowych 1 pułku artylerii lekkiej³⁰.

Do końca sierpnia 1943 r. do dywizji przybyło 47 oficerów 31 łączności³¹. Stanowili oni 7,7% ogólnego stanu oficerów dywizji. Część z nich przybyła z Armii Radzieckiej, nieliczna grupa wywodziła się z armii II Rzeczypospolitej, a niektórzy zostali awansowani spośród wyróżniających się podoficerów.

Większość z nich była Polakami, lub oficerami polskiego pochodzenia, którzy pełnili służbę w Armii Radzieckiej. Brak dokładnych danych personalnych nie zezwala na opublikowanie pełnej listy nazwisk.

²⁸ Rozkaz dowódcy kompanii łączności nr 50 z 29.viii.1943 r.

²⁹ Tamże.

³⁰ Spis etatowych stanowisk oficerskich 1 PDP. CAVI, 111/7/ 152,159,171 i 172; Rozkazy dzienne dowódcy 1 BPD. CAW,111/7/ 488; Wykazy imienne oficerów 1 DPD,CAW, III/4/695.

³¹ Podgórski Czesław. 1 Dywizja Piechoty im. T. Kościuszki Myśl Wojskowa nr 7, 1963 r. s. 75.

Spośród grona oficerów Polaków, którzy pierwsi znaleźli się w szeregach wojsk łączności 1 dywizji piechoty byli: chor. Kazimierz Adamowicz, ppor. Aleksander Choliński, por. Mieczysław Drobner, ppor. Władysław Dańkowski, chor. Michał Galanty, ppor. Eugeniusz Grabczak, por. Michał Hubert, ppor. Henryk Jermanowski, ppor. Aleksander Kudryn, chor. Karol Motykiewicz, ppor. Zachariusz Nikosiewicz, ppor. Romuald Piotrowski chor. Eugeniusz Pawłosiewicz, ppor. Waław Radzichowski, por. Jan Rabanowski, chor. Marian Ryński, ppor. Waław Sobolewski, por. Aleksy Tchórzewski, ppor. Wiktor Walicki, chor. Franciszek Wojciechowicz³².

Przeważająca większość oficerów posiadała dobre przygotowanie teoretyczne i praktyczne. Część oficerów brała udział w walkach z hitlerowskim najeźdźcą w szeregach Armii Radzieckiej i posiadała, pomimo młodego wieku i niskich stopni wojskowych, spore doświadczenia bojowe. Oni to stanowili trzon kadry dowódczej i technicznej, zostali wyznaczeni na różne odpowiedzialne stanowiska dowódcze w pododdziałach łączności. Z powodu braku dostatecznej ilości oficerów łączności, nieliczni oficerowie innych rodzajów wojsk po krótkotrwałym przeszkoleniu pełnili obowiązki dowódców w pododdziałach łączności np. chor. Włodzimierz Pietkiewicz - artylerzysta, pełnił obowiązki pomocnika szefa łączności 1 pułku artylerii lekkiej do spraw radiowych, a w sierpniu został przeniesiony na stanowisko szefa łączności dywizjonu, ppor. Antoni Zalewski i bez stopnia Waław Sobolewski - oficerowie piechoty, zostali wyznaczeni na stanowiska łącznościowe³³.

Braki w stanie osobowym oficerów łączności bardzo często pokrywano bardziej doświadczonymi o odpowiednim przygotowaniu technicznym podoficerami. Obowiązki dowódców plutonów między innymi pełnili: sierż. pchor. Józef Nabel, sierż. Karol Białonowicz, Antoni Szapucko, Longin Szurka i Anatol Jagliński, plut. Włodzimierz Jegliński, Borys Perelmutter i Włodzimierz Rapowicz³⁴. Brak podoficerów uzupełniani bardzo często wyróżniającymi się w szkoleniu szeregowcami.

3. Wyposażenie

Początkowo były trudności z wyposażeniem w techniczne środki łączności i broń osobistą żołnierzy. Jednak dzięki pomocy Moskiewskiego Okręgu Wojskowego sukcesywnie napływały dostawy sprzętu łączności, uzbrojenia i środków transportu. Do 16 czerwca 1943 r. dywizja otrzymała 100% stanu etatowego sprzętu radiowego i telefonicznego³⁵.

Na wyposażeniu pododdziałów znajdował się nowoczesny sprzęt łączności w postaci: radiostacji średniej i małej mocy, aparatów telefonicznych i telegraficznych, sprzętu i kabla do budowy linii polowych oraz środków sygnalizacji dźwiękowej i wzrokowej.

³² Rozkaz dowódcy 1 skł. nr 50 z 29.VIII.1943rj Relacja ustna płk. Henryka Jarmanowskiego z 1973 r. Obsada personalna 1 dywizji.

³³ Rozkazy dzienne dowódcy 1 DPD, CAW, III/7/488.

³⁴ Rozkazy dzienne dowódcy 1 DPD, CAW III/7/488. Obsada personalna, CAW 111/7/152,159,171 i 172.

³⁵ Meldunek o stanie wyposażenia 1 DPD na dzień 16.VI.1943 r. CAW, III/7/10 k. 116-118.

Z chwilą wyruszenia na front 1 dywizja piechoty posiadała 63 radiostacje różnych typów³⁶.

O ile uzupełnienie stanem osobowym i wyposażenie w podstawowy sprzęt łączności pododdziałów łączności dywizji zostało dość szybko rozwiązane pozytywnie, to skompletowanie środków transportu nastręczało poważne trudności. Łączność miała dysponować dwojakiego rodzaju środkami ciągu: konnym i mechanicznym.

Stan koni chociaż nie był pełny, zabezpieczał najbardziej niezbędne potrzeby pododdziałów łączności. Gorzej przedstawiał się problem wyposażenia w samochody osobowo-terenowe, ciężarowe, motocykle oraz rowery.

Chociaż 3 lipca kompania dywizyjna otrzymała 11 pojazdów mechanicznych w tym: 5 samochodów osobowo-terenowych, 3 ciężarowe i 3 motocykle, jednak pojazdy te, zgodnie z decyzją dowódcy dywizji zostały przydzielone do dyspozycji dowództwa i oficerów sztabu³⁷.

Kompania łączności na stan etatowy 8 pojazdów mechanicznych posiadała tylko 2 samochody ciężarowe tj. 25%. Otrzymała je prawdopodobnie przed wyruszeniem na front.

Tabor konny uzupełniano sukcesywnie. Ostatnią partię 7 koni kompania łączności dywizji otrzymała 20 sierpnia z 1 pułku artylerii lekkiej³⁸. W drodze na front kompania dywizyjna posiadała 34 konie. W pozostałych pododdziałach stan koni był bliski stanu etatowego.

4. Szkolenie pododdziałów łączności

Zgodnie z decyzją dowódcy dywizji, dywizja w okresie 3 miesięcy miała stać się związkiem taktycznym zdolnym do prowadzenia samodzielnych działań bojowych we współdziałaniu z innymi rodzajami wojsk w różnych warunkach terenowych.

Gotowość bojową wojsk łączności można było osiągnąć poprzez intensywne szkolenie bojowe specjalne żołnierzy różnych specjalności.

Potrzeby dywizji w tym zakresie były bardzo duże. Do zabezpieczenia łączności należało wyszkolić ponad 500 żołnierzy o specjalności przewodowej starszych telefonistów i telefonistów do obsługi central telefonicznych, nadzorców liniowych, telegrafistów i majstrów telefoniczno-telegraficznych oraz ponad 130 żołnierzy o specjalności radiowej, /dowódców radiostacji, starszych radiotelegrafistów i radiotelegrafistów radiostacji średniej i małej mocy/. Ponadto należało wyszkolić specjalistów ruchomych środków łączności obserwatorów służby obserwacyjno-meldunkowej, kierowców oraz liczne grono żołnierzy o innych specjalnościach wojskowych.

³⁶ Meldunek dowódcy 1 BBD skierowany do dowódcy 1 Frontu Zachodniego gen. Sokołowskiego z 4.IX.1943r. CAW, III/7/10 k. 168.

³⁷ Rozkaz dzienny dowódcy 1 PDP nr 33 z 3.VII.1943 r. CAW, III/7/488 k. 193.

³⁸ Rozkaz dowódcy 1 PDP nr 70 z 18.VIII.1943 r. CAW, III/7/488 k. 7.

Programem objęto trzy podstawowe specjalności: radiotelegrafistów, telegrafistów i telefonistów. Na podstawie doświadczeń radzieckich opracowano trzy miesięczny program szkolenia. Stanowił on podstawę do wykonania szczegółowych planów i rozkładów zajęć dla poszczególnych grup i specjalizacji.

Plan szkolenia przewidywał 75 dni nauki po 10 godzin dziennie, w sumie 750 godzin lekcyjnych. Z tej liczby godzin przeznaczono 190 - na wyszkolenie ogólnowojskowe, 510 - na przedmioty specjalne oraz 50 godzin zarezerwowano na manewry dywizyjne³⁹.

Proporcje godzinowe wskazują, że najwięcej czasu przeznaczono na szkolenie specjalne, które miało przygotować radiotelegrafistów, telegrafistów i telefonistów do praktycznego działania w warunkach bojowych. Podział godzin na przedmioty specjalne przedstawia tabela 5⁴⁰.

Tabela nr 5

Przedmiot	Ilość godzin na specjalność		
	Radiotelegrafistów	Telegrafistów	Telefonistów
Telefonia	10	20	80
Telegrafia	-	40	-
Radiostacje wojskowe	80	-	-
Budowa linii przewodowych	4	20	260
Elektrotechnika	40	20	20
Silniki spalinowe	6	-	-
Praktyczna praca na sprzęcie	350	390	-
Taktyka łączności	20	20	150
RAZEM	510	510	510

15 czerwca 1943 r. rozpoczęło się planowe szkolenie 41 zorganizowanych już pododdziałów łączności⁴¹.

Czas był bardzo ograniczony. Problematyka, którą należało przerobić była urozmaicona i bogata. Przy szkoleniu specjalistów łączności koncentrowano się na zagadnieniach najważniejszych. Uczono żołnierzy przede wszystkim praktycznej obsługi sprzętu łączności. Od pierwszych dni szkolenia specjalnego, teorię związano z praktyką. W szkoleniu telefonistów 50,98% czasu przeznaczono na budowę linii przewodowych w różnych warunkach terenowych o każdej porze doby oraz 29,41% na taktykę łączności. Przy szkoleniu radiotelegrafistów 68,62% czasu przeznaczono na dokładne

³⁹ Program szkolenia formacji łączności 1 POP. CAW, III/3/5 k. 41.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ Ogólne wytyczne do szkolenia wojsk, CAW, III/3/5 k. 30.

opanowanie praktycznej obsługi radiostacji a dla nielicznej grupy telegrafistów 76,47% czasu planowano na dokładne opanowanie pracy na aparatach telegraficznych Morse'a. Tak więc zagadnienia teoretyczne stanowiły tylko kanwę do pogłębienia wiadomości o sprzęcie łączności, lepszego poznania tajników jego pracy i zastosowania w działaniach bojowych.

Zajęcia oświatowe, prowadzono na pierwszych 2 godzinach lekcyjnych we wtorki i piątki⁴². Miały na celu wpajanie żołnierzom przekonania o konieczności utrzymania żelaznej dyscypliny, i niezłomnej dążności do wykonania zadań bojowych. Wychowywano na najlepszych historycznych tradycjach walki narodu polskiego, systematycznie wpajano w nich przekonanie o konieczności sojuszu i ścisłej współpracy ze Związkiem Radzieckim. Zapewniano, że przyszła Polska będzie krajem sprawiedliwym, demokratycznym, bez klas uprzywilejowanych. Mobilizowano żołnierzy do walki z bronią w rękę o wyzwolenie Polski z okupacji hitlerowskiej, do walki o powrót na prastare Ziemie Piastowskie⁴³.

Szkolenie ogólnowojskowe stanowiło bazę przygotowawczą szkolenia specjalistycznego. Obejmowało ono musztrę i regulaminy, naukę o znajomości broni i strzelanie bojowe, przygotowanie saperskie, chemiczne i sanitarne, wychowanie fizyczne, terenoznawstwo i taktykę⁴⁴.

Tematy z taktyki w odniesieniu do wszystkich specjalności były jednakowe i obejmowały zagadnienia takie jak: obrona i natarcie pojedynczego strzelca, pokonywanie przeszkód wodnych, okopywanie się, obrona i maskowanie obiektów łączności oraz współdziałanie różnych rodzajów wojsk na polu walki,

W całokształcie szkolenia wyrabiano u żołnierzy poczucie odpowiedzialności za dokładne i aktualne wykonywanie rozkazów, inicjatywę, upór i śmiałość w osiąganiu postawionego celu. Umiejętność szybkiego działania w trudnych warunkach oraz wyrabianie koleżeństwa i udzielanie wzajemnej pomocy na polu walki.

Zajęcia prowadzono intensywnie w dzień i w nocy. Większość z nich odbywała się w terenie. W celu wyrobienia sprężystości, wytrwałości i ruchliwości działania, wykorzystywano przemarsze na ćwiczenia, do stołówek, łaźni i innych prac gospodarczych.

Zajęcia w terenie prowadzono często metodą ćwiczeń kompleksowych mających na celu zgrywanie załóg i pododdziałów w zabezpieczeniu łączności w różnych warunkach. Uważano, że ten sposób nauczania jest najbardziej efektywny, pozwalał bowiem na ekonomiczne wykorzystanie czasu i maksymalne zaangażowanie całego stanu osobowego pododdziałów łączności.

Na zakończenie programowego szkolenia w końcu sierpnia przeprowadzono ćwiczenia taktyczne, na których pododdziały łączności zostały poddane generalnej pró-

⁴² Tymczasowy statut pracy oświatowo-wychowawczej w 1 PDP, CAW, III/7/548.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Program CAW, III/3/5 k.

bie. W manewrach dywizyjnych kładziono duży nacisk na zgranie zespołów, umiejętność wykonywania różnych funkcji podczas zabezpieczenia łączności w trudnych warunkach działań bojowych.

Ćwiczenia wykazały, że pomimo pewnych niedociągnięć, pododdziały łączności są zdolne do podjęcia wykonawstwa zadań w rzeczywistych warunkach bojowych.

Pomimo iż od pierwszych dni nauki kładziono duży nacisk na właściwe zorganizowanie i przebieg procesu szkolenia, efekty tego nie zawsze były zadawalające. Złożyło się na to wiele przyczyn: zróżnicowany poziom wykształcenia ogólnego ochotników i poborowych, niedostateczna ilość oficerów i podoficerów różnych specjalności, duży zakres tematyczny, skomplikowana jak na ówczesne czasy technika, krótki czas szkolenia, szczupła baza materiałowa oraz konieczność wykonywania wielu prac gospodarczych i zabezpieczenia czynnego systemu łączności. To tylko podstawowe trudności, które należało przezwyciężać od pierwszych dni istnienia pododdziałów łączności. Ponadto okres szkolenia został znacznie skrócony.

Do chwili wyjazdu na front, to jest do 1 września 1943 r. szkolenie trwało tylko 64 dni. Biorąc pod uwagę 10-godzinny dzień nauki przeprowadzono 640 godzin zajęć. Zrealizowano program w 85,33% w stosunku do założonego planu.

Pomimo znacznego skrócenia okresu szkolenia pododdziały łączności dywizyjne i pułkowe opanowały podstawowe zagadnienia w stopniu zadawalającym.

Niemalą zasługę w szkoleniu łącznościowców wnieśli instruktorzy i oficerowie radzieccy. Oni to w trudnych, polowych warunkach potrafili przezwyciężyć wszystkie trudności. Brak instrukcji, regulaminów i pomocy naukowych został wyrównany dużym poświęceniem i wytrwałością, radzieckich instruktorów jak też zapalem, sumiennością i starannością polskich żołnierzy.

Sformowanie jednostek 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki na skrawku ziemi radzieckiej stało się źródłem powstania załączków wojsk łączności ludowego WP. Równoległe z innymi rodzajami wojsk powstawały pierwsze pododdziały łączności w składzie kompanii, plutonów i w mniejszych zespołach.

Łącznościowcy wchodzili organicznie w skład pułków, batalionów i dywizjonów. Żyli, pracowali, szkolili się i działali w macierzystych jednostkach.

W dniu 15 lipca 1943 r. wspólnie z żołnierzami innych rodzajów wojsk złożyli uroczystą przysięgę. Przysięgali ziemi polskiej i narodowi polskiemu, rzetelnie wypełniać obowiązki żołnierza, w obozie, w boju, w każdej chwili, na każdym miejscu strzec tajemnicy wojskowej, sumiennie wykonywać rozkazy dowódców. Przysięgali dochować wierności sojuszniczej i umacniać braterstwo broni z Armią Radziecką. Przysięgali do ostatniej kropli krwi, do ostatniego tchu walczyć o wyzwolenie Ojczyzny.

Przysięgi, złożonej w 533 rocznicę bitwy pod Grunwaldem żołnierze łączności dotrzyмали. Przeszli oni chlubny szlak bojowy od Lenino do Berlina. Pomimo, że nie tworzyli pododdziałów bojowych, często przy wykonywaniu zadań z bronią w ręku torowali sobie drogę i wspierali kolegów innych rodzajów wojsk na polu walki. Ich bronią

była radiostacja, telefon - była łączność która zapewniła niezawodne dowodzenie elementami zgrupowania bojowego dywizji w skomplikowanych warunkach działań bojowych. Doświadczenia zdobyte na froncie kompletowania i szkolenia żołnierzy o różnych specjalnościach zostały wykorzystane przy organizowaniu i szkoleniu kolejnych pododdziałów łączności 2,3,4,5,6,7,8,9 i 10 dywizji piechoty. Ich strukturę oparto na wzorach 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki.

5. Organizacja i szkolenie pododdziałów łączności 1 Korpusu PSZ w ZSRR

Po pomyślnym zakończeniu organizacji 1 Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki i jednostek ponadetatowych Związków Patriotów Polskich rozpoczął starania o uzyskanie zgody władz radzieckich na dalszą rozbudowę jednostek polskich w ZSRR. Decyzja Komitetu Obrony Związku Radzieckiego była pozytywna.

1 września 1943 r. 1 dywizja piechoty wymaszerowała na front. Jej miejsce w rejonie obozu sieleckiego zajęły jednostki wchodzące w skład 1 Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR, w skład korpusu weszły: 2 dywizja piechoty, w okresie późniejszym rozpoczęto także organizację 3 dywizji piechoty, brygada pancerna, brygada artylerii, pułk lotnictwa myśliwskiego, zapasowy pułk piechoty oraz inne samodzielne pododdziały, a wśród nich także samodzielny batalion łączności⁴⁵.

Odpowiedzialnym za organizację kolejnych jednostek i pododdziałów łączności wchodzących w skład związków taktycznych i rodzajów wojsk został dotychczasowy zastępca szefa łączności 1 dywizji kpt. Józef Szpakowski⁴⁶.

Przyjął on dowództwo nad grupą organizacyjną, wywodzącą się z nadwyżek etatowych 1 dywizji piechoty. W skład grupy organizacyjnej między innymi weszli: kpr. Kazimierz Rogoźnicki, kpr. Aleksander Kornatowski oraz szer. Korzelski, Zalewski i Wieldstein⁴⁷.

W końcu sierpnia 1943 r. grupa ta na czwartym odcinku obozu letniego w pierwszej kolejności rozpoczęła prace przygotowawcze nad organizacją 1 batalionu łączności korpusu według etatu 04/51.

W myśl tego dokumentu batalion składał się z dowództwa i sztabu, kompanii: sztabowej, radiowej, kablowo-tyczkowej, szkolnej i organów kwatermistrzostwa. Na dowódcę batalionu został wyznaczony mjr Wiktor Zarucki, szefem sztabu został por. Konstanty Frydman⁴⁸.

Rozpoczęto także organizację i innych pododdziałów łączności W ramach 2 dywizji piechoty organizowano kompanie łączności dywizji i pułków. Przy organizacji korzystano z doświadczeń i wzorów już istniejących pododdziałów łączności i dywizji piechoty. Rozpoczęto także formowanie baterii sztabowej dowódcy artylerii korpusu, a w niej plutonów: radiowego i telefonicznego.

⁴⁵ Organizacja i działania ...t. I. s. 16

⁴⁶ Tamże

⁴⁷ Sikora Jan. Towarzysz Pracy nr 5 /70/ z 1969 r. s. 5.

⁴⁸ Kronika 1 samodzielnego pułku łączności. WIH, IV/44/38 k. 3.

Powstające pododdziały łączności wypełniały się co raz to liczniejszymi grupami Polaków - ochotników i poborowych, w większości przypadków nie posiadali oni wojskowego i technicznego przygotowania.

Wzrastająca ilość formowanych jednostek korpusu wymagała sformowania jeszcze większej ilości pododdziałów łączności niż zorganizowano dotychczas. Wiązało się to z koniecznością ponownego uzupełniania kadr dowódczych i technicznych. Ilość stanowisk oficerskich, już w pierwszym okresie została podwojona w stosunku do potrzeb 1 dywizji piechoty. Aby pokryć pełne zapotrzebowanie należało posiadać ponad 100 oficerów łączności⁴⁹.

Ponownie z pomocą przyszła Armia Radziecka. W rejon obozu letniego skierowała nowe grupy Polaków - oficerów, podoficerów i przygotowanych do natychmiastowej pracy szeregowców, którzy pełnili służbę w jednostkach radzieckich. Oni stanowili trzon formowanych pododdziałów łączności.

Jednak w dalszym ciągu odczuwano niedobór kadr dowódczych i technicznych, szczególnie na dołowych szczeblach dowodzenia, 19 października 1943 r. w korpusie znajdowało się zaledwie około 50% stanu etatowego oficerów łączności, Najbardziej odczuwano brak 38 dowódców plutonów telefonicznych, 6 dowódców plutonów radiowych oraz 6 teletechników i radiotechników niezbędnych do naprawy sprzętu⁵⁰.

Tabela nr 6⁵¹

Stan liczbowy 1 samodzielnego batalionu Łączności - 2.IX.1943 - 1.IV.1944 r.

Stan na dzień	oficerów			podoficerów			szeregowców			razem		
	etat	stan	brak	etat	stan	brak	etat	stan	brak	etat	stan	brak
02.IX.1943r.	54	-	54	134	-	134	465	-	465	653	-	653
30.IX.1943r.	52	31	21	139	45	94	465	340	125	656	416	240
07.X.1943r.	52	37	15	139	50	89	465	331	134	656	418	238
15.X.1943r.	52	38	14	139	53	86	466	334	131	656	425	231
30.X.1943r.	52	43	9	139	70	69	465	457	8	656	570	86
09.XI.1943r.	52	45	7	139	71	68	465	460	5	656	576	80
31.XII.1943r.	52	55	+3	139	135	4	465	455	10	656	645	11
15.I.1944r.	52	52	-	139	127	12	465	451	14	656	630	26
10.II.1944r.	52	52	-	139	133	6	465	454	11	656	639	17
29.II.1944r.	52	52	-	139	132	7	465	445	20	656	629	27
10.III.1944r.	52	58	+6	139	139	3	465	468	+3	656	662	+6
01.IV.1944r.	52	53	+1	139	123	16	465	421	44	656	597	59

⁴⁹ Meldunek o ukompletowaniu oficerami łączności jednostek 1 Korpusu psz w ZSRR na dzień 19.X.1943 r. CA III/3/30 k. 48-50.

⁵⁰ Tamże

⁵¹ Meldunki o etapie bojowym 1 Korpusu PSZ w ZSRR. CAW, III/328 i 67

Brak dokumentów statystycznych nie pozwala na dokładną analizę rytmiczności napływu ludzi do jednostek łączności korpusu i stopnia ich ukompletowania. Dostępne dane zezwalają na prześledzenie przebiegu formowania 1 samodzielnego batalionu łączności tabela 6.

Z przytoczonych w tabeli danych wynika, że stan osobowy batalionu od początku istnienia rozwijał się dynamicznie. W ciągu września batalion został ukompletowany stanem osobowym w 63,41%, Oficerów było 59,61%, podoficerów zaledwie 32,37% i szeregowców 73,12% w stosunku do stanu etatowego.

Największą bolączką w początkowym okresie formowania jednostek, był brak podoficerów posiadających dostatecznie predyspozycje dowódcze i techniczne.

Braki podoficerów różnych specjalności łącznościowych dowództwo zamierzało uzupełnić we własnym zakresie. We wrześniu 1943 r. w 1 samodzielnym batalionie łączności utworzona została etatowa szkoła podoficerska w składzie około 150 ludzi. Dowódcą szkoły został doświadczony oficer radziecki kpt. Osiński⁵².

Na stanowiska dowódców plutonów i drużyn wyznaczono najlepszych oficerów i podoficerów. Przydzielono także instruktorów radzieckich.

Dobór ludzi odbywał się bardzo starannie, żołnierze ci bowiem mieli wkrótce wypełnić luki w kadrze podoficerskiej batalionu jak też i w pozostałych pododdziałach łączności korpusu.

We wrześniu szkoła rozpoczęła jako pierwsza programowe zajęcia. Szkolenie trwało 12 godzin dziennie. Część zajęć prowadzona była w ziemiankach. Przeważały jednak zajęcia w terenie, które odbywały się bez względu na pogodę. Uczono podstawowego rzemiosła wojskowego jak i umiejętności w posługiwaniu się nowoczesnym sprzętem łączności. Od pierwszych chwil obowiązywał surowy rygor.

W ciągu kilku miesięcy, podoficerska szkoła łączności przygotowała własną kadrę młodszych specjalistów łączności, którzy zasilali szeregi batalionu i pozostałych pododdziałów łączności korpusu.

Pełne skompletowanie w kadrę oficerską i podoficerską nastąpiło w grudniu 1943 r. Według danych z 31 grudnia batalion posiadał 55 oficerów /105,78%/, 135 podoficerów /97,12%/ i 455 szeregowców /97,85%/.

Wśród łącznościowców batalionu łączności duży odsetek stanowiły kobiety. 31 grudnia było ich 200, co stanowiło 31,74% stanu osobowego. Z biegiem czasu ilość kobiet w batalionie łączności zmalała. 1 kwietnia 1944r. kobiety zajmowały w batalionie 157 stanowisk. Wśród nich było 3 oficerów, 27 podoficerów i 127 szeregowców⁵³.

We wrześniu 1943 r. zostają wprowadzone oznaki poszczególnych rodzajów wojsk. Zgodnie z rozkazem ogólnym Nr 13 gen. K. Świerczewskiego żołnierze łączności zostali zobowiązani do noszenia na kołnierzach mundurów i płaszczy trójkątów równoramiennych długości 6 cm i szerokości 3 cm o kolorze czarno-jasnoniebieskim⁵⁴.

⁵² Organizacja i działania t. 1 s. 14. Kronika 1 samodzielnego pułku łączności, WIH, 17/44/38 k. 3.

⁵³ Meldunki o ukompletowaniu jednostek łączności 1 Korpusu PSZ w ZSRR, CAW, III/3/67 k. 3 - 35.

⁵⁴ Organizacja i działania t. 1 s. 18.

Równolegle z pracami gospodarczymi i zabezpieczeniem łączności dowództwu korpusu, 1 października 1943 r. formalnie rozpoczęło się szkolenie. Jednak o jego przebiegu nie posiadamy dokładnych danych.

Ogólnie rzecz biorąc zadania, które stały przed zespołami łącznościowców były bardzo napięte, a dzień pracy przeładowany. Pracę rozpoczynano pobudką o 6.00, po czym gimnastyka, toaleta, apel poranny i śniadanie. O godzinie 8.00 rozpoczynały się ćwiczenia zgodnie z planem. O godzinie 14.00 wydawano obiad. Pozostałe godziny dnia poświęcone były na poznanie sprzętu, prowadzono wykłady sanitarne, chemiczne i inne. Przed kolacją każdy żołnierz musiał sprawdzić i dokładnie wyczyścić broń i umundurowanie. Po tym był czas wolny wyłącznie do dyspozycji żołnierzy - grali w szachy, warcaby, domino, czytali prasę lub uczyli się śpiewu. O 21.00 głos dyżurnego wzywał na kolację, po której odbywał się apel wieczorny i odpoczynek⁵⁵.

W niedzielę zajęć programowych nie planowano. Żołnierze spędzali czas wolny na grach, zabawach, uczyli się piosenek, odwiedzali znajomych.

W dni powszednie planowano po 10 godzin zajęć programowych. Od pierwszych godzin, szczególną uwagę zwrócono na zagadnienia praktyczne. Przewodowcy po ogólnym zapoznaniu się ze sprzętem do budowy linii i zasadami eksploatacji, przystąpili do budowy linii kablowych i tyczkowych w ciężkich warunkach terenowych. Uczono żołnierzy w dzień i w nocy, przy grubej pokrywie śnieżnej i dużym mrozie.

Telefoniści, w specjalnie zbudowanych ziemiankach uczyli się obsługi central telefonicznych i zasad ruchu telefonicznego, Telegrafisci - obsługi stacji telegraficznych.

Radiotelegrafisci poznawali zasady pracy na radiostacjach. Stawiali pierwsze kroki w zabezpieczeniu łączności na skróconych odległościach.

Dzień i noc trwała wytężona praca nad zabezpieczeniem w stałej gotowości bojowej czynnego systemu łączności.

Sprawdzianem osiągniętych wyników w szkoleniu bojowym i specjalnym były ćwiczenia korpuśne prowadzone w warunkach zbliżonych do działań bojowych, ćwiczenia prowadzone przez dowództwo korpusu w listopadzie i grudniu, wykazały wysoki poziom wyszkolenia. Łącznościowcy wykonali skomplikowane zadania bojowe.

W określonym czasie rozwinęli węzły i wybudowali linie - zabezpieczyli łączność z ćwiczącymi jednostkami. Również kobiety budowały linie kablowe i tyczkowe nie gorzej niż mężczyźni⁵⁶.

Nieodłączną częścią szkolenia były zajęcia oświatowe. Prowadzono je z żołnierzami w każdą środę i sobotę na pierwszych dwóch godzinach. Tematy zajęć były tak dobrane, aby swą treścią wychowywały żołnierzy na najlepszych tradycjach walki narodu polskiego, mówiły o walce Polaków o wolność innych narodów, przodującej roli pierwszego w świecie państwa socjalistycznego oraz wpajały w żołnierzy nienawiść do wspólnego wroga - okupanta hitlerowskiego.

⁵⁵ Zarys historiiCAW, III/4/452 k. 3.

⁵⁶ Kronika s. 2.

Systematycznie wpajano w nich przekonanie o konieczności sojuszu i ścisłej współpracy ze Związkiem Radzieckim, Nie uchyłanie się od mówienia prawdy o sprawach trudnych, często niepopularnych i bolesnych. Prawda była pierwszym i podstawowym elementem wychowania politycznego⁵⁷.

Cały proces wychowania politycznego zmierzał ku temu, aby przekonać żołnierza, że walka, jaką toczył Związek Radziecki, jest walką w której decydują się również losy Polski.

Zapewniano żołnierza, że przyszła demokratyczna Polska będzie krajem sprawiedliwości społecznej, w którym dobro narodu nie będzie sprawą wyłącznie klas uprzywilejowanych, a walką którą toczy on o niepodległość kraju, jest jednocześnie walką o rewolucyjne reformy społeczne⁵⁸.

Bardzo ważnym wydarzeniem wojskowym i politycznym było zaprzysiężenie oddziałów korpusu a w nim i łącznościowców. Przygotowano się bardzo starannie. Przeprowadzono specjalne odprawy dla oficerów i podoficerów. W pododdziałach odbyły się pogadanki poświęcone znaczeniu przysięgi wojskowej. Wydano specjalne gazetki ścienne. Jednocześnie prowadzono intensywne szkolenie z musztry.

11 listopada na placu w pobliżu Sielc, odbyła się uroczysta przysięga. Obóz przybrał odświętną szatę. Z trybun powiewały flagi państwowe Związku Radzieckiego, Polski, Czechosłowacji, Wielkiej Brytanii, Francji i Stanów Zjednoczonych.

Na uroczystość przybyli przedstawiciele rządu radzieckiego, Armii Czerwonej z gen. Żukowem na czele, Związku Patriotów Polskich, korespondenci prasy radzieckiej i zagranicznej, przedstawiciele władz miejscowych i instytucji oraz dowództwo korpusu.

Po odczytaniu rozkazu korpusu i przyjęciu raportu, przez gen. dyw. Zygmunta Berlinga, przy dźwiękach hymnu narodowego podniesiono na maszt biało-czerwoną flagę.

Gen. Berling przemówił z trybuny do żołnierzy korpusu. Padł rozkaz "Do przysięgi", żołnierze chórem wolno, uroczyście i w skupieniu powtarzali za dowódcą słowa przysięgi. Słowa te głośnym echem rozchodziły się po całej okolicy. Po raz drugi ludność była świadkiem tak doniosłej uroczystości. Po tym odbyła się defilada. Wzięli w niej udział także żołnierze łączności.

Przed nastąpieniem zimy batalion łączności korpusu zostaje przeniesiony z letniego obozu w rejon wsi Sielce⁵⁹. Na nowym miejscu postoju natychmiast przystąpiono do budowy ziemianek.

Trudności piętrzyły się i wydawały się wprost nie do pokonania.. Trzeba było wykonać ziemianki na kwatery żołnierskie, świetlice, magazyny, węzeł łączności i sale wykładowe. Należało wykonać wykopy, oszalować drewnem, pokryć, zrobić drzwi

⁵⁷ Putrament Jerzy, Pół wieku. Warszawa 1962r. t. II s. 173.

⁵⁸ Deklaracja ideowa ZPP w ZSRR "Wolna Polska" nr 15 z 16.V. 1943 r.

⁵⁹ Kronika s.3.

i okna, wykonać prycze i stojaki na broń, przygotować piece, jak też wykonać wiele innych prac gospodarczych.

Wszystkie prace żołnierze musieli wykonać własnym sposobem, mając do dyspozycji mokre okraglaki wyciętych drzew i skąpą ilość sprzętu saperskiego. Musieli spać w prowizorycznie zorganizowanych namiotach lub pod gołym niebem. Nocne chłody, brak odpowiedniej ilości kocy, przemoczone i ubrudzone w okresie prac ziemnych umundurowanie, wszystko to stwarzało warunki trudne, graniczące z ludzką wytrzymałością.

Po kilkunastu dniach podstawowe prace gospodarcze, związane z budową rejonów zakwaterowania zostały zakończone. To, że udało się w tak krótkim czasie urządzić obóz wojskowy, należy zawdzięczać przede wszystkim zaradności i pomysłowości wszystkich żołnierzy.

Szczególnie trudną była sytuacja na odcinku zabezpieczenia w środki transportu. Brak danych nie pozwala na dokładne odtworzenie sytuacji na tym odcinku. Wiadomo tylko, że batalion łączności korpusu na pełne pokrycie etatowe potrzebował: 104 konie, 42 wozy parokonne, 1 samochód osobowo-terenowy, 12 - ciężarowych, 29 - specjalnych, 4 motocykle i 1 traktor⁶⁰. W praktyce na początku września nie posiadał żadnego środka lokomocji.

Tabela nr 7⁶¹

Środki transportu	Stan na dzień				
	30.IX. 1943 r.	30.X	31.XII	10.II. 1944 r.	10.III
Koni wierzchowych	5	4	13	13	21
Koni taborowych	20	40	90	82	94
Samochodów osobowo-terenowych	-	8	9	11	3
Samochodów ciężarowych	2	6	28	57	55
Samochodów specjalnych	3	5	7	8	3
Motocykli	-	5	5	5	5

Poprawa na odcinku wyposażenia batalionu łączności w środki transportu nastąpiła dopiero pod koniec września /tabela 7/. Jednak i ta ilość koni i samochodów nie zabezpieczała potrzeb szkolenia i prowadzenia prac gospodarczych. Tym bardziej jeżeli uwzględnimy nie najlepszy stan techniczny samochodów, brak części zamiennych i ograniczenia stosowane w zużyciu benzyny. Kryzys minął dość szybko. Na początku października batalion otrzymał dostateczną ilość koni i samochodów.

⁶⁰ Meldunki o stanie 1 batalionu łączności, CAW, III/3/28.

⁶¹ Meldunki o ukompletowaniu jednostek 1 Korpusu PSZ- w ZSRR, CAW, III/3/67 k. 3 - 35.

Pełne ukompletowanie nastąpiło w grudniu 1944 r. Z powyższej tabeli wynika, że w tym czasie batalion otrzymał znaczne nadwyżki 8 samochodów osobowo-terenowych, 16 samochodów ciężarowych które prawdopodobnie zostały przydzielone na pokrycie niedoboru samochodów specjalnych. Stan pogłowia końskiego był bliski stanu etatowego. Odczuwano jednocześnie brak 14 wozów dwukonnych tj. 33% stanu etatowego⁶².

Po uzupełnieniu pojazdów mechanicznych wyłoniły się nowe trudności. Batalion nie posiadał dostatecznej ilości wykwalifikowanych kierowców. Problem ten wyłonił się w przeddzień wyjazdu na Smoleńszczyznę. W ciężkich warunkach atmosferycznych, przy dużym mrozie i głębokich zaspach śnieżnych, należało przewieźć całe mienie wojskowe z rejonu obozu zimowego na stację kolejową Diwowę.

W rękach niedoświadczonych kierowców samochody psuły się, blokowały drogi i nie dojeżdżały na czas do celu⁶³.

Jednak zadanie zostało wykonane dzięki ofiarnej pracy kadry dowódczej, a szczególnie dowódcy batalionu, który zawsze znajdował się na najtrudniejszym odcinku - służył żołnierzom radą i pomocą. Batalion o oznaczonym czasie został załadowany na transport kolejowy.

1 stycznia 1944 r. transport ruszył na zachód. Droga wiodła przez spalone wsie i miasta, przez które przeszedł front. Była to lekcja pogładowa historii. Żołnierze na własne oczy zobaczyli barbarzyństwa wojsk hitlerowskich. Wśród ruin i zgłiszcz odradzało się życie. Mieszkańcy serdecznie witali polskich żołnierzy.

W pierwszej dekadzie stycznia 1944 r. batalion przybył do stacji kolejowej Poczynek. Dalsze 60 km należało przebyć pieszo. Droga była uciążliwa, śnieg, mróz i silny wiatr utrudniały marsz. Po dwóch dobach, żołnierze osiągnęli nakazany rejon. Batalion łączności został rozlokowany w prywatnych kwaterach we wsi Konopka i natychmiast przystąpił do rozwijania węzła i linii łączności.

Dowództwo korpusu zajęło wieś Łaptiewo i 16 stycznia 1944 r. przystąpiło do pracy na nowym miejscu postoju. Łączność nawiązano w oznaczonym czasie.

Gruba pokrywa śniegu i silne mrozy nie zahamowały dalszego szkolenia. Dwumiesięczny pobyt na Smoleńszczyźnie, mimo trudnych warunków dyslokacji przyczynił się do dalszego doskonalenia rzemiosła wojskowego. Żołnierze szybko przystosowali się do nowych warunków i stali się żołnierzami frontowymi. Równoległe z eksploatacją czynnego systemu łączności, prowadzono intensywne szkolenie żołnierzy o różnych specjalnościach. Udzielano także pomocy radzieckim transportom zdążającym na front. W dzień i w nocy rozkopywano zasy śnieżne i oczyszczano drogi⁶⁴.

⁶² Meldunek o ukompletowaniu jednostek 1 Korpusu PSZ w ZSRR, CAW, III/3/127 k. 18.

⁶³ Kronika 1 samodzielnego pułku łączności. WIH, IV/44/38 k. 2.

⁶⁴ Zarys historii baterii sztabowej dowódcy artylerii 1 A WP CAW, III/4/451 k. 3.

4 marca 1944 r. dowódca korpusu wydał rozkaz specjalny nr 13, w którym polecił szefowi łączności korpusu ppłk Riabcewowi zorganizować samodzielną kompanię kablowo-tyczkową⁶⁵.

Odpowiedzialnym za organizację nowego pododdziału łączności został mjr Wiktor Zarucki - dowódca batalionu łączności korpusu. Wydzielił on ze składu osobowego batalionu łączności, oficerów łączności⁶⁶.

Dowódcą kompanii został kpt. Walenty Tichomirow, dowódcami plutonów - por. Grzegorz Archipow, por. Wiktor Sawicki i ppor. Paweł Karmienkow⁶⁷.

Jako miejsce dyslokacji wybrano prywatne domy we wsi Andrejkowo⁶⁸.

W kilka dni później do kompanii przydzielono 80 ludzi z batalionu narciarskiego których rozlokowano po 4-5 u miejscowych gospodarzy. Ludzie ci, aczkolwiek byli przygotowani pod względem wojskowym, nie znali zagadnień z budowy linii kablowo-tyczkowych. Natychmiast więc rozpoczęto praktyczne szkolenie w danej specjalności. Uczono przede wszystkim zagadnień praktycznych. Zajęcia prowadzono w pomieszczeniach i w terenie. Żołnierze zapoznawali się ogólnie z aparaturą telefoniczno-telegraficzną, a szczegółowo ze sprzętem i zasadami budowy linii w różnych warunkach terenowych. Trudności były bardzo duże. Rozdrobnienie pododdziałów, brak dostatecznej ilości transportu konnego, zły stan dróg i ciężkie warunki atmosferyczne utrudniały proces szkolenia. Jeden wóz konny, którym dysponowała kompania nie zabezpieczał wszystkich potrzeb. Często sprzęt do budowy, linii, a także i zaopatrzenia żołnierze nosili po 2 - 3 km na własnych plecach⁶⁹. Pomimo niesprzyjających warunków tempo szkolenia było intensywne. Nawet w czasie podróży z Andrejkowa do m. Trojanów prowadzono zajęcia w wagonach kolejowych⁷⁰.

W czasie ćwiczeń korpusu, pododdziały łączności w oznaczonym czasie, zgodnie z obowiązującymi normami technicznymi, rozwinęły węzły i wybudowały linie łączności dla ćwiczących sztabów.

Łącznościowcy korpusu z honorem wykonali postawione zadania, za co zostali wyróżnieni przez dowódcę korpusu gen. Zygmunta Berlinga⁷¹.

Od 10 marca jednostki korpusu rozpoczęły przygotowania do zmiany miejsca postoju. W drugiej połowie marca jednostki łączności transportami kolejowymi zostały przerzucone w rejon Żytomierza i Berdyczowa na Ukrainę. Samodzielne jednostki łączności korpusu rozmieszczono w m. Trojanów, pododdziały łączności 1 i 2 dywizji rozlokowano w pobliżu sztabów dywizji, natomiast pododdziały łączności 3 dywizji piechoty pozostały jeszcze w Sielcach nad Oką. Łącznościowcy natychmiast przystąpili do rozbudowy łączności operacyjnej. Prace postępowały bardzo szybko.

⁶⁵ Organizacja i działania t. 1 s. 28; CAW, III/4/660 k.2 66/CAW, III/4/660 k. 3.

⁶⁶ CAW, III/4/660 K. 3.

⁶⁷ Wyciąg z rozkazu personalnego nr 30 1 KPSZ w Z5RR z 6.111. 1944 r., CAW, III/4/660 k.

⁶⁸ CAW, III/4/660 k. 3

⁶⁹ CAW, III/4/660 K. 3.

⁷⁰ Tamże k. 4.

⁷¹ Sikora Jan op. Cit. S. 5.

26 marca szef sztabu korpusu gen. Kiniewicz posiadał zorganizowaną łączność z podstawowymi jednostkami korpusu⁷².

Sformowanie jednostek łączności Armii Polskiej w ZSRR

W pierwszych miesiącach 1944 r. wojska radzieckie znacznie zbliżyły się do wschodnich granic Polski. Pomyślny przebieg działań na froncie wschodnim zapowiadał wyzwolenie w najbliższym czasie pierwszych obszarów okupowanego kraju. W tej sytuacji przed Związkiem Patriotów Polskich stało wiele problemów politycznych i organizacyjnych, wymagających niezwłocznego rozwiązania. Wśród nich na czoło wysunęła się obiektywna potrzeba dalszej rozbudowy polskich sił zbrojnych w ZSRR⁷³.

Na wniosek Związku Patriotów Polskich Prezydium Rady Najwyższej ZSRR dekretem z dnia 16 marca 1944 r. zezwoliło, przekształcić 1 Korpus PSZ w ZSRR w Armię Polską⁷⁴. Rozwinięcie korpusu w armię miało nastąpić w kilku etapach. W pierwszym włączono w skład armii istniejące oddziały oraz przewidywano sformowanie dowództwa i sztabu armii z jednostkami armijnymi oraz jednej dywizji piechoty i jednej brygady kawalerii, w następnych planowano zorganizować dalsze związki taktyczne i oddziały rodzajów wojsk i służb⁷⁵.

W skład sztabu armii wchodził oddział łączności kierujący całokształtem prac związanych z zabezpieczeniem łączności. Od 1 kwietnia 1944 r. szefem łączności armii został płk Michał Riabcew, a 23 lipca przejął płk Feliks Suczek.

W wyniku szeregu przedsięwzięć organizacyjnych armia miała stanowić duży związek operacyjny, w skład którego miały wchodzić: cztery dywizje piechoty, korpus pancerny, brygada kawalerii, trzy brygady artylerii, trzy pułki lotnicze, pułk artylerii przeciwlotniczej, pułk artylerii przeciwpancernej oraz niezbędne oddziały i pododdziały różnych rodzajów wojsk i urządzenia kwatermistrzowskie⁷⁶.

Dowodzenie tak dużą ilością związków taktycznych i oddziałów zmuszało dowództwo do zorganizowania odpowiedniej ilości samodzielnych jednostek łączności armii, zdolnych do technicznego zabezpieczenia przepływu informacji między dowódcami i sztabami różnych rodzajów wojsk w działaniach bojowych.

Do realizacji powyższego zadania należało posiadać: pułk łączności, liniowy batalion łączności, trzy kompanie kablowo-tyczkowe, kompanię budowy linii stałych, kompanię telegraficzno-eksploatacyjną, eskadrę lotnictwa łącznikowego, urzędy pocztowe oraz warsztaty i magazyny sprzętu łączności.

Organizacja samodzielnych jednostek łączności przerastała możliwości oddziału łączności armii i rezerw osobowych znajdujących się w jego dyspozycji.

Z chwilą przekształcenia korpusu w armię, 1 kwietnia 1944 r. stan osobowy, jednostek będących w dyspozycji szefa łączności przedstawia tabela 8.

⁷² Organizacja i działania, t. II cz. I s. 89.

⁷³ Tadeusz Rawski, Zdzisław Stapor, Jan Zamojski. Wojna Wyzwoleńcza Narodu Polskiego w latach 1943-1945. W-wa 1963r. s. 414.

⁷⁴ Tamże s.415.

⁷⁵ Tamże s. 415.

⁷⁶ Jurgielewicz Wacław. Organizacja ludowego Wojska Polskiego /22.VII.1944-9.V.1945r./ Warszawa 1968 r. s. 28.

Tabela nr 8⁷⁷

Nazwa jednostki	Oficerów		Podchor.		Szeregow.		Razem	
	Etat	Stan	Etat	Stan	Etat	Stan	Etat	Stan
1 samodzielny batalion łączności	52	<u>53</u> 3	139	<u>123</u> 21	465	<u>421</u> 127	656	<u>597</u> 151
5 samodzielna kompania kablowo-tyczkowa	6	6	15	16	83	75	104	97
Stacja poczty polowej	3	2	4	2	5	4	12	8
Razem	61	<u>61</u> 3	158	<u>141</u> 21	553	<u>500</u> 127	772	<u>702</u> 151
%		105		102		113		110

W liczniku ilość mężczyzn, w mianowniku ilość kobiet

Ten stan osobowy stanowił bazę wyjściową do organizacji kolejnych Jednostek łączności armii.

1 samodzielny batalion łączności 1 Korpusu PSZ w ZSRR, na mocy rozkazu dowódcy armii, przekształcony został w 1 samodzielny pułk łączności⁷⁸. Jednocześnie wydzielił część oficerów i podoficerów na załączki 2 liniowego batalionu łączności oraz 7 i 8 kompanii kablowo-tyczkowej⁷⁹.

W skład armii zostały także włączone: 5 samodzielna kompania kablowo-tyczkowa i stacja poczty polowej 2880⁸⁰.

Dotychczasowy dowódca 1 samodzielnego batalionu łączności korpusu mjr Wiktor Zarucki tymczasowo objął obowiązki dowódcy pułku. Na stanowisko zastępcy dowódcy pułku do spraw politycznych wyznaczony został ppor. Adolf Starzec, szefem sztabu został kpt. Osiński, na dowódcę batalionu telefoniczno-telegraficznego wyznaczono ppor. Jana Klusika⁸¹.

Stanowiska dowódców kompanii objęli: telegraficznej - ppor. Aleksander Morawski, ruchomych środków łączności - ppor. Antoni Czernyszew, kablowo-telegraficznej - ppor. Piotr Głuchniuk, drugiej kompanii kablowo-telegraficznej - chor. Sypało, radiowej - ppor. Walentyna Baranowa⁸².

Rozkaz dowódcy pułku nakazał kpt. Teodorowi Strzeleckiemu przystąpić w rejonie Trojanowa do formowania 2 samodzielnego liniowego batalionu łączności, por. Koniewowi zorganizować 7 samodzielną kompanię oraz kpt. Mań przystąpić do formowania 8 samodzielną kompanii kablowo-tyczkowej⁸³.

⁷⁷ Sprawozdanie o stanie bojowym 1 A WP na dzień 1.IV.1944r. CAW, III/4/99 k. 1.

⁷⁸ Organizacja i działania., t. 1 s. 36

⁷⁹ Kronika 1 spł. WIH. 4/44/38 k. 5.

⁸⁰ Organizacja i działania... t. 1 s. 36.

⁸¹ /Kronika 1 spł. WIH, 4/44/38 k. 1-5. 82/

⁸² Tamże.

⁸³ Tamże.

Decyzja odnośnie miejsca formowania i dyslokacji 2 liniowego batalionu łączności została zmieniona. Kpt. Strzelecki w kilka dni później otrzymał zadanie zorganizować w ścisłym współdziałaniu z Ośrodkiem Formowania Armii Polskiej w ZSRR batalion w rejonie Sum. 12 kwietnia przybyli do batalionu pierwsi oficerowie i zostali wyznaczeni: por. Aleksander Morcinek na dowódcę kompanii kablowo-tyczkowej, por. Aleksander Aleksandrow na dowódcę kompanii budowy linii stałych, ppor. Jan Podkoczy przejął dowództwo nad kompanią telegraficzno-eksploatacyjną, chor. Michał Wyganowski, chor. Maria Biela, chor. Mikołaj Dmitrenko objęli stanowiska dowódców plutonów. Jednak po kilku dniach większość dowódców plutonów została skierowana do innych jednostek⁸⁴.

Po częściowym uzupełnieniu etatów kadrą oficerską i podoficerską oraz szeregowcami, 2 batalion został rozmieszczony w rejonie wsi Stefanówka 12 km od Sum.

Równolegle z organizacją batalionu w rejonie Stefanówki przystąpiono do formowania 6 samodzielnej kompanii budowy linii stałych oraz 9 samodzielnej kompanii telegraficzno-eksploatacyjnej⁸⁵.

Stan osobowy formowanych jednostek łączności na 10 kwietnia 1944 r. przedstawia tabela 9.

Tabela nr 9⁸⁶

Nazwa jednostki	oficerów		podoficerów		szeregowych		razem	
	etat	stan	etat	stan	etat	stan	etat	stan
1 samodzielny pułk łączności	76	37/3	129	88/20	298	246/125	503	371/148
2 samodzielny liniowy batalion łączności	22	3	49	38	241	170	312	211
5 samodzielna kompania kablowo-tyczkowa	6	6	15	17	83	76	104	99
6 samodzielna kompania budowy linii stałych	7	2	19	9	86	80	112	91
7 samodzielna kompania kablowo-tyczkowa	6	2	16	10	99	110	121	122
8 samodzielna kompania kablowo-tyczkowa	6	1	16	11	99	110	121	122
9 samodzielna kompania telegraficzno-eksploat.	8	2	13	12	86	33	107	47
stacja poczty polowej	3	2	4	2	5	4	12	8
Razem	134	55/3	261	187/20	997	829/125	1392	1071/148
%		43,28		79,31		95,68		87,57

⁸⁴ Kronika 2 Sibi, CAW, III/4/660 k. 131.

⁸⁵ Organizacja i działania, t. I s. 44 i 57.

⁸⁶ Sprawozdane o stanie bojowym 1 armii na dzień 10.IV.1944r. CAW, III/4/99 k. 6.

Porównując dane zawarte w tabelach 8 i 9 nasuwa się wniosek, że zapotrzebowanie na kadrę i kwalifikowanych specjalistów łączności wzrosło podwójnie. Natomiast możliwości dopływu nowych kadr oficerskich i podoficerskich pozyskiwanych drogą mobilizacji były bardzo znikome. Niepomyślnie kształtująca się sytuacja kadrowa w formowanych jednostkach łączności była konsekwencją ogólnych trudności w armii. W tej sytuacji można było jedynie liczyć na dalszą pomoc Związku Radzieckiego, jak też przyspieszyć szkolenie własnych kadr oficerskich i podoficerskich.

1 pułk łączności formując się według nowego etatu, musiał jednocześnie wydzielić około 30% oficerów i podoficerów do nowoformowanych jednostek łączności. W wyniku tego 10 kwietnia 1944 r. posiadał brak do etatu 50% oficerów i 20% podoficerów.

Ogółem do pełnego ukompletowania jednostki łączności brakowało 56,72% oficerów, 20,69% podoficerów i 4,32% szeregowców.

Po częściowym sformowaniu jednostek łączności natychmiast przystąpiono do szkolenia bojowego i specjalnego. W początkowym okresie największe trudności posiadały jednostki łączności rozmieszczone w rejonie Sum. Nie było broni i sprzętu łączności, brak było podręczników i regulaminów. Słaba znajomość języka polskiego przez oficerów radzieckich i rosyjskiego przez żołnierzy polskich to tylko niektóre trudności, które należało przezwyciężyć w początkowym okresie szkolenia. W 6 kompanii budowy linii stałych naukę o broni prowadzono przy użyciu jednego karabinka, który przypadkowo znaleziony został w ziemiance⁸⁷.

Po otrzymaniu sprzętu łączności uczono przede wszystkim zagadnień praktycznych. Program szkolenia dla tych pododdziałów został rozłożony na 25 dni nauki po 10 godzin dziennie. Z ogólnej liczby 250 godzin na szkolenie specjalne przeznaczono 170⁸⁸.

Podział godzin na poszczególne przedmioty z wyszkolenia ogólnowojskowego i specjalnego przedstawia poniższa tabela 10.

⁸⁷ Kronika 6 samodzielnej kompanii budowy linii stałych, CAW, II/4/660 k. 21.

⁸⁸ 88/Kronika 2 samodzielnego liniowego batalionu łączności, CAW, III/4/660 k. 23.

Tabela nr 10⁸⁹

wyszczególnienie przedmiotów	kompania		
	budowanie linii stałych	kablowo-ttyczkowa	eksploatacja linii stałych
Wyszkolenie ogólnowojskowe			
Wyszkolenie polit.-wychowaw.	16	16	16
Regulaminy	16	16	16
Musztra	10	10	10
Wyszkolenie taktyczne	8	8	8
Wyszkolenie ogniowe	10	10	10
Gimnastyka	6	6	6
Wyszkolenie saperskie i chemiczne	8	8	8
Wyszkolenie sanitarne	2	2	2
Terenoznawstwo	4	4	4
Wyszkolenie specjalne			
Telefonia	14	14	20
Służba stacyjno-eksploatacyjna	12	12	12
Budowa linii	132	122	98
Eksploatacja linii	12	22	40
Razem	250	250	250

19 kwietnia przybyła w rejon Trojanowa 103 eskadra lotnictwa łącznikowego, która rozpoczęła pracę na rzecz 4 armii. Załączek 103 eskadry został utworzony przy 463 pułku lotniczym Armii Radzieckiej⁹⁰.

Eskadra posiadała 10 samolotów Po-2. Dowódcą eskadry był kpt. Kuwaejw doświadczony pilot, który około 10 lat pełnił służbę w Armii Radzieckiej. Zastępcą dowódcy do spraw polityczno-wychowawczych, Polak, mjr Jerzy Bogdanowski, zastępcą do spraw pilotażu - por. Wieliczko doświadczony pilot myśliwski a szefem sztabu - por. Wołdoj. Personel latający składał się z doświadczonych pilotów Armii Radzieckiej, z których część była pochodzenia polskiego⁹¹.

Wszyscy piloci i nawigatorzy mieli na swym koncie dużą liczbę lotów, w tym wiele wykonanych zadań bojowych. Piloci mogli latać dniem i nocą w trudnych warunkach atmosferycznych i przy ograniczonej widoczności⁹².

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ Bałwirczak B. 103 samodzielna eskadra łączności zapomniana jednostka lotnictwa ludowego. Przegląd Wojsk Lotniczych Nr 10 1958 s. 40.

⁹¹ 91/Bogdanowski Jerzy, 103 samodzielna eskadra lotnictwa łącznikowego. Przegląd Wojsk Lotniczych nr 7.1969r. s. 67.

⁹² Tamże.

Z chwilą włączenia w skład armii eskadra nie była w pełni ukompletowana stanem osobowym. 20 kwietnia stan osobowy eskadry wynosił 20 ludzi z tego 18 oficerów i 2 podoficerów⁹³.

Po uzupełnieniu żołnierzami polskimi z mobilizacji, eskadra szybko osiągnęła gotowość bojową i już w maju 1944 r., szkoląc się, przystąpiła równocześnie pojedynczymi załogami do wykonywania zadań o charakterze łącznikowym na potrzeby sztabu Armii Polskiej⁹⁴.

Na przełomie kwietnia i maja 1944 r. zgodnie z rozkazem dowódcy armii przystąpiono do organizacji dalszych jednostek łączności, bardzo często wliczanych statystycznie w skład jednostek tyłowych. Były to - 1 magazyn oraz 1 warsztat naprawy sprzętu łączności. Ponadto w tym okresie powstaje baza poczty polowej armii oraz kolejna stacja poczty polowej⁹⁵.

W początkach maja we wsi Stefanówka w rejonie Sum dobiegała końca organizacja 2 liniowego batalionu łączności, 6 kompanii budowy linii stałych, 9 kompanii telegraficzno-eksploatacyjnej - Jednostek niezbędnych do organizacji łączności przewodowej w działaniach bojowych. Ponadto warsztat i magazyn posiadały także pierwsze załączki. Jednostki te na stan etatowy 577 żołnierzy, posiadały faktycznie 551 osób co stanowiło 95, 49% ukompletowania⁹⁶.

gorzej przedstawiało się uzupełnienie Jednostek łączności w broń osobistą, sprzęt i środki transportu. W związku z wielkim napływem poborowych do Sum i trudnościami w zaopatrywaniu formowanych oddziałów w broń strzelecką w pierwszej kolejności dostarczano ją jednostkom już sformowanym i przygotowanym do wyjazdu na Wołyń, a następnie w miarę jej napływu uzbrajano pozostałe jednostki. Dlatego też większość jednostek łączności otrzymała broń, sprzęt i środki transportu w pierwszej połowie maja tj. przed planowanym wyjazdem do rejonu Kiwerc. 6 kompania budowy linii stałych otrzymała broń w dniu 9 maja, 9 kompania telegraficzno-eksploatacyjna otrzymała broń, sprzęt łączności i środki transportu w pierwszych dniach maja, 2 liniowy batalion łączności w dniu 11 maja otrzymał 11 samochodów ciężarowych oraz 1 samochód osobowo-terenowy⁹⁷.

Tak więc w pierwszej połowie maja jednostki łączności pozostające w dyspozycji ośrodka formowania w rejonie Sum zostały przygotowane do wyjazdu na zachód. W dniu 15 maja 2 liniowy batalion łączności, 6 kompania budowy linii stałych i 9 kompania eksploatacji linii stałych oraz warsztat i magazyn sprzętu łączności zostały załadowane na transport kolejowy na stacji Toroczyłówka i skierowane do dyspozycji szefa łączności 1 armii⁹⁸.

⁹³ Sprawozdanie o stanie bojowym 1 AP z dnia 20.IV.1944 r. CAW, III/4/99 k. 9.

⁹⁴ Koliński Izidor. Ludowe Lotnictwo polskie 1943-1945 r. Warszawa 1969 r. 8. 49.

⁹⁵ Sprawozdanie o stanie bojowym na 30.IV. i 10.V. 1944 r. CAW, III/4/99 k. 28 i 36.

⁹⁶ Organizacja i działania, t. 1. s. 55.

⁹⁷ Kronika CAW, III/4/660 k. 47 i 137.

⁹⁸ Kronika CAW, III/4/660 k. 139.

W czasie transportu trwało Intensywne szkolenie. Zapoznawano żołnierzy z otrzymanym sprzętem łączności, uczono zasad jego budowy i obsługi. Przerabiano zagadnienia, które zostały słabo opanowane przez żołnierzy.

W godzinach rannych 25 maja transport kolejowy przybył na stację Kiwarce, stąd transportem kołowym jednostki łączności zostały przewiezione w rejon wsi Chopinów, gdzie stacjonował sztab armii.

Nowo przybyłe jednostki łączności zostały rozmieszczone w pobliskich lasach i natychmiast przystąpiły do budowy ziemianek dla całego stanu osobowego, koni i sprzętu łączności. Prace organizacyjne trwały 3 dni. Następnie pododdziały rozpoczęły dalsze praktyczne szkolenie z budowy i eksploatacji linii łączności.

W dniu 6 czerwca rozkazem nr 067 dowódcy 1 armii, jednostki łączności zorganizowane w rejonie Sum, zostały włączone w skład 1 Armii Polskiej w ZSRR⁹⁹.

W pierwszej dekadzie maja, na podstawie rozkazu dowódcy armii nr 5/OU, w rejonie Sum rozpoczęto formowanie 2 zapasowego pułku łączności, 10 samodzielnej kompanii radiowej i 11 samodzielnej kompanii kablowo-tyczkowej¹⁰⁰.

Wraz z organizacją nowych związków taktycznych i rodzajów wojsk, formowano pododdziały łączności w 4 dywizji piechoty, 1 dywizji artylerii przeciwlotniczej, 1 brygady kawalerii. Rozpoczęto kompletowanie stanu osobowego 10 szwadronu łączności. Powstawały pododdziały łączności w bateriach dowodzenia 2 i 3 brygady artylerii haubic oraz w innych jednostkach piechoty, artylerii i lotnictwa.

Na początku maja 1 armia polska rozpoczęła przegrupowanie z rejonu Żytomierza i Berdyczowa na Wołyń. Bezpośrednią podstawą do rozpoczęcia przemarszu wojsk armii na Wołyń był rozkaz dowódcy 1 Frontu Białoruskiego gen. Konstantego Rokossowskiego, nakazujący do 15 maja ześrodkować się w rejonie Łucka¹⁰¹.

Wspólnie z Jednostkami operacyjnymi przegrupowywały się jednostki łączności 1 armii, 112 dywizji piechoty oraz z rejonu Sielc pododdziały łączności 3 dywizji piechoty.

Samodzielne jednostki łączności armii zgodnie z rozkazem dowódcy armii ześrodkowały się w rejonie Chopinów, gdzie rozlokował się sztab armii.

16 maja 1 pułk łączności otrzymał dalsze uzupełnienie w ilości 120 ludzi. Pocho-
dzili oni z terenów Zachodniej Ukrainy wyzwolonych przez Armię Radziecką¹⁰².

Nowych żołnierzy natychmiast podzielono na drużyny i plutony, rozpoczęto żmudne szkolenie ogólnowojskowe i specjalne. Szkolenie specjalne powierzono najlepszym instruktorom pułku. Wśród nich wyróżniały się kobiety: Dawidowa, Kuwina, Aleksiejewa i Snopowa¹⁰³.

⁹⁹ Organizacja i działania t. 1. s. 77.

¹⁰⁰ Organizacja i działania t. 1. s. 52.

¹⁰¹ Białowieszczański Igor, op. Cit. S. 13.

¹⁰² Kronika 1 spl. k. 14.

¹⁰³ Tamże.

Najlepszym pododdziałem pułku był batalion telefoniczno- telegraficzny. Dużą zasługą w tym przodownictwie zawdzięczał on ppor. Irenie Jackowskiej, która dzięki swym umiejętnościom współzycia z ludźmi, nieustrudzonej pracy, cieszyła się dużym autorytetem wśród przełożonych i podwładnych. Jako zastępca dowódcy batalionu do spraw polityczno-wychowawczych umiała przezwyciężyć wszystkie trudności, wynikające z różnic narodowościowych. Z całą bezwzględnością zwalczała powstające antagonizmy między Polakami i Rosjanami.

Otaczała troskliwą opieką dziewczęta, zaskarbiła sobie ich zaufanie i miłość¹⁰⁴.

Bardzo dobrze pracował ppor. Edward Gierasimczyk, który jako zastępca dowódcy kompanii, początkowo kablowo-telegraficznej a następnie radiowej do spraw polityczno-wychowawczych, dużo wysiłku włożył w podniesienie poziomu wyszkolenia politycznego i specjalnego. Praca jego przyczyniła się do podniesienia poziomu dyscypliny i wykonawstwa zadań bojowych. Kompanie te osiągnęły dobre wyniki w całości kształcie szkolenia i otrzymały miano przodujących w pułku¹⁰⁵.

W dniu 17 maja na dowódcę 1 samodzielnego pułku łączności został wyznaczony ppłk Romuald Malinowski. Mjr Wiktor Zarucki objął stanowisko zastępcy dowódcy pułku do spraw liniowych¹⁰⁶. Na zastępcę dowódcy do spraw politycznych został wyznaczony por. inż. Jan Rabanowski, działacz Stronnictwa Demokratycznego, późniejszy działacz państwowy, Minister Komunikacji i Łączności, członek Rady Państwa¹⁰⁷.

75% oficerów pułku stanowili oficerowie delegowani z Armii Radzieckiej; z tego 90% nie znała lub bardzo słabo władała językiem polskim. Oprócz oficerów przybyło około 200 podoficerów i szeregowców różnych specjalności z Armii Radzieckiej.

Dominowali wśród nich telegrafisci, radiotelegrafisci i kierowcy¹⁰⁸.

Pułk otrzymał także nieduże ilości specjalistów łączności i kierowców z jednostek piechoty. Między innymi w pułku służyła szer. Jadwiga Awsiukiewicz z batalionu kobiecego im. Emilii Plater jako kierowca samochodu Gaz AA przejechała cały szlak bojowy¹⁰⁹.

Jednostki łączności armii zostały wzmocnione dwoma batalionami łączności Armii Radzieckiej, które miały zabezpieczyć łączność ze sztabem 1 Frontu Białoruskiego. Były to: 288 samodzielny liniowy batalion łączności oraz 295 samodzielny batalion łączności rządowej¹¹⁰.

Jednostki te na podstawie dyrektywy szefa łączności 1 Frontu Białoruskiego zostały podporządkowane dowódcy armii jedynie pod względem operacyjnym i przyjęte na wszelkiego rodzaju zaopatrzenie.

¹⁰⁴ Tamże s. 15

¹⁰⁵ Tamże.

¹⁰⁶ Sikora Jan op. cit. s.5

¹⁰⁷ Tamże.

¹⁰⁸ Kronika 1 spl. s. 17.

¹⁰⁹ Po wojnie wyszła za mąż i mieszka w Czaplinku pod nazwiskiem Danczewska. Sikora Jan, op. cit. s. 5

¹¹⁰ Bałowieszczański Igor, op. cit. s. 55.

5 maja w m. Szponów koło Równego rozpoczął działalność Polski Sztab Partyzancki, którego celem było aktywizowanie ruchu partyzanckiego, działającego pod kierownictwem Polskiej Partii Robotniczej na terenach Polski¹¹¹.

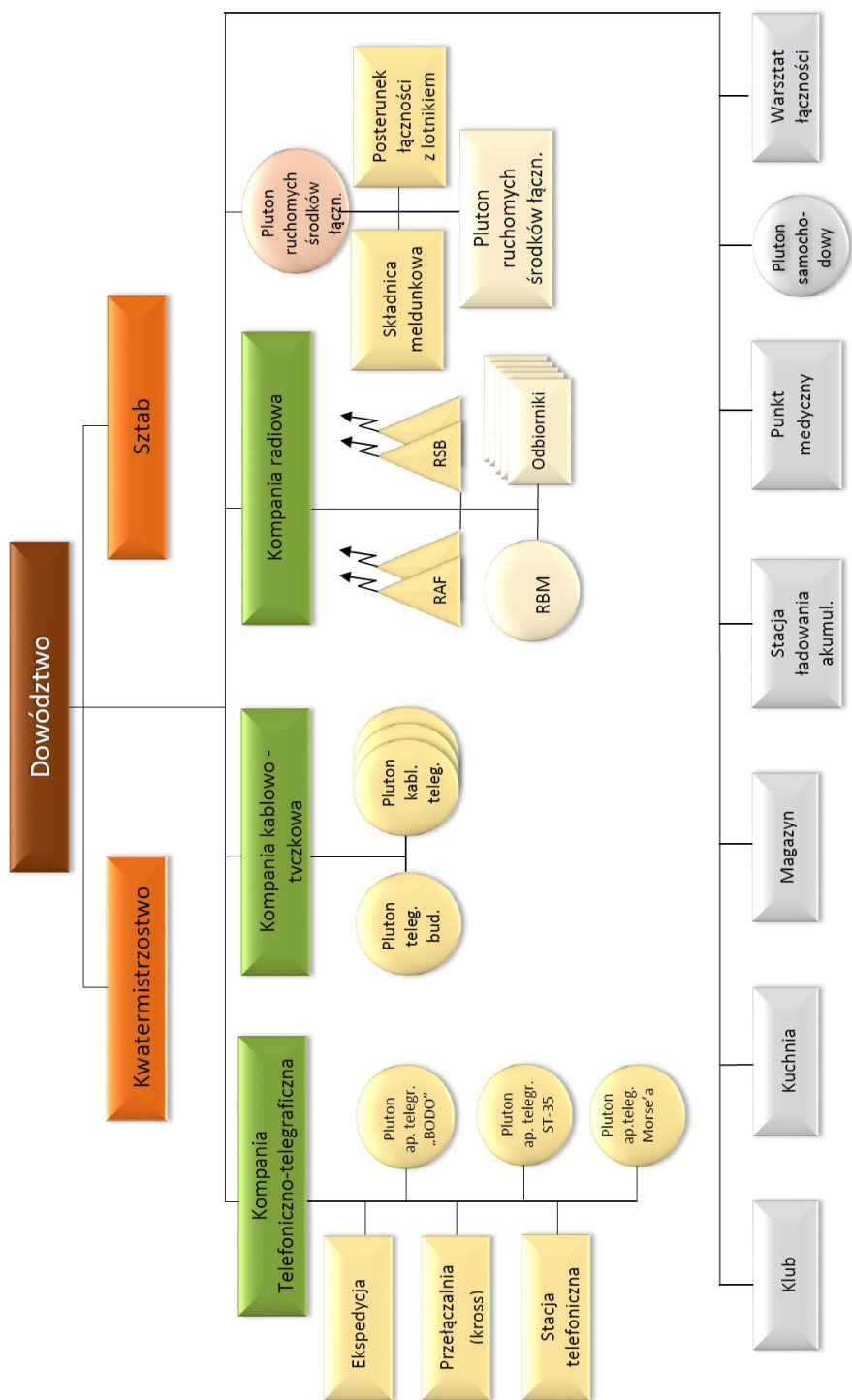
W skład PSzP wchodził 8 osobowy wydział łączności, któremu podlegały: węzeł radiowy i szkoła radiotelegrafistów. Szkoła radiowa powstała 18 października 1943 r. i wchodziła w skład samodzielnego batalionu szturmowego w Bielomutach, następnie znajdowała się w składzie samodzielnego batalionu specjalnego i 22 czerwca 1944 r. zostaje przekazana do dyspozycji PSzP¹¹². Szkoła liczyła w tym czasie 124 żołnierzy w tym 8 oficerów i 116 podoficerów i elewów.

W okresie marzec - lipiec 1944 r. szkoła oddała do dyspozycji PSzP 29 dobrze wyszkolonych radiotelegrafistów na radiostacjach typu "SIEWIER" którzy zasilili szeregi partyzanckie na tyłach wroga¹¹³.

¹¹¹ Sprawozdanie PSzP. CAW, 229/62/53 s. 5

¹¹² Tamże.

¹¹³ Tamże.

6. ORGANIZACJA 3 SAMODZIELNEGO BATALIONU ŁĄCZNOŚCI

W dniu 1 lipca 1944 r. sztab 1 armii rozporządzał 14 Jednostkami łączności rozlokowanymi w rejonie Chopinowa, przygotowanymi do wykonywania zadań bojowych.

2 zapasowy pułk łączności, 3 samodzielny batalion łączności, 11 samodzielna kompania kablowo-tyczkowa i 16 magazyn sprzętu łączności, stacjonowały w rejonie Żytomierza, Pododdziały łączności 1 korpusu pancernego formowano w rejonie Berdyczowa 40 km na płd. od Żytomierza, W rejonie Riazania powstawała kompania podchorążych wchodząca w skład Centralnej Szkoły Podchorążych. Natomiast pododdziały związków taktycznych i oddziałów różnych rodzajów wojsk stacjonowały w macierzystych garnizonach. Tak duże rozśrodkowanie jednostek i pododdziałów łączności utrudniało centralne kierowanie formowaniem i wyposażenie w środki łączności i transportu. Dlatego też, brak jest pełnych danych odnośnie ukompletowania tych jednostek stanem osobowym.

W związku z tym, dalsze rozważania będą oparte wyłącznie o stany osobowe tylko niektórych jednostek łączności pozostających bezpośrednio w dyspozycji oddziału łączności armii.

Stan ilościowy żołnierzy i stopień ich ukompletowania przedstawia tabela 10.

Tabela nr 10¹¹⁴

	Stan wg. etatu	Stan faktyczny wg. specjalizacji				W tym kobiet
		Łączność	Samochodowe	Inne	Razem	
1 pułk łączności	575	439	79	200	718	239
2 liniowy batalion łączności	325	240	26	52	318	14
5 kompania kablowo-tyczkowa	108	81	13	10	104	-
6 kompania budowy linii stałych	117	100	5	1	106	1
7 kompania kablowo-tyczkowa	125	81	5	30	116	1
8 kompania kablowo-tyczkowa	125	103	6	8	117	1
9 kompania eksploatacji linii stałych	114	102	1	2	105	-
10 kompania radiowa	61	32	8	14	54	2
Baza poczty polowej	73	2	11	59	72	8
Razem	1623	1180	154	375	1710	264
%		68,95	9,00	22,05	100	15,44

¹¹⁴ Zestawienia statystyczne. 1A, CAW, III/4/101.

Porównanie stanów etatowego i faktycznego wskazuje, że podstawowe jednostki łączności zostały w pełni uкомплектовane lub posiadały minimalne braki w stanie osobowym. I tak, 1 pułk łączności posiadał 125%, 2 batalion 98% ludzi w stosunku do stanu etatowego, a kompanie łączności posiadały w stanie osobowym braki od 4% do 12%. Ten stan uкомплектовania pozwalał na rozwijanie węzłów, osi i kierunków łączności do wszystkich związków taktycznych wchodzących w skład armii, zezwalał na zorganizowanie dowolnego systemu radiowego, jak też terminową wymianę dokumentów bojowych i jawnej korespondencji.

Z tabeli 10 wynika, że obok podstawowej specjalności łącznościowej w jednostkach łączności, znajdowało się 9% kierowców oraz 22 % żołnierzy innych specjalności wojskowych. Wśród tej grupy żołnierzy znajdowali się oficerowie i podoficerowie aparatu polityczno-wychowawczego, administracji i intendentury, służby zdrowia, weterynarii a także artylerzyści, kawalerzyści, saperzy, chemicy i inni.

Z ogólnej liczby 1710 żołnierzy 15,44% stanowiły kobiety. Najwięcej kobiet służyło w 1 pułku łączności, bo aż 239 co stanowiło 33,28% całości stanu osobowego, na drugim miejscu pod względem ilości zatrudnionych kobiet był 2 liniowy batalion łączności, jednak służyło w nim tylko 14 kobiet czyli 4,40% całości sił batalionu. Kobiety pełniły funkcje zastępców dowódców do spraw polityczno - wychowawczych, były lekarzami, sanitariuszkami, jednak najczęściej pracowało w charakterze telefonistek, telegrafistek i radiotelegrafistek.

Spośród łącznościowców wchodzących w skład armijnych jednostek łączności najliczniejszą grupę stanowili specjaliści łączności przewodowej. Wynikało to z ogólnej koncepcji organizacji łączności, w której to dominującą rolę w systemie łączności odgrywała łączność organizowana przy użyciu środków i linii przewodowych. Z pośród 1180 żołnierzy łączności 86,44% przeznaczonych było do obsługi środków przewodowych, a tylko 13,56% zatrudnionych było w obsłudze środków radiowych. Dokładne dane ilustruje tabela 11.

Tabela nr 11¹¹⁵

Nazwa oddziału	w łączności przewodowej				w łączności radiowej				ogółem
	oficerów	podoficerów	szeregowców	razem	oficerów	podoficerów	szeregowców	razem	
1 pułk łączności	43	70	198	311	9	20	99	128	439
2 liniowy batalion łączności	17	43	180	240	-	-	-	-	240
5 kompania kablowo-tyczkowa	5	12	64	81	-	-	-	-	81
6 kompania budowy linii stałych	5	16	79	100	-	-	-	-	100
7 kompania kablowo-tyczkowa	4	12	65	81	-	-	-	-	81
8 kompania kablowo-tyczkowa	5	14	84	103	-	-	-	-	103
9 kompania eksploatacyjno-telegraficzna	6	14	82	102	-	-	-	-	102
10 kompania radiowa	-	-	-	-	6	25	1	32	32
baza poczty polowej	2	-	-	2	-	-	-	-	2
Ogółem	87	181	752	1020	15	45	100	160	1180

Tabela nr 12¹¹⁶

Nazwa związku/oddziału	w łączności przewodowej				w łączności radiowej				Ogółem
	oficerów	podoficerów	szeregowców	razem	oficerów	podoficerów	szeregowców	razem	
1 dywizja piechoty	32	113	324	469	19	52	28	99	668
2 dywizja piechoty	33	124	350	407	9	51	69	129	536
3 dywizja piechoty	35	95	414	544	11	63	47	121	665
4 dywizja piechoty	20	48	442	510	9	13	40	62	572
1 brygada pancerna	7	40	45	92	9	56	11	76	168
1 brygada kawalerii	11	55	139	205	5	12	25	42	247
1 brygada saperów	11	1	7	19	6	9	29	44	63
Razem	149	476	1721	2346	68	256	249	573	2919

¹¹⁵ Zestawienia statystyczne jednostek łączności 1 armii na 1. VII.1944 r. CAW, III/4/101.¹¹⁶ Zestawienia statystyczne jednostek łączności 1 armii na 1. VII.1944 r. CAW, III/4/101.

Podobnie wyglądała sytuacja z podziałem łącznościowców na podstawowe specjalności w związkach taktycznych 1 armii.

W rozważaniach przyjęto organiczne pododdziały łączności 1,2,3 i 4 dywizji piechoty, 1 brygady pancерnej, 1 brygady kawalerii oraz 1 brygady saperów.

Ilość żołnierzy obsługujących łączność przewodową w związkach taktycznych zmalała w stosunku do armijnych jednostek łączności i wynosiła 80,37%, a udział radiowców wzrósł do 19,63%. Dane ilościowe są podane w tabeli 12.

Natomiast znacznie większy udział w zabezpieczeniu łączności odegrały środki radiowe w jednostkach artylerii. Brak pełnych danych nie pozwala na dokładną analizę całości sił we wszystkich jednostkach artylerii. Jednak na podstawie danych zaczerpniętych z baterii dowodzenia dowódcy artylerii 1 armii, jak też 2 brygad artylerii haubic można wnioskować, że łączność radiowa odegrała tu większą rolę w procesie dowodzenia. W jednostkach tych żołnierze o specjalnościach przewodowych stanowili 61,50%, a o specjalnościach radiowych 38,50% ogólnego stanu łącznościowców¹¹⁷.

Natomiast w jednostkach łączności obsługujących Polski Sztab Partyzancki łącznościowców o specjalności radiowej było aż 97%, a przewodowej tylko 3% w stosunku do ogólnego stanu łącznościowców węzła radiowego oraz szkoły radiowej sztabu partyzanckiego¹¹⁸.

¹¹⁷ Zestawienia statystyczne jednostek 1 armii z 1. VII.1944 r. CAW, III/4/101.

¹¹⁸ Statystyczne dane wg stanu na 6.VII.1944 r. CAW, III/4/101.

ROZDZIAŁ II. ROZWÓJ WOJSK ŁĄCZNOŚCI LUDOWEGO WOJSKA POLSKIEGO - /22.7.1944 - 9.5.1945 r./

W wyniku ofensywy Armii Radzieckiej i 1 armii w drugiej połowie 1944 r. zostały wyzwolone wschodnie obszary Polski, które stały się poważną bazą rezerw ludzkich i zasobów materialnych, dających podstawę do dalszej rozbudowy wojska i organów władzy państwowej. Inicjatywę odbudowy państwowości polskiej na skrawku wyzwolonej ziemi spod okupacji hitlerowskiej przejęła Krajowa Rada Narodowa. 21 lipca 1944 r. powołała do życia Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego i przejęła zwierzchnictwo nad 1 Armią Polską sformowaną w ZSRR i Armią Ludową, tworząc jednolite Wojsko Polskie. Władzę zwierzchnią powierzono Naczelnemu Dowódcy Wojska Polskiego gen. broni Michałowi Roli-Żymierskiemu¹¹⁹. W końcu lipca wydał rozkaz, w którym ogłaszał akty prawne o utworzeniu Wojska Polskiego i Naczelnego Dowództwa oraz wprowadził jedną nazwę - Wojsko Polskie - dla połączonych sił Armii Ludowej i Armii Polskiej zorganizowanej w ZSRR, która otrzymała nazwę 1 Armii WP.¹²⁰

Korzystając z bogatych doświadczeń Armii Radzieckiej i 1 Armii Polskiej w ZSRR, Naczelne Dowództwo planowało w 1944 r. utworzyć Front Polski w składzie trzech armii oraz niezbędnych odwodów. Zgodnie z pierwotnymi założeniami w skład Frontu Polskiego miało wchodzić: piętnaście dywizji piechoty, trzy korpusy pancerne, piętnaście brygad artylerii, dwie dywizje artylerii, korpus lotniczy, trzy brygady saperów, trzy brygady zaporowe, trzy dywizje artylerii przeciwlotniczej, trzy brygady pancerne, trzy pułki czołgów oraz wiele innych jednostek zabezpieczenia i obsługi.¹²¹

Wśród wyżej wymienionych związków operacyjnych i taktycznych planowano zorganizować niezbędną ilość jednostek łączności, przeznaczonych do zabezpieczenia obiegu informacji na wszystkich szczeblach dowodzenia. Doświadczenia zdobyte przy organizacji 1 armii wskazywały na konieczność posiadania samodzielnych jednostek i pododdziałów łączności w ilości:

Tabela nr 13

Planowane związki i oddziały	Ilość planowanych związków	Ilość jednostek łączności				
		pułków	batalionów	kompanii		
				samodzielnych	dywizyjnych	pułkowych
Naczelne Dowództwo WP	1	1	2	5	-	-
Armie	3	3	3	15	-	-
Korpusy pancerne	3	-	3	-	-	-
Dywizje piechoty	15	-	-	-	15	45
Dowództwo i korpus lotnictwa	1	1	-	2	3	-
razem	-	5	8	22	18	45

¹¹⁹ Wojna wyzwolenicza narodu polskiego w latach 1939-1945 r. Warszawa, 1963 r. s. 474.

¹²⁰ Jurgielewicz Wacław. Powstanie Ludowego Wojska Polskiego: Polski Czyn Zbrojny w drugiej wojnie światowej. Warszawa 1973 r. s. 138

¹²¹ Tamże s. 141

Ponadto należało liczyć się z koniecznością zorganizowania dużej ilości mniejszych pododdziałów łączności obsługujących Naczelne Dowództwo oraz wchodzących w skład dywizji i brygad artylerii, pułków czołgów, pułków piechoty i pozostałych jednostek organizowanych zgodnie z planem.

Do kierowania wojskami Frontu Polskiego Naczelne Dowództwo powołało odpowiednie organa dowodzenia w postaci sztabów, dowództw, szefostw rodzajów wojsk i innych instytucji WP, które przyjęto nazywać władzami naczelnymi¹²². Wśród licznych instytucji władz naczelnych zostało powołane do życia Szefostwo Wojsk Łączności, które miało odegrać istotną rolę w procesie formowania i szkolenia wojsk łączności, a następnie kierowania całokształtem przedsięwzięć związanych z zabezpieczeniem łączności.

1. Szefostwo Wojsk Łączności¹²³

Pierwszą wzmiankę o powstaniu Szefostwa Wojsk Łączności WP spotykamy w rozkazie nr 22 Naczelnego Dowódcy z dnia 10 września 1944 r. w którym powierzał formowanie poszczególnych jednostek, oddziałów, zakładów i Instytucji WP odnośnym dowódcom i szefom rodzajów wojsk i służb. Formowanie Szefostwa Wojsk Łączności WP oraz jednostek podległych, Naczelny Dowódca WP zlecił gen. bryg. Janowi Jurynowi. Tak więc rozkaz ten jest podstawowym prawnym dokumentem, który zapoczątkował formowanie zasadniczych naczelnych organów wojskowych rodzajów wojsk, a w tym również Szefostwa Wojsk Łączności WP.

Struktura organizacyjna Szefostwa Wojsk Łączności została opracowana na podstawie etatu 02/401 Dowództwa Wojsk Łączności Frontu Armii Radzieckiej i składała się z dowództwa i oddziałów: służby radiowej, służby tefoniczno-telegraficznej, zaopatrzenia i remontu, wyszkolenia bojowego i poczty polowej. Ponadto w skład szefostwa wchodził wydział finansów, kierownictwo węzła łączności i szefowie kierunków łączności.¹²⁴

Struktura ta przetrwała przez okres wojny. Po zakończeniu wojny następuje reorganizacja. Z materiałów archiwalnych sporządzonych w pierwszych dniach maja wynika, że Szefostwo Wojsk Łączności zostało przemianowane na Departament Łączności wchodzący w skład Ministerstwa Obrony. Według wstępnych projektów miał on się składać z kierownictwa i oddziałów: operacyjno-technicznego, wyszkolenia bojowego, organizacji i planowania, uzbrojenia, zaopatrzenia i remontu oraz ogólnego¹²⁵.

¹²² Jurgielewicz Wacław. Organizacja ludowego Wojska Polskiego / 22.VII.1944 - 9.V.1945 / Warszawa 1968 r. s. 101

¹²³ Szefostwo Wojsk Łączności w latach 1944 – 45 przyjmowało różne nazwy. W dokumentach archiwalnych można spotkać nazwy: Oddział Łączności Frontu, Szefostwo Łączności, Szefostwo Wojsk Łączności a po zakończeniu wojny Departament Łączności.

¹²⁴ Dunajewski Alfons. Referat materiałowy – maszynopis. WIH V/3/40 oraz etat polowego dowództwa Frontu str. 33-35. CAW, Książka etatów poz. 8.

¹²⁵ Projekt ustawy o Departamencie Łączności z 5.5.1945 r. CAW, III/ Z. 280/32 k. 183 – 6.

Jednak dokumenty z okresu późniejszego wskazują, że przedstawiony projekt ustawy nie został w pełni zaakceptowany przez władze zwierzchnie. Z wykazu dotyczącego obsady personalnej z 25 lipca 1945 r. można wnioskować, że Departament Łączności składał się z kierownictwa i oddziałów: operacyjno-taktycznego, planowania, zaopatrzenia i remontu oraz wydziałów finansów i szkół.¹²⁶

Ponadto wchodziło kierownictwo węzła łączności i kancelaria. Pierwszą wzmiankę o obsadzie personalnej spotykamy w piśmie płk Piotra Winogradowa, skierowanego do Kancelarii Sztabu Głównego w dniu 1 września 1944 r.¹²⁷

Płk Winogradow przedstawił w nim propozycję częściowej obsady personalnej Szefostwa Wojsk Łączności, którą ostatecznie zatwierdził Naczelnny Dowódca WP rozkazem personalnym nr 2 z dnia 11 września 1944 r.¹²⁸. Rozkazem tym zostali zatwierdzeni: gen. bryg. Jan Jurin na stanowisko szefa wojsk łączności WP, płk Piotr Winogradow na stanowisko zastępcy szefa wojsk łączności i szefa oddziału telefoniczno-telegraficznego, płk Aleksander Kożewnikow został drugim zastępcą szefa wojsk łączności i szefem oddziału radiowego. Szefem oddziału zaopatrzenia i remontu został mjr Chanes Algulin, szefem oddziału wyszkolenia bojowego - mjr Jan Borisow a szefem oddziału poczty polowej - mjr Zeforin Dziaworuk. Pozostałych 16 oficerów zostało wyznaczonych na stanowiska starszych pomocników i pomocników w poszczególnych oddziałach, szefa węzła łączności oraz oficerów kierunkowych szefostwa.¹²⁹ W ostatnim kwartale 1944 r. do Szefostwa Wojsk Łączności przybyło z Armii Radzieckiej dalszych 14 oficerów. Do zakończenia wojny w obsadzie personalnej, jak też w stanie etatowym zachodziły nieznaczne zmiany. Stan etatowy i faktyczny Szefostwa Wojsk Łączności do chwili zakończenia działań bojowych przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 14

wyszczególnienie	Stan etatowy	Stan faktyczny na dzień			
		01.09.1944r.	11.09.1944r.	31.12.1944r.	01.05.1945r.
generałów	1	1	1	1	2
oficerów	36	13	21	34	31
podoficerów	1	-	-	-	1
razem	38	14	22	35	34

¹²⁶ Wykaz obsady personalnej Departamentu Łączności WP z 25.7. 1945 r. CAW, III/ Z. 280/32 k. 7.

¹²⁷ CAW, III/1/365 k. 4.

¹²⁸ Dunajewski Alfons, op. cit.

¹²⁹ Tamże, por: Pismo szefa wojsk łączności WP skierowane do szefa kancelarii Sztabu Głównego z 1 września 1944r. CAW, III/ z. 1 /365, k.4.

Z danych wynika, że Szefostwo Wojsk Łączności w dniu 1 września posiadało tylko 36,84% stanu etatowego. W 10 dni później stan osobowy wzrósł do 57,89%, przy końcu 1944 r. stan faktyczny osiągnął 92,10%. Po zakończeniu działań wojennych obsadzonych było 89,47% stanowisk etatowych.

Wśród oficerów Szefostwa Wojsk Łączności przeważali oficerowie o dużym stażu wojskowym, bogatych doświadczeniach i rozległej wiedzy wojskowej.

Działalność Szefostwa Wojsk Łączności w okresie wojny była nietypową i różniła się zasadniczo od zadań tradycyjnie wykonywanych przez frontowe organa łączności. Odmienną ta wynikała ze specyficznej roli jaką spełniało szefostwo w powstającym ludowym WP.

Wobec operacyjnego podporządkowania dowództwu radzieckiemu bojowych związków operacyjnych i oddziałów WP, z jego kompetencji została wyłączona podstawowa dziedzina planowanie, organizacja i zabezpieczenie łączności Naczelnemu Dowództwu WP z walczącymi armiami.

W warunkach naszego wojska zadanie to wykonywały Dowództwa Wojsk Łączności Frontów radzieckich, w ramach których walczyły armia WP oraz niektóre jednostki ze składu odwodu Naczelnego Dowództwa.

Szefostwo natomiast będąc jedną z instytucji Naczelnego Dowództwa WP, podporządkowaną Szefowi Sztabu Głównego, musiało wykonywać wiele zadań stojących przed naczelnymi organami wojskowymi w państwie.

W tej sytuacji na czoło podstawowych zadań wysunął się problem organizacji i wyszkolenia jednostek łączności organicznie wchodzących w skład Odwodu Naczelnego Dowództwa, odbudowa w większości zniszczonej sieci telekomunikacyjnej na terenie kraju jak też zabezpieczenie łączności z Frontami radzieckimi i jednostkami, które pozostawały w operacyjnym podporządkowaniu władz centralnych WP.¹³⁰

W pierwszym okresie istnienia WP generalnym zadaniem stojącym przed szefostwem był proces formowania i szkolenia jednostek łączności, o ile formowanie nowych pododdziałów łączności było dokonywane przy ścisłej współpracy z Szefostwem Mobilizacji i Uzupełnień, to szkoleniem bojowym i specjalnym kierowało wyłącznie (brak fragmentu oryginalnego tekstu).

Jest jeszcze dużo niedociągnięć w życiu praktycznym i pracy jednostek¹³¹.

Te dwa przykłady świadczą o dużym zainteresowaniu Szefostwa Wojsk Łączności wyszkoleniem bojowym i specjalnym. Często przeprowadzano kontrolę wyszkolenia bojowego i specjalnego, dyscypliny i porządku w jednostkach łączności. Szkolenie to odgrywało poważną rolę w przygotowaniu żołnierzy do praktycznego wykonywania zadań w warunkach bojowych.

¹³⁰ Tamże.

¹³¹ CAW, III/280/1 s. 8

Szefostwo mając na uwadze trudności z zaopatrywaniem jednostek w sprzęt łączności dbało o jego sprawność i gotowość bojową. Organizowało wszelkiego rodzaju przedsięwzięcia mające na celu utrzymanie sprzętu w stałej sprawności i gotowości do pracy w każdych warunkach. Przed okresem zimowym 1944/45 r. zostało wydane zarządzenie Nr 0378 z 19 listopada, zgodnie z którym jednostki łączności zostały zobowiązane do wyremontowania napowietrznych linii stałych, wyposażenia nadzorców liniowych w narty i sanki do rozwijania drutu i kabla, pojazdów mechanicznych w łańcuchy, liny, łopaty i topory, wykonania ocieplaczy na urządzenia łączności, wymiany elektrolitu we wszystkich akumulatorach oraz systematycznego skalowania radiostacji.¹³²

Równocześnie na wszystkich liniach łączności, punktach kontrolnych i kontrolno-badawczych, nakazało wykonać szereg przedsięwzięć mających na celu sprawną pracę urządzeń w warunkach zimowych. Szefostwo kierowało pracą czynnego systemu łączności Naczelnego Dowództwa, ściśle współpracowało z władzami państwowymi w odbudowie i rozbudowie zniszczonych w czasie działań wojennych systemów telekomunikacyjnych.

Obok realizacji bieżących badań Szefostwo wypracowywało ogólną koncepcję strukturalnego i organizacyjnego ustawienia oddziałów, które zdolne byłyby pokierować pracą jednostek łączności w okresie pokojowym.

2. Wojska Łączności Naczelnego Dowództwa WP

Jesienią 1944 r. w niezwykle ciężkich warunkach politycznych, militarnych i ekonomicznych rozpoczyna się nowy etap organizacji ludowego WP. Równocześnie z organizacją jednostek bojowych, powstaje konieczność zorganizowania oddziałów i pododdziałów łączności przeznaczonych do zabezpieczenia niezbędnych systemów łączności Naczelnemu Dowództwu.

Naczelnny Dowódca gen. broni Michał Rola-Żymierski w rozkazie nr 8 z dnia 20 sierpnia 1944 r. nakazał zorganizować oddziały i pododdziały łączności podległe Sztabowi Głównemu. Wymieniony rozkaz zapoczątkował okres intensywnej pracy nad formowaniem wojsk łączności¹³³. Termin był bardzo krótki i wymagał energicznego działania wszystkich ogniw.

Zadaniem tym pierwotnie obarczono Szefostwo Mobilizacji i Formowania, Jednak doświadczenia wykazały, że zorganizowanie tak wielkiej ilości różnego rodzaju jednostek przekraczały możliwości szczupłego aparatu organizacyjno-mobilizacyjnego, dlatego też kolejny rozkaz z 10 września zmieniał istniejący stan. Formowanie nowych jednostek łączności Naczelnny Dowódca powierzył szefowi łączności WP¹³⁴.

Myślą przewodnią rozkazów było, organizacja jednostek łączności przewodowych przewidzianych do formowania w pierwszej kolejności. Do 15 września miały być sformowane: 3 samodzielny pułk łączności, 9 i 11 samodzielne liniowe bataliony łączności,

¹³² Wytyczne Szefa Wojsk Łączności. CAW, III/280/5 s. 3-5.

¹³³ Organizacja i działania. T. I s. 131-133.

¹³⁴ Tamże, s. 167.

22 i 24 samodzielne kompanie budowy linii stałych, 30 i 32 samodzielne kompanie telegraficzno-eksploatacyjne, 40 pocztowo- rozdzielczy punkt Frontu, dwie wojskowe stacje poczty polowej /3089 i 3091/ oraz 24 skład sprzętu łączności.¹³⁵

Ponadto zgodnie z dyrektywą Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej z 13 sierpnia 1944 r. przewidywano utworzenie trzech eskadr lotnictwa łącznikowego. 3, 4 i 5 eskadra miały być sformowane przez Naczelne Dowództwo WP w rejonie Lublina do 5 września 1944 r. Jednak w rezultacie podjętych starań eskadry te zostały sformowane w drugiej połowie sierpnia 1944 r. w Związku Radzieckim i na początku września tegoż roku przybyły do Polski¹³⁶. Z dniem 11 września włączono je w skład WP i oddano do dyspozycji szefa łączności gen. Jurina¹³⁷ Dowódcą 3 eskadry był wówczas kpt. Wasyl Markiewicz, jego zastępcą kpt. Włodzimierz Usow a szefem sztabu kpt. Jan Szmacko¹³⁸. Dowódcą 4 eskadry — mjr Bielajew i 5 - mjr Seriuik. Zastępców dowódców eskadr do spraw polityczno-wychowawczych początkowo nie było, dopiero z dniem 10 stycznia 1945 r. na stanowiska te przybyli do 4 eskadry ppor. Kowalski i ppor. Skrocki¹³⁹. W październiku 3 eskadra stacjonowała w Woli Sławińskiej /6 km wschód od Dębina/ i obsługiwała Naczelne Dowództwo, a od 20 listopada 1944 r. została przekazana do 2 armii WP¹⁴⁰.

4 eskadra dyslokowała w listopadzie 1944 r, w m. Nasatów pod Lublinem /4 km na północ od m. Dysa/, 5 eskadra bazowała w Dęblinie a później pod Lublinem.

Każda z eskadr miała być wyposażona w 10 samolotów typu PO-2 oraz miała liczyć 98 ludzi. Faktycznie na początku września stany osobowe eskadr były niższe i wymagały uzupełnienia.

W końcu października 1944 r. w 3 eskadrze brakowało 24 żołnierzy 4 eskadrze 6 ludzi i 5 eskadrze 16 osób. Braki przeważnie dotyczyły personelu technicznego¹⁴¹.

W tym czasie liczba samolotów nie odbiegała od stanu przewidzianego etatem, gdyż w końcu października 3 i 4 eskadra miały po 9 samolotów a 5 eskadra pełen komplet, z tym że wiele maszyn wymagało już remontu.¹⁴²

W końcu stycznia 1945 r. obie eskadry zostały przetasowane w rejon Warszawy. Stacjonowały one w rejonie toru wyścigów konnych na Służewcu i pracowały na rzecz Naczelnego Dowództwa WP.¹⁴³

W sierpniu 1944 r. w skład jednostek łączności Naczelnego Dowództwa WP zostają włączone: 2 zapasowy pułk łączności i 3 samodzielny batalion łączności, zorganizowane w rejonie Sum i Żytomierza. Obie jednostki do tego czasu podlegały Głównemu Sztabowi Formowania i Uzupełnień Armii Polskiej w ZSRR.

¹³⁵ Tamże, s.133

¹³⁶ Kotliński Lzydor. Ludowe Lotnictwo polskie 1943-1945 r. Warszawa 1969 r. Wyd. II, s.132 i 133.

¹³⁷ Tamże, s. 133.

¹³⁸ Ewidencja oficerów 2 armii WP.CAW, III/5/555.

¹³⁹ Koliński op. cit. s. 133.

¹⁴⁰ Tamże s. 134.

¹⁴¹ Tamże s. 134.

¹⁴² Tamże.

¹⁴³ Wykaz dyslokacji jednostek łączności: CAW, III/280/32 k.75.

Po ich przybyciu na ziemię polską, 2 pułk pod dowództwem ppłk Dominika Grońskiego rozmieszczono w barakach lubelskiego Majdanka, a 3 batalion, którego dowódcą był Teodor Strzelecki początkowo stacjonował w Lublinie, następnie został przeniesiony do wsi Osmolice /18 km na półd od Lublina/.¹⁴⁴

W listopadzie 1944 r. 2 zapasowy pułk łączności pozostający dotychczas w dyspozycji Szefostwa Mobilizacji i Uzupełnień zostaje przekazany Szefostwu Wojsk Łączności¹⁴⁵. 22 grudnia pułk zmienia miejsce dyslokacji. Przenosi się, po raz pierwszy do rzeczywistych koszar w Kraśniku. Z chwilą przesunięcia się frontu na zachód pułk zostaje rozmieszczony w koszarach 31 Pułku Strzelców w Sieradzu, natomiast 3 batalion został przeniesiony w rejon fabryki w Ursusie¹⁴⁶.

W okresie wojny pułk odgrywał istotną rolę w szkoleniu kadr młodszych specjalistów łączności. Pierwszy turnus ukończył szkołę 11 września 1944 r. Specjalności łącznościowe uzyskało 1037 ludzi¹⁴⁷ z których większość została awansowana do stopni podoficerskich. Zasilili oni szeregi młodszych specjalistów łączności w organizujących się jednostkach łączności WP.

3 batalion łączności po przybyciu do Lublina natychmiast został użyty do organizacji łączności. Kompania telefoniczno- telegraficzna przystąpiła do Instalacji czterech central telefonicznych o różnych pojemnościach, pododdziały kablowe rozwijały sieć łączności przewodowej dla potrzeb Sztabu Tyłów Naczelnego Dowództwa.

Jednak jednostki te nie rozwiązywały nawet minimalnych potrzeb Naczelnego Dowództwa w zakresie stworzenia niezbędnego systemu łączności i podjęcia koniecznych prac związanych z odtworzeniem zniszczonej sieci telekomunikacyjnej na terenie Lublina.

Sytuacja na tym odcinku była bardzo trudna, a potrzeby niecierpiące zwłoki. Należało szukać różnych dróg natychmiastowej pomocy.

W pierwszej kolejności Naczelny Dowódca WP zwrócił się do dowódcy 1 Frontu Białoruskiego marszałka Konstantego Rokossovskiego z pismem w którym czytamy: "Celem rozwinięcia Polskich Sił Zbrojnych i przeprowadzenia mobilizacji należy przedsięwziąć środki dla ustalenia należytego porządku w kraju, zaistniała potrzeba zorganizowania szybkiej łączności z województwami, powiatami jak również między jednostkami i związkami taktycznymi.

Środki i ilość wojsk łączności jakimi dysponują są bardzo ograniczone.

1 armia WP ma w swoim składzie ponad etatową ilość jednostek łączności, które mogą być bez uszczerbku dla armii wyłączone i przekazane pod bezpośrednie kierownictwo Szefowi Łączności WP, a tym samym wykorzystane do formowania nowych oddziałów i pododdziałów łączności"¹⁴⁸.

¹⁴⁴ Wykaz dyslokacji jednostek łączności. CAW, III/280/32 k.4; Historia 2 zpl. CAW, III/280/45 k. 21.

¹⁴⁵ Protokół spisany przez przedstawicieli Szefostwa Mobilizacji i Uzupełnień i Szefostwa Wojsk Łączności 24.XI.44r. CAW, III.

¹⁴⁶ Wykaz dyslokacji... CAW, III/280/32 k. 4.

¹⁴⁷ Tamże

¹⁴⁸ CAW, III/1/347 s.16.

Odpowiedź była pozytywna bo 17 września przybyły do Lublina 8 samodzielna kompania kablowo-tyczkowa i 10 samodzielna kompania radiowa.¹⁴⁹ Dowódcą 8 kompanii był kpt. Mikołaj Uljanow a 10 - kpt. Eugeniusz Fleokistow, na zastępcę dowódcy 10 kompanii do spraw politycznych został wyznaczony chor. Sławomir Rachmankowski.¹⁵⁰

8 kompania została rozmieszczona w folwarku Sabinowo /11 km wsch. Lublina/ a 10 pozostała w Lublinie i kwaterowała przy ul. Unickiego 14¹⁵¹.

Z chwilą wyzwolenia Warszawy i okolic 8 kompania zmienia miejsce dyslokacji w rejon Włoch, 10 kompania zostaje kolejno rozlokowana: Warszawa Praga, następnie we Włochach i w Brwinowie¹⁵² gdzie zostaje do końca wojny.

Pozostałe jednostki łączności formowane były na terenie Polski. I w tym przypadku przyszedł nam z przyjacielską pomocą Związek Radziecki, który na prośbę władz polskich skierował na początku września 1944 r. całkowicie zorganizowany i wyposażony 243 Chersoński samodzielny Batalion Łączności Armii Radzieckiej. Na bazie jego kadr dowódczych i technicznych oraz stanie osobowym powstał w Lublinie przy ul. Raławickiej 30 /w koszarach 8 pułku legionów/ 3 samodzielny pułk łączności.¹⁵³

Obowiązki dowódcy pułku początkowo pełnił zastępca do spraw liniowych - ppłk Józef Legierko. Z chwilą rozformowania załączków Jednostek łączności 3 armii dowództwo pułku objął płk Romuald Malinowski¹⁵⁴, który na tym stanowisku pozostał do końca wojny.

Stanowisko zastępcy dowódcy do spraw polityczno-wychowawczych zostało obsadzone dopiero w styczniu 1945 r. objął go kpt. Henryk Szemberg. Szefem sztabu był mjr Michał Formin.¹⁵⁵

W końcu stycznia 1945 r. pułk z Lublina zostaje przegrupowany transportem kolejowym w rejon Warszawy. Zakwaterowany został we Włochach przy ul. Rydza Śmigłego 20.¹⁵⁶

W okresie wojny siłami pułku rozwijano węzły łączności w rejonie Lublina, Włoch, Warszawy, Łodzi i Krakowa. Zabezpieczał on różnego rodzaju łączność instytucjom Naczelnego Dowództwa WP.

W Lublinie i jego okolicach powstawały dalsze jednostki łączności, 22 i 24 samodzielne kompanie budowy linii stałych oraz 30 i 32 samodzielne kompanie eksploatacyjno-telegraficzne.

¹⁴⁹ Rozkaz nr 28 ND wp. CAW/III/280/40 k. 110.

¹⁵⁰ Listy plac. CAW, III/289/19.

¹⁵¹ Wykaz dyslokacji jednostek łączności. CAW, III/280/32 k. 4.

¹⁵² Tamże, s. 80-203.

¹⁵³ Rozkaz nr 16 ND WP z 3.IX.1944 r.; Wykaz dyslokacji jednostek łączności. CAW, III/280/32 k. 4.

¹⁵⁴ Sprawozdanie z inspekcji w 3 płk z dn. 26.IX.1944 R., CAW, III/282/53 K.1; Sprawozdanie dekadowe za grudzień 1944 r., CAW, III/282/53 k.15. Płk Romuald Malinowski ur. w 1906 r. Ukończył Kijowską Oficerską Szkołę Łączności w 1932 r. Uczestnik walk w Armii Radzieckiej. W Maju 1944 r. został skierowany na dowódcę 1 pułku łączności Armii Polskiej w ZSRR. Przez krótki okres organizował łączność 3 armii. Rozkazem ND WP z 23.XI.1944 r. skierowany na dowódcę 3 pułku łączności.

¹⁵⁵ Książka ewidencji 3 spł. CAW, III/282/17 k. 1 – 35.

¹⁵⁶ Wykaz dyslokacji jednostek łączności. CAW, III/280/32 s. 75.

9 batalion i 24 kompania formowane były w Lublinie. Natomiast pozostałe pododdziały w okolicznych miejscowościach¹⁵⁷. Część pododdziałów zmuszona została do budowy ziemianek na cały stan osobowy i magazyny gospodarcze.

Proces formowania przebiegał dość wolno. Jednak część jednostek posiadając poważne braki w stanie osobowym, sprzęcie łączności i środkach transportu w połowie września przystąpiła do realizacji procesu szkolenia /11 batalion i 24 kompania/. Pozostałe pododdziały proces szkolenia rozpoczęły w końcu września. Okres szkolenia był bardzo zróżnicowany. Trwał on od kilku tygodni do dwóch miesięcy, po czym pododdziały łączności stopniowo otrzymywały zadania bojowe. Na przykład 11 batalion otrzymał zadanie 8 października, 24 kompania 21 października, a 22 kompania dopiero 11 listopada.¹⁵⁸

Początkowo prace remontowe prowadzono na wschodnich terenach Polski, a z chwilą rozpoczęcia ofensywy zimowej w 1945 r. i stopniowym wyzwoleniu dalszych obszarów naszego kraju, plutony budowy i eksploatacji linii stałych przesuwały się na zachód, wykonując zadania na głównych kierunkach telekomunikacyjnych: Warszawa - Radom - Kielce - Kraków - Katowice.

Piotrków Koluszcki - Częstochowa — Katowice;

Warszawa - Łódź - Ostrów Wielk. - Wrocław;

Warszawa - Kutno - Poznań - Berlin;

Warszawa - Bydgoszcz - Nakło;

Bydgoszcz - Gdańsk;

Warszawa - Mława - Gdańsk.

Rozległy teren działania zmuszał dowództwa batalionów i kompanii do częstej zmiany miejsca postoju.¹⁵⁹

Na przykład 9 batalion stacjonował w okresie formowania w Lublinie, później zostaje przeniesiony do Kłodnicy koło Kraśnika kolejno zmienia miejsce postoju do Zamościa, Puław, Radomia, Piaseczna i Łodzi.¹⁶⁰ Natomiast 11 batalion stacjonował w Bystrzycy, przechodzi w okolice Radzyna, później do miejscowości: Strzykuły i kolejno do Soboty koło Łowicza.¹⁶¹

Pododdziały liniowych jednostek łączności pracowały w dużym odosobnieniu. Rozrzucone plutonami wzdłuż głównych tras telekomunikacyjnych na dużych odległościach, dochodzących nie raz do 600 km, zmuszone były do samodzielnego rozwiązywania problemów zakwaterowania, żywienia i zaopatrywania się w materiały remontowe i eksploatacyjne. Główne źródło zaopatrzenia znajdowało się w Warszawie. Wszystko należało dowozić z magazynów, które były w rejonie Pragi. Przy braku odpowiedniej ilości transportu i materiałów pędnych zaopatrzenie plutonów pracujących na liniach telekomunikacyjnych nie było sprawą łatwą.

¹⁵⁷ Raporty dekadowe zastępców ds. polityczno-wychowawczych, CAW, III/4/265 k. 13 i 53.

¹⁵⁸ Historia jednostek łączności. CAW, III/280/50 i 52.

¹⁵⁹ Tamże.

¹⁶⁰ Wykaz dyslokacji jednostek łączności. CAW, III/280/32.

¹⁶¹ Historia jednostek, op. cit.

25 września podstawowe jednostki łączności Naczelnego Dowództwa, chociaż nie były w pełni uкомплектовane stanem osobowym, sprzętem łączności i środkami transportu, osiągnęły dość wysoki wskaźnik uzupełnienia zasobami ludzkimi. Uzupełnienia niektórych jednostek łączności stanem osobowym według poszczególnych grup żołnierzy przedstawia tabela 15.¹⁶²

Tabela nr 15

Uzupełnianie niektórych jednostek łączności oficerów

Nazwa jednostek łączności	Oficerów		Podoficerów		Szeregowców		Razem	
	w/g etatu	faktyczny	w/g etatu	faktyczny	w/g etatu	faktyczny	w/g etatu	faktyczny
3 pułk	96	32	189	181	327	262	612	475
9 batalion	21	11	54	25	220	149	295	185
11 batalion	21	16	54	37	220	179	295	232
3 batalion	43	29	71	59	148	131	262	219
22 kompania	7	3	20	19	78	74	105	96
24 kompania	7	1	20	12	78	76	105	89
30 kompania	8	1	17	5	82	101	107	107
32 kompania	8	1	17	1	82	31	107	33
8 kompania	6	7	16	17	99	101	121	125
10 kompania	6	6	26	26	28	19	60	51
szkoły	21	21	-	-	171	171	192	192
Razem	244	128	484	382	1533	1294	2261	1804

Dane w tabeli wskazują, że organizacja jednostek łączności Naczelnego Dowództwa postępował dość szybko.

Z tabeli wynika, że w ciągu 36 dni od chwili ukazania się rozkazu Naczelnego Dowódcy WP określającego ilość i ogólne ramy organizacyjne jednostek łączności Naczelnego Dowództwa, zdołano zmobilizować na terenach wyzwolonych i częściowo uzupełnić z rezerw radzieckich 52,46% oficerów, 78,93% podoficerów i 84,41% szeregowców. Największe jednak braki występowały w kadrze dowódczej i technicznej. Najniższy wskaźnik uкомплектовania 30,84% stanu etatowego posiadała 32 kompania telegraficzno-eksploatacyjna. Pomimo intensywnego szkolenia i wykonywania zadań bojowych w ostatnim kwartale 1944 r. nadal trwał proces kompletowania kadr dowódczych i uzupełniania stanu osobowego we wszystkich jednostkach łączności, świadczą o tym dane zawarte w tabeli 16.¹⁶³

¹⁶² Organizacja i działania t. 1 s. 201 i 202.

¹⁶³ CAW, III/1/96 k. 14.

Tabela nr 16

Dzień i miesiąc	Stan osobowy				- Brak + Nadwyżka			
	Ofi- cer.	Podo- fic.	Szer.	Razem	Oficer.	Podo- fic.	Szer.	Razem
w/g etatu	259	461	1364	2114	-	-	-	-
1.XI.44	190	421	1256	1878	-69	-70	-108	-247
10.XI.44	207	443	1342	1992	-52	-48	-22	-122
20.XI.44	222	491	1483	2196	-37	-	+119	-82
w/g etatu	273	523	1364	2160	-	-	-	-
1.XII.44	216	469	1313	1998	-57	-54	-51	-162
10.XII.44	228	522	1387	2137	-45	-1	+23	-23
20.XII.44	226	525	1417	2168	-47	+2	+53	+8

Dane zawarte w tabeli nie dają pełnego obrazu stanu osobowego, pominięto w sprawozdaniu stany osobowe jednostek pocztowych, szkolnych eskadry lotnictwa łącznikowego, jednak stwarzają pewien obraz rozwoju wojsk łączności pod względem liczebności stanu osobowego. Jeżeli w końcu września stan osobowy wynosił 1704 ludzi, to na początku listopada wzrósł do 1873 specjalistów łączności, a 20 grudnia jednostki te posiadały globalnie 8 ludzi ponad etat przy braku 47 oficerów.

W pierwszym kwartale 1945 r. Zachodziły bardzo nieznaczne zmiany ilościowe w etatach istniejących jednostek łączności. Wprowadzenie małych poprawek były spowodowane koniecznością utworzenia etatowych zastępców dowódców kompanii do spraw polityczno-wychowawczych.

Jednostki łączności Naczelnego Dowództwa i 2 armii uzupełniano stanem osobowym z mobilizacji przeprowadzonej na wyzwolonych terenach Polski 1 Armii Radzieckiej. W drodze mobilizacji powołano 5165 podoficerów 1 szeregowców a tylko 287 oficerów.¹⁶⁴

Jednak odczuwano poważny niedobór oficerów i podoficerów a nawet szeregowców o takich specjalnościach jak: radiotelegrafistów, telegrafistów, mechaników radiowych i telegraficznych. Brakowało dowódców urządzeń radiowych i przewodowych, dowódców plutonów i wykładowców. Brak danych nie pozwala cało kształtowo przeanalizować rozmiar pomocy Związku Radzieckiego. Wiadomo natomiast, że Armia Radziecka do tych jednostek łączności skierowała 461 oficerów,¹⁶⁵ którzy pełnili odpowiedzialne funkcje i swą pracą uzyskali zaufanie i przyjaźń żołnierzy polskich.

Ponadto do jednostek łączności Naczelnego Dowództwa należy zaliczyć węzeł radiowy i szkołę radiową Polskiego Sztabu Partyzanckiego /przemianowanego w październiku 1944 r. na Bazę Oddziałów Desantowych/¹⁶⁶. Jednostki te przybyły z okolic Równego

¹⁶⁴ Meldunek na 1.I.1945 r. CAW, III/280/32 k. 18

¹⁶⁵ Tamże

¹⁶⁶ Organizacja i działania t. 1 s. 223.

do Lublina z chwilą wyzwolenia przez Armię Radziecką wschodnich obszarów Polski. Węzeł radiowy zabezpieczał łączność z oddziałami partyzanckimi działającymi na tyłach wojsk hitlerowskich. W końcu 1944 r. zostają powołane do życia dalsze jednostki łączności.

W celu rytmicznego zaopatrywania organizujących się oddziałów łączności w sprzęt i materiały zostaje zorganizowany 32 magazyn sprzętu łączności.

Rozkazem Naczelnego Dowódcy WP z 14 grudnia 1944 r. do wykonywania prac związanych z remontem i odbudową urządzeń teletechnicznych oraz zniszczonych węzłów łączności na terenach wyzwolonych, rozpoczęto organizację 1,2 i 3 samodzielnych batalionów roboczych łączności w sile około 800 ludzi każdy. Na miejsca formowania wyznaczono Lublin, Białystok i Rzeszów. W pierwszym kwartale 1945 r. zmieniono nazwę na 7, 8 i 9 samodzielne bataliony pracy łączności. Z chwilą utworzenia przeszły one do dyspozycji Kierownika Resortu Poczty i Telegrafów przy Polskim Komitecie Wyzwolenia Narodowego¹⁶⁷ i rozpoczęły odbudowę zniszczonego systemu telekomunikacyjnego na terenie kraju.

Na początku 1945 r. zorganizowana zostaje podoficerska szkoła radiospecjalistów, która początkowo stacjonowała w Spale a w marcu zmienia dyslokację do Zgierza¹⁶⁸ i tu pozostaje do końca wojny, kształcąc specjalistów radiowych: radiotelegrafistów i mechaników.

Stan etatowy szkoły wynosił 42 oficerów, 35 podoficerów, 35 szeregowców i 400 kursantów. Na dowódcę szkoły został wyznaczony ppłk Janiszewski, jego zastępcą do spraw polityczno-wychowawczych por. Czajkowski.

W skład szkoły wchodziło pięć kompanii w tym: jedna kompania obsługi radiostacji RSB, trzy kompanie obsługi radiostacji małej mocy i jedna kompania radiomajstrów i elektromechaników¹⁶⁹.

O ile szkoła posiadała dostateczną ilość środków łączności to podstawowym uzbrojeniem znajdującym się na wyposażeniu pododdziałów była broń partyzancka¹⁷⁰.

Tak więc w pierwszej połowie 1945 r. w dyspozycji szefa łączności WP znajdowały się: dwa pułki, trzy bataliony, sześć kompanii łączności o różnym przeznaczeniu, niezbędne organa poczty polowej, dwie eskadry lotnictwa łącznikowego, jednostki tylowe /magazyny/ i oddziały szkolące podoficerów łączności.

Głównym zadaniem liniowych jednostek łączności było zorganizowanie czynnego systemu łączności na szczeblu centralnym WP zarówno wewnętrznej jak i z podległymi jednostkami.

Liczba jednostek łączności w zasadzie zabezpieczała potrzeby dowodzenia władz naczelnych, jednak nie były one w stanie zabezpieczyć ciągłości obiegu informacji między

¹⁶⁷ Rozkaz nr 91/org. Z 14.XII.44 r. CAW, III/1/303 s. 194 oraz Inwentarz akt LWP cz. IV s.322-323.

¹⁶⁸ Wykaz dyslokacji. CAW, III/280/32 s. 118.

¹⁶⁹ Notatka z przeprowadzonej kontroli. CAW, III/280/27 k. 145.

¹⁷⁰ Tamże.

ogniowymi centralnymi a wszystkimi terenowymi władzami administracji wojskowej.

Z jednostkami administracji stacjonującymi w dużych odległościach, władze naczelne utrzymywały łączność najczęściej przy użyciu samolotów łącznikowych.

3. Utworzenie lotniczych wojsk łączności

Równolegle z organizacją lotnictwa WP w kraju rozpoczęto pracę nad utworzeniem oddziałów i pododdziałów łączności, które zdolne byłyby zabezpieczyć łączność dowodzenia i współdziałania lotnictwa przy bezpośrednim wsparciu ogniowym wojsk lądowych na polu walki.

W rezultacie podjętych starań Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej w październiku 1944 r. przekazało do dyspozycji tworzącego się lotnictwa WP, jednostki łączności wchodzące w skład 6 armii lotniczej, a wśród nich: 6 samodzielny pułk łączności lotniczej, 338 samodzielną kompanię budowy linii stałych¹⁷¹, 6 samodzielną radiostację ubezpieczenia lotów, 6 warsztat remontu sprzętu łączności i stację poczty polowej.

Większość tych jednostek rozmieszczono w koszarach w m. Zamość¹⁷² gdzie dyslokowało także Dowództwo Lotnictwa i natychmiast użyto je do zabezpieczenia łączności dla potrzeb powstającego lotnictwa WP. Ich stan osobowy przeszedł szlak bojowy w szeregach Armii Radzieckiej i posiadał duże doświadczenie bojowe. Zabezpieczał łączność 6 armii lotniczej w działaniach bojowych w rejonie Kowla i Sarn¹⁷³.

Największą jednostką był 6 samodzielny pułk łączności lotniczej liczący etatowo 691 ludzi w tym: 114 oficerów, 258 podoficer 290 szeregowców i 29 elewów szkoły podoficerskiej¹⁷⁴.

Dowódcą pułku pozostał ppłk N Michajłow, zastępcą do spraw polityczno-wychowawczych kpt p. Szapran, szefem sztabu - mjr A Pielewin¹⁷⁵.

Rozwój organizacyjny lotnictwa i wzrastające zadania spowodowały konieczność wprowadzenia do etatu zmian organizacyjnych w stanie osobowym oraz zwiększenia ilości środków łączności i transportu. Na podstawie rozkazu nr 5 Dowódcy Lotnictwa WP z 24 stycznia 1945 r. pułk zostaje przeformowany na nowy etat. O różnicy etatowej mogą świadczyć dane zawarte w tabeli 17.

¹⁷¹ Koliński Izidor. Ludowe lotnictwo polskie 1943-1945 wyd. II. 1969 r. s. 100.

¹⁷² Organizacja i działania, s. 234.

¹⁷³ Baryjewski Zbigniew. Zarys historii 6 pułku łączności wojsk lotniczych WP, maszynopis s. 7 i 8.

¹⁷⁴ Tamże, s. 9.

¹⁷⁵ Tamże.

Tabela nr 17¹⁷⁶

Etat	Stan osobowy					Transport		
	Oficerowie	Podoficerowie	Szeregowców	Elewów szkoły podoficerskiej	Razem	Samochodów osob.-teren-	Samochodów ciężarowych	Samochodów specjalnych
015/270	114	258	290	29	691	1	28	37
015/475	131	396	217	80	824	1	37	45

Z tabeli wynika, że stan osobowy pułku po przejściu na nowy etat wzrósł o 16% w tym; oficerów o 13%, podoficerów o 35%, szeregowców zmniejszył się o 25% i elewów szkoły podoficerskiej wzrósł o 64%.

W pułku utworzono dwa bataliony radiowe i jeden batalion telefoniczno-telegraficzny. Każdy z batalionów radiowych mógł wykonywać samodzielne zadania w warunkach działań bojowych. Dowódcami batalionów zostali: telefoniczno-telegraficznego - kpt. A. Bojczeb, 1 radiowego - kpt. J. Grzesieniuk i 2 radiowego - por. F. Kitajew.¹⁷⁷

Brak ludzi, a szczególnie oficerów i podoficerów różnych specjalności, pułk odczuwał przez cały okres istnienia. O ile w okresie poprzedzającym reorganizację pułku stan faktyczny był mniejszy od stanu etatowego o 47 oficerów, podoficerów i szeregowych to po przejściu na nową strukturę organizacyjną niedobór w kadrze znacznie wzrósł.¹⁷⁸

Nieodzownym było jak najszybsze uzupełnienie pododdziałów ludźmi zmobilizowanymi na terenach Polski. W marcu 1945 r pułk otrzymał z jednostek zapasowych 159 ludzi, w tym 17 kobiet. Wśród ogólnego stanu osobowego poważny procent pułku stanowiły kobiety. W poszczególnych grupach procent ten przedstawiał się następująco: oficerów — 7,76%, podoficerów — 31,54%, szeregowców 39%. Kobiety stanowiły także najmłodszą grupę wiekową, która wahała się w granicach 22-25 lat.

Kadrę oficerską i podoficerską w okresie działań bojowych stanowili prawie wyłącznie żołnierze radzieccy, posiadający dość bogate doświadczenia w zabezpieczeniu łączności z bojowymi jednostkami lotniczymi. Dopiero 3 czerwca 1945 r. przybyła do pułku pierwsza 13 osobowa grupa polskich oficerów absolwentów Oficerskiej Szkoły Łączności w Zamościu. Wśród nich byli podporucznicy: Stanisław Sebastiański, Zygmunt Zaczeniuk, Henryk Zdunek, Roman Miduch, Henryk Radomski, Eugeniusz Gymuza, Mieczysław Rytelewski i chorążowie: Henryk Kania, Mieczysław Chojnowski, Mieczysław Szelański.¹⁷⁹

Zgodnie z rozkazem nr 91 Naczelnego Dowódcy WP z 31 października 1944 r. organizowano dalsze pododdziały łączności: 44 kompanię łączności wchodzącą w skład

¹⁷⁶ Tamże.

¹⁷⁷ Tamże.

¹⁷⁸ Tamże

¹⁷⁹ Organizacja i działanie t. 1 s. 234 – 235.

4 mieszanej dywizji lotniczej oraz 39, 40, 41 i 42 kompanię łączności lotniczej, które etatowo znajdowały się w 1 mieszanym korpusie oraz dywizjach lotnictwa bombowego szturmowego i myśliwskiego.¹⁸⁰ 44 kompania została sformowana najwcześniej, 1 listopada posiadała 88,7% stanu osobowego. Natomiast pozostałe kompanie zostały ukończone stanem osobowym w pierwszym półroczu 1945 r.

W ramach tyłowych jednostek wojsk lotniczych WP w grudniu 1944 r. zostały włączone 7 kompania łączności i 497 stacja poczty polowej 7 rejonu baz lotniczych¹⁸¹.

Duże odległości między rejonami bazowania poszczególnych jednostek nie zawsze umożliwiały utrzymanie trwałej łączności telefonicznej i telegraficznej. Dlatego też do zabezpieczenia łączności i dowodzenia podległymi jednostkami Dowództwo Lotnictwa miało do swej dyspozycji 2 samodzielny eskadrę lotniczą oraz 17 samodzielny pułk lotnictwa łącznikowego. 17 pułk powstał na początku listopada 1944 r. w m. Giza koło Zamościa. Dowódcą pułku został ppłk Mikołaj Tarasow.

Pułk posiadał etatowo 139 ludzi i 32 samoloty typu Po-2 służące do nawiązywania kontaktów między sztabami przewożenia i 82 oficerów 1 poczty polowej¹⁸².

4. Rozwój szkolnictwa łączności

Formowanie regularnych jednostek polskich na terenie ZSRR od samego początku przebiegało w warunkach dotkliwego braku oficerów łączności. Trudności wzrastały w miarę rozbudowy Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR i osiągnęły szczyt z chwilą powstania ludowego WP.

Koncepcja utworzenia Frontu Polskiego w 1944 r. wymagała olbrzymiego wzrostu ilościowego kadr dowódczych i technicznych łączności. Świadczyć o tym mogą dane szacunkowe zaczerpnięte z meldunków o stanach bojowych związków taktycznych i samodzielnych jednostek łączności. O ile potrzeby Dywizji Piechoty im. T. Kościuszki wynosiły ponad 50 oficerów łączności, to 1 Korpus Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR potrzebował ich około 200, 1 Armia Polska w ZSRR ponad 400 oficerów, natomiast z chwilą utworzenia LWP zapotrzebowanie wzrosło do ponad 1400 oficerów.

Stosowana wówczas polityka dopływu oficerów łączności z Armii Radzieckiej, aczkolwiek dawała w pierwszym okresie organizacji pozytywne wyniki, szeregi łącznościowców WP do 25 października 1944 r. zasililo 1060 oficerów radzieckich¹⁸³, jednak nie rozwiązywało całkowicie trudności już istniejących.

W 1945 r. przewidywano dalszą rozbudowę polskich sił zbrojnych, w związku z tym planowano dalszy przyrost stanowisk oficerów łączności o 1711 etatów¹⁸⁴. Przy czym zakładano, że etaty zostaną obsadzone oficerami łączności ze szkół i kursów - 701, drogą awansu - 357, z mobilizacji rezerw - 527, z Armii Radzieckiej - 126 etatów.¹⁸⁵

¹⁸⁰ Organizacja i działanie t. 1 s. 234 – 235.

¹⁸¹ Koliński Lzydor, op. cit. str. 161.

¹⁸² Koliński Lzydor, op. cit. str. 135.

¹⁸³ Jurgielewicz W., Organizacja LWP, W -wa 1968 r. s. 242.

¹⁸⁴ Plan rozwoju organizacyjnego WP w 1945 r. zakłada potrzeby: I kolejności – 710, II kolejności – 336, III kolejności – 665 generałów i oficerów wojsk łączności. Organizacja i działania, t. 1, s. 326.

¹⁸⁵ Tamże.

Brak danych nie zezwala na dokładną analizę realizacji powyższych zamierzeń. Wiadomo, że największą rolę w uzupełnieniu kadr miało spełnić własne polskie szkolnictwo łączności. Przy czym Centrum Wyszkożenia Oficerów przewidywało, że tylko w pierwszym półroczu 1945 r. mury szkół i kursów opuści 1150 absolwentów o różnych specjalnościach łącznościowych.¹⁸⁶

Mimo optymistycznych przewidywań w planach rozbudowy wojska zakładano, że wszystkich potrzeb nie pokryją własne źródła. Nadal liczono na pomoc kadrową Związku Radzieckiego.

Korzystanie z pomocy sojuszniczej armii było w początkowym okresie organizacji WP jedynym możliwym wyjściem. Jednak w konsekwencji było rozwiązaniem tymczasowym, bowiem tworzący się korpus dowódczy i techniczny wojsk łączności był zróżnicowany tak pod względem narodowym, politycznym jak też tradycji. Kształcenie własnych kadr dowódczych i technicznych było zadaniem pierwszoplanowym. Chodzi o to, aby utworzyć korpus oficerów łączności składający się w większości z Polaków.

Szkolenie własnych kadr rozpoczęło się w radzieckich oficerskich szkołach, bogato wyposażonych w sprzęt i pomoce szkoleniowe, podchorążowie zdobywali wiedzę o nowoczesnym sprzęcie łączności, jak też sposobach wykorzystania go w działaniach bojowych.

Pierwszą grupę oficerów łączności przygotowała Muromska Oficerska Szkoła Łączności Armii Radzieckiej. Na początku września 1943 r. Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej poleciło Komendantowi Muromskiej Oficerskiej Szkoły Łączności przygotować pomieszczenia dla 50-cio osobowej grupy polskich podchorążych¹⁸⁷. Nabór do niej przeprowadzono we wrześniu spośród żołnierzy znajdujących się w polskich jednostkach w obozie sieleckim nad Oką. Przyjmowano Polaków w wieku od 18 do 35 lat ze średnim i wyższym wykształceniem. Trudności były duże, bowiem niewielu kandydatów posiadało wymagany cenzus. W pierwszych dniach września października około 40 osobowa grupa podchorążych rozpoczęła normalne szkolenie. Planowano po 10-12 godzin zajęć dziennie, zwracając szczególną uwagę na ćwiczenia praktyczne prowadzone w terenie, niezależnie od warunków atmosferycznych.

Niedobór kadr dowódczych i technicznych łączności w jednostkach 1 Korpusu PSZ w ZSRR, spowodował konieczność realizacji bogatego programu szkoły łączności w ciągu 6 miesięcy. W tym czasie szkoła oficerska miała przygotować dowódców plutonów i kompanii łączności pułków i dywizji piechoty do trudnej i odpowiedzialnej pracy w ciężkich warunkach bojowych.

Muromską Oficerską Szkołę Łączności ukończyło 37 podchorążych,¹⁸⁸ którzy w marcu 1944 r. otrzymali stopnie oficerskie i rozpoczęli praktyczne działania w pododdziałach łączności.

¹⁸⁶ Jurgielewicz Wacław. Op. cit. s. 285.

¹⁸⁷ Michałowicz W. – Fotokopia pisma skierowanego do K – ta MOST z 4.IX.1943 r. AMO ZSRR.

¹⁸⁸ Drzewiecka Stanisława, „Słysimy z nad Oki ...” Warszawa 1965 r. s. 93.

Brak materiałów źródłowych nie zezwala na dokładną analizę przebiegu i wyników szkolenia, jak też przekroju socjalnego pierwszej grupy polskich łącznościowców. Wśród podchorążych muromskiej szkoły łączności znalazły się także kobiety. O pobycie polskich kobiet w Muromie, Stanisława Drzewiecka napisała: "W trudnych zimowych warunkach kończyły też Oficerską Szkołę Łączności w Muromie nad Oką obwód Gorki/.

Oficerską Szkołę Łączności ewakuowano z Ukrainy i rozlokowano w starym klasztorze w Muromie. Znalazło się w niej 37 polskich podchorążych, a wśród nich 11 dziewcząt.

Polska grupa, której dowódcą został oficer radziecki Lejtnant Piechtierew, otrzymała jedną salę, w której za przepierzeniem miały swoją "sypialnię" dziewczęta, przy czym o tyle je uprzywilejowano, że spały na łóżkach, podczas gdy mężczyźni na piętrowych pryczach.

Podczas ostrej zimy 1943-1944 r. dziewczęta jeżdżąc na nartach rozwijały i związywały linie telefoniczne, w niczym nie ustępując swym kolegom. Wykładane w języku rosyjskim przedmioty łatwo przyswajały. Wykładowcy chwalili je, że mają znacznie bardziej wyostrzony słuch niż mężczyźni.

Nauka obejmowała łączność na szczeblu batalionu i pułku /ogólnie na szczeblu dywizji/. Cała grupa uczyła się organizowania batalionowych i pułkowych punktów łączności. Jakże później przydała się ta wiedza, gdy wraz z jednostkami 1 armii WP absolwentki Muromskiej Szkoły Łączności wzięły udział w walkach na stanowiskach dowódców pułkowych węzłów łączności¹⁸⁹. Muromską Szkołę Łączności między Innymi ukończyły: Lidia Szuba-Jabłońska, Wacława Szczepaniak, Wacława Szczepańska, Walentyna Tarend.¹⁹⁰

Na podstawie dyrektywy Sztabu Generalnego Armii Radzieckiej z 17 marca 1944 r. powstaje w Riazaniu Centralna Szkoła Podchorążych. Szkoła rozpoczęła swą działalność 19 kwietnia 1944 r. i od tego dnia oprócz oficerów piechoty, artylerii, saperów miała także kształcić przyszłych oficerów łączności.¹⁹¹ Profil szkolenia przewidywał przygotowanie oficerów przede wszystkim na stanowiska dowódców plutonów łączności, którzy po nabyciu doświadczenia bojowego mogli objąć stanowiska dowódców kompanii łączności.

Uzupełnienie stanu osobowego kompanii łączności od samego początku połączone było z dużymi trudnościami. Kandydatom stawiano dość wysokie wymagania, średnie wykształcenie, odpowiednie walory moralne, dobry stan zdrowia, a szczególnie dobry słuch i nienaganną służbę. Warunki te spełniała niedostateczna ilość ludzi.

Brak było podoficerów na stanowiskach dowódców drużyn. Ponadto kadrę szkoły stanowili oficerowie radziecy. Fakt ten stwarzał przesłanki do różnego rodzaju plotek. Wśród kandydatów powstawało mniemanie, że nie jest to polska szkoła. Poglębiał wrogą działalność fakt używania języka rosyjskiego na wykładach jak i w stosunkach między wykładowcami a podchorążymi oraz prowadzenie musztry według regulaminu rosyjskiego¹⁹²

¹⁸⁹ Szłyśmy z nad Oki. W –wa 1965 r. s. 93 i 94.

¹⁹⁰ Tamże, s. 302-368.

¹⁹¹ Rutkowski Stanisław. Kształcenie oficerów LWP w okresie II wojny światowej, Warszawa 1967 r. s. 44.

¹⁹² Meldunek szefa Wydziału Polityczno-Wychowawczego z kwietnia 1944 r., CAW III/3/406, s. 44.

Do Centralnej Szkoły Podchorążych skierowano także Polaków ze szkół oficerskich Armii Radzieckiej. W końcu marca 1944 r. do Riazania przybyła 43 osobowa grupa Polaków z Muronia¹⁹³. Tak więc stan osobowy kompanii łączności w rizańskiej szkole wynosił około 100 ludzi.

Dowódcą kompanii został kpt. Aleksander Justycki, jego zastępcą do spraw polityczno-wychowawczych - ppor. Mieczysław Telesiński, etatowym dowódcą plutonu - ppor. Genadiusz Koniew. Zajęcia specjalistyczne prowadzili wykładowcy łączności: ppłk Michał Kalinowski, kpt. Jerzy Amurow, ppor. Nitrofen Wolk, ppor. Paweł Biekunow i chor. Sergiusz Bazarow.¹⁹⁴

W szkole w dalszym ciągu obowiązywał skrócony program, wymagający całkowitego zakończenia procesu dydaktycznego w okresie 3-6 miesięcy. Wobec piętrzących się trudności osiągnięcie zasadniczych celów nauczania było rzeczą bardzo trudną. Podchorąży, jako przyszły oficer łączności, musiał zdobyć nie tylko odpowiedni zasób wiedzy politycznej, technicznej i taktycznej, lecz także umiejętności praktyczne, umożliwiające mu wykonanie zadań natychmiast po opuszczeniu szkoły. Stąd nauczanie w szkole miało przede wszystkim charakter praktyczny. Wiadomości teoretyczne przekazywano podchorążym tylko takie, które umożliwiały im zrozumieć najistotniejsze procesy i zasady działania urządzeń łączności w praktycznym działaniu.

W drugiej połowie października 1944 r. odbyły się egzaminy końcowe. Promocja absolwentów pierwszej polskiej kompanii łączności odbyła się 25 października 1944 r. w Riazaniu. Promocji dokonał gen. bryg. Bronisław Półtorzycki - Komendant Centrum Wyszczolenia Armii. Uczelnię wojskową opuściło 90 nowopromowanych oficerów, wśród nich w stopniu podporucznika: Włodzimierz Czarkowski, Wacław Michałkiewicz, Władysław Marcjasz i Mieczysław Zagórski.¹⁹⁵

W rezultacie rozwoju polskiego szkolnictwa wojskowego i pomocy Związku Radzieckiego zaspokojono tylko najbardziej niezbędne potrzeby kadrowe w jednostkach już istniejących i nowo formowanych. Wobec ogromnych zadań związanych z rozbudową wojska, ta niewielka liczba promowanych oficerów okazała się absolutnie niewystarczająca. Liczbę oficerów łączności trzeba było kilkakrotnie powiększyć, drogą rozbudowy własnego szkolnictwa łączności. W październiku 1944 r. powstają przy Polskim Sztabie Partyzanckim w Lublinie, kursy chorażych o stanie zmiennym 250 ludzi oraz Oficerska Szkoła Łączności o stanie 800 podchorążych.¹⁹⁶

Kursy chorażych zostały rozlokowane w rejonie wsi Mielgieni 16 km od Lublina, na miejsce dyslokacji Oficerskiej Szkoły Łączności wyznaczono koszary w rejonie Zamościa.

¹⁹³ Rutkowski Stanisław, op. cit. s. 44.

¹⁹⁴ Spis oficerów rizańskiej szkoły oficerskiej. CAW, III/4/695 k. 108-112.

¹⁹⁵ Rozkaz nominacyjny nr 35 z 20.X.1944 r. w Dzienniku Personalnym nr 13 z 23.X.1944 r. Archiwum Departamentu Kadr.

¹⁹⁶ Wykaz szkół oficerskich i kursów chorażych WP /1944 r/. CAW, III/412/194 k. 295.

Komendantem Kursów Chorażych został płk Janiszewski. W skład wchodziły dwie kompanie: kompania radiowa stacjonująca w rejonie zburzonego kościoła i kompania telefoniczno-telegraficzna która została rozlokowana w miejscowej szkole¹⁹⁷. Dowództwo kursów, liczące 31 oficerów, 9 podoficerów i 17 szeregowców, zostało rozlokowane w prywatnych mieszkaniach miejscowych gospodarzy¹⁹⁸.

W składzie stanu zmiennego znajdowało się 133 podoficerów i 72 szeregowców, rekrutujących się głównie z jednostek bojowych 1 armii WP oraz 2 zapasowego pułku łączności¹⁹⁹ stacjonującego w rejonie lubelskiego Majdanka. Podoficerowie posiadali kilkumiesięczny staż służby wojskowej i poważny zasób wiedzy ogólnowojskowej i specjalistycznej oraz doświadczenie w zabezpieczeniu czynnej łączności. W większości byli to ludzie młodzi w wieku 18 - 25 lat odznaczający się dobrym stanem zdrowia. 185 kandydatów legitymowało się wykształceniem średnim lub niepełnym średnim a tylko 20 osób posiadało wykształcenie podstawowe²⁰⁰.

Cechy osobowe kandydatów dawały pewność szybkiego opanowania wiedzy teoretycznej i praktycznej w krótkim czasie. Program szkolenia realizowano bowiem w szybkim tempie, w okresie trzech miesięcy. Intensywność zajęć była bardzo duża. Prowadzono 10-12 godzin zajęć na dobę, w dzień w w nocy, niezależnie od warunków atmosferycznych. Warunki pracy i nauki były bardzo trudne.

Złożoność polityczna tego okresu, trudności gospodarcze i kwaterunkowe, brak sal wykładowych, sprzętu i pomocy naukowych wymagały od dowództwa kursów dużego doświadczenia, wiedzy fachowej i całkowitego oddania się sprawie szkolenia przyszłych kadr łącznościowców, a od szkolonych dużej odporności fizycznej i psychicznej. Program działania politycznego stawiał jako podstawę cel wychowania przyszłych dowódców pododdziałów łączności w duchu głębokiego patriotyzmu i internacjonalizmu, wyrobienia u żołnierzy poczucia świadomej i żelaznej dyscypliny. Temu celowi podporządkowano tematykę szkolenia, jak też całokształt pracy aparatu polityczno-wychowawczego kursów.

W okresie trzech miesięcy od 2 października do końca grudnia 1944 r. Kursy Chorażych w Mielowie ukończyło 156 absolwentów.

W pierwszej dekadzie stycznia 1945 r. odbyła się uroczysta promocja, której dokonał gen. bryg. Władysław Korczyc. Promował on 26 absolwentów do stopnia podporucznika i 130 - do stopnia chorażego. Wśród absolwentów między innymi zostali promowani: Andrzej Błaszkw, Józef Błaszkw, Zbigniew Ciupa, Zygmunt Drzewiecki, Bolesław Dziadziak, Michał Chorko, Władysław Fremi, Eugeniusz Gałązka, Julian Konty, Kazimierz Konołka, Józef Lipiński, Bronisław Łagodziński, Tadeusz Łagodziński, Zdzisław Maszyński, Eugeniusz Szarkowski, Jan Tyszkowski, Aleksander Tarka, Ksawery Włodarski i inni²⁰¹.

¹⁹⁷ Łagodziński Bronisław. Relacja ustna z 1975 r.

¹⁹⁸ Meldunek o stanie bojowym wojsk na 1.I.1945 r. CAW III/1/95 k. 99.

¹⁹⁹ Meldunek o stanie osobowym Kursów oficerskich z 1.I.1945 r. CAW, III/368/745.

²⁰⁰ Tamże.

²⁰¹ Rozkaz personalny nr 10 z 8.I.1945 r. Archiwum Departamentu Kadr MON.

W połowie stycznia 1945 r. nowo promowani oficerowie zasilili kadrę dowódczą wojsk łączności 1 i 2 armii WP oraz Naczelnego Dowództwa WP²⁰².

W pierwszym kwartale 1945 r. Kursy Chorążych zostają włączone w skład Oficerskiej Szkoły Łączności w Zamościu.

Równocześnie z Kursami Chorążych w Mielowi kształciła oficerów łączności Oficerska Szkoła 1 Armii w Mińsku Mazowieckim. 5 marca 1945 r. szkołę tą ukończyło 47 absolwentów promowanych na oficerów w korpusie osobowym łączności. Między innymi stopnie oficerskie otrzymali: Teodor Lisowski, Bolesław Podeszwa i Antoni Szapucko i inni²⁰³.

19 października 1944 r. Naczelnny Dowódca Wojska Polskiego wydał rozkaz nr 56, na mocy którego powołana została Oficerska Szkoła Łączności. Formowanie jej powierzono doświadczonemu oficerowi radzieckiemu polskiego pochodzenia płk. dypl. Mikołajowi Mackiewiczowi, który w końcu października rozpoczął prace przygotowawcze w Zamościu wraz z 15 osobową grupą organizacyjną.

W tym czasie Naczelne Dowództwo Armii Radzieckiej skierowało do Zamościa 67 zapasowy batalion łączności w składzie 150 żołnierzy, 30 koni, 6 samochodów. Posiadał on także sprzęt telefoniczny, telegraficzny, kilkanaście radiostacji różnych typów, podstawowe uzbrojenie oraz niezbędne urządzenia pomocnicze umożliwiające rozpoczęcie początkowego okresu nauczania.

Szkole oficerskiej zostały przydzielone 4-ro piętrowe budynki murowane i 2 parterowe baraki drewniane przy ul. Lubelskiej.²⁰⁴ Wszystkie pomieszczenia w poważnym stopniu były zdewastowane w wyniku działań wojennych i wymagały kapitalnego remontu. Sytuację pogarszał jeszcze fakt, że pomieszczenia te były w większości zajęte przez różne oddziały wojskowe, które trzeba było ewakuować.

Brak było podstawowych obiektów: kuchni, stołówki, magazynów, urządzeń sanitarnych, sal wykładowych i podstawowego sprzętu kwaterunkowego. Na 35 izb znajdujących się we wspomnianych obiektach, do użytku nadawało się tylko 5 pomieszczeń. Grupa przygotowawcza niezwłocznie rozpoczęła porządkowanie rejonów rozmieszczenia i przystosowanie ich do potrzeb zakwaterowania ludzi i zabezpieczenia sprzętu. W ciągu jednego miesiąca wyremontowano sposobem gospodarczym 30 sal żołnierskich i wykładowych, urządzono stołówkę, kuchnię i magazyny. Wykonano piętrowe prycze dla całości stanu osobowego, sprowadzono i wyremontowano niezbędny sprzęt kwaterunkowy i tablice szkolne. Przez cały listopad 1944 r. oprócz prac przygotowawczych kompletowano kadrę dowódczą i dydaktyczną, przygotowywano niezbędne pomoce naukowe, organizowano zaopatrzenie szkoły w sprzęt, broń, żywność, opał i umundurowanie.

²⁰² Wyciąg z rozkazu personalnego nr 13 z dn. 10.I.1945 r. CAW, III/5/408.

²⁰³ Rozkaz personalny nr 078 z dn.4.III.1945 r. Archiwum Departamentu Kadr MON.

²⁰⁴ Niegrzybowski Zbigniew. Udział Oficerskiej Szkoły Łączności w walce o utrwalenie władzy /1945-1947/.Praca magisterska AWAP
s. 6 / maszynopis /.

Szkołę formowano na podstawie etatu 017/490, który w początkowym okresie organizacji przewidywał 236 oficerów, 90 podoficerów, 130 szeregowców i 800 podchorążych²⁰⁵.

Do końca listopada 1944 r. zdołano częściowo uzupełnić komendę szkoły i podległe wydziały: polityczno-wychowawczy, kwatermistrzowski, ogólny, finansów, techniczny i zabezpieczenia medycznego. Procesem dydaktyczno-wychowawczym i szkolenia podchorążych kierował oddział szkolenia - podstawowa komórka organizacyjna szkoły, w skład której wchodziły cykle: taktyki, łączności, taktyki ogólnej, radiotechniki, teletechniki, służby ruchu radio i eksploatacji sprzętu łączności. Ponadto zajęcia prowadzili szefowie służb, jak też nauczyciele języka polskiego i matematyki²⁰⁶.

Pododdziały szkolne składały się z dwóch batalionów. W skład każdego z nich wchodziły cztery kompanie podchorążych. Batalion przewodowy miał przygotować oficerów do łączności telefoniczno-telegraficznej, batalion radiowy - oficerów łączności radiowej, radiotechników, techników aparatury telefonicznej i telegraficznej²⁰⁷. Oprócz batalionów podchorążych w szkole znajdowały się pododdziały zabezpieczenia i obsługi oraz orkiestra.

Pomimo intensywnych prac przygotowawczych zajęcia nie rozpoczęły się w wyznaczonym terminie. Normalny tok szkolenia podchorążych rozpoczął się dopiero 1 grudnia 1944 r.²⁰⁸ W tym dniu Komendant Oficerskiej Szkoły Łączności zameldował Naczelnemu Dowódcy WP o rozpoczęciu zajęć dydaktycznych. Nie oznaczało to, że szkoła została całkowicie zorganizowana. Jeszcze przez długi czas odczuwała brak wykładowców.

Największe trudności wystąpiły w skompletowaniu wydziału polityczno-wychowawczego. Od końca października, aż do zakończenia działań wojennych, na stan etatowy 21 pracowników aparatu politycznego, pracowało w szkole tylko czterech oficerów polityczno-wychowawczych.²⁰⁹ Stan taki trwał aż do czerwca 1945 r., kiedy to etatowe stanowiska zastępców dowódców kompanii podchorążych obsadzone zostały oficerami z majowej promocji oraz uzupełniona została kadra dydaktyczna z nauk społeczno-politycznych. Ogółem w czerwcu 200-300 podchorążych. Praca z taką ilością ludzi w bardzo ciężkich warunkach działań bojowych, wymagała od oficerów polityczno-wychowawczych olbrzymiego wysiłku i zaangażowania ideowego. Metody wychowawcze nie ograniczały się tylko do form pracy masowej i pogadanek, wykładów, gawęd i informacji. Oficerowie ci musieli wnikać we wszystkie problemy dnia codziennego nurtujące podchorążych i oficerów kadry. Spełniali oni istotną rolę w przeciwdziałaniu wrogiej propagandzie, zapobieganiu dezercjom, izolowaniu od otoczenia ludzi o zdecydowanych, wrogich, prołondyńskich nastawieniach, zapobieganiu nastrojom antyradzieckim²¹⁰. Dużo miejsca pracy poświęcali zagadnieniom socjalno-bytowym podchorążych i kadry. Czołowe miejsce wśród

²⁰⁵ Meldunki o stanie bojowym OSŁ. CAW, III/368/745 k. 7 i 8, Kronika CSŁ, CAW, III/280/58.

²⁰⁶ Etat OSŁ, CAW, III/280/39.

²⁰⁷ Tamże.

²⁰⁸ Kronika OSŁ, CAW, III/280/58.

²⁰⁹ Niegrzybowski Zbigniew. op. cit. s. 14.

²¹⁰ Tamże, s. 23.

różnego rodzaju bolączek zajmowały sprawy żywnościowo- mundurowe oraz pomoc w odszukiwaniu i sprowadzaniu rodzin z dalekich zakątków Kraju Rad.

Mimo szczupłego aparatu i trudnych zadań wewnątrz, oficerowie polityczno-wychowawczy znaleźli czas na kontakty ze społeczeństwem Zamościa. Już w lutym 1945 r. założono Koło Towarzystwa Przyjaciół Żołnierza, nawiązano kontakt z Polskim Czerwonym Krzyżem, zorganizowano zespół artystyczny, który występował także w 67 szpitalu rozdzielczym. Organizowano zawody sportowe z zespołami rekrutującymi się z Zamościa²¹¹. Nawiązano dość ścisły kontakt z miejscowymi Związkami Zawodowymi i Związkiem Harcerstwa Polskiego, oficerowie prowadzili szkolenie ideologiczne aktywu ZMW, wygłaszano referaty podczas świąt i rocznic państwowych. W dniach 22-25 luty 1945 r. szkoła bierze udział w obchodach 27 rocznicy powstania Armii Czerwonej, w kwietniu organizuje uroczystości z okazji zdobycia Gdańska i Gdyni oraz obchody z okazji świąt majowych²¹² /Święto Pracy i Zwycięstwa nad faszysmem.

Pierwszym zastępcą komendanta do spraw polityczno-wychowawczych był por. Bolesław Sikora, w styczniu 1945 r. obowiązki objął — kpt. Nikodem Lerner, a 12 marca na to stanowisko został wyznaczony por. Władysław Gabrynowicz²¹³, który włożył wiele wysiłku w ukierunkowanie procesu wychowawczego i organizację pracy polityczno-wychowawczej w tak trudnym okresie istnienia szkoły.

Na dowódców batalionów podchorążych zostali wyznaczeni oficerowie radzieccy - płk S. Nowikow - przewodowego i mjr Sorokolit - radiowego. Wśród kadry znajdowali się: Kuźma Włodzimierz Lazarów, Borys Rabinowski Michał Bogdan Gutewicz, Jerzy Mackiewicz, Bolesław Ciupa i inni²¹⁴.

Nabór kandydatów odbywał się zgodnie z planem Naczelnego Dowództwa WP. W myśl tego planu szkoła miała otrzymać po 150 żołnierzy z 1 i 2 armii oraz 400 - z jednostek Naczelnego Dowództwa WP. Zakładano, że jednostki w pierwszej kolejności skierują żołnierzy o dużym doświadczeniu bojowym, którzy po uzyskaniu stopni oficerskich zasilą szeregi macierzystych jednostek. Jednak akcja naboru rozwijała się bardzo wolno. Dowódcy jednostek niechętnie przekazywali najlepszych żołnierzy posiadających staż służby w jednostkach wojskowych. Ponadto wymagania stawiane kandydatom - 2-4 klasy gimnazjum²¹⁵ jak na ówczesne czasy były zbyt wygórowane.

Brak dostatecznej ilości kandydatów spowodował konieczność obniżenia cenzusu wykształcenia. Wymagania zmniejszono do 7 klas szkoły podstawowej. Wówczas trudności ochotniczego naboru zostały przezwyciężone. W końcu grudnia 1944 r. w szkole łączności znajdowało się 1214 kandydatów. Masowy napływ ochotników oraz rosnące zapotrzebowania na oficerów wojsk łączności w organizowanych jednostkach WP spowodował

²¹¹ Tamże.

²¹² Tamże.

²¹³ Tamże.

²¹⁴ Kronika OSŁ, CAW, III/280/58.

²¹⁵ Organizacja i działania op. cit. s. 252.

zwiększenie etatu szkoły do 1000 podchorążych. 10 stycznia 1945 r. przybyła do Zamościa kompania łączności z Riazania²¹⁶, która stanowiła dziewiątą kompanię szkolną. W wyniku reorganizacji Centrum Wyszczolenia oficerów do szkoły łączności przybyła 21 osobowa grupa oficerów, wśród której znajdowali się: ppor. Wacław Michałkiewicz i ppor. Włodzimierz Czarkowski²¹⁷.

Ostatecznie stan faktyczny podchorążych znacznie przewyższał stan etatowy. Nadwyżka kandydatów pozostała w pododdziałach szkolnych, na wypadek "wykruszania się" z różnych przyczyn w okresie szkolenia. Przewidywania sprawdziły się, bowiem stan podchorążych był dość płynny. 20 stycznia 1944 r. było w szkole 1002 podchorążych, w marcu - 954, na początku maja - 945²¹⁸.

Przyczyny dość pokaźnej płynności stanu podchorążych były różne. Często na skutek bardzo ciężkich warunków w jakich pozostawali podchorążowie co wykorzystywała wroga propaganda, jak też ze względu na brak zdolności w nauce. Zasadnicza większość podchorążych stanowiła element dobry, odpowiadający stawianym wymogom. Młodzież była dobrze przygotowana pod względem ogólnym, w większości patriotyczną, oddaną sprawie Polski Ludowej.

W marcu 1945 r. na stan 954 podchorążych, 166 posiadało ukończone szkoły podoficerskie, a 788 podchorążych posiadało jedynie unitarne przeszkolenie w różnych jednostkach wojskowych. Przekrój wykształcenia ogólnego przedstawiał się następująco: wykształcenie wyższe posiadało 1,15%, średnie 35,43% i podstawowe 63,42%. Analizując poziom wykształcenia z perspektywy czasu należy stwierdzić, że nie był on zbyt wysoki. Duża liczba podchorążych z wykształceniem podstawowym posiadała poważne trudności w opanowywaniu przerabianego materiału. Chcąc wykonać zadania szkoleniowe, wykładowcy musieli włożyć maksimum wysiłku, aby zakres prowadzonych zajęć dostosować do poziomu przygotowania ogólnego słuchaczy. W trosce o właściwe kształtowanie klasowego i politycznego oblicza korpusu oficerskiego, musiano zrezygnować z cenzusu wykształcenia na rzecz kryterium środowiska, z którego pochodzili kandydaci, ich postawy społeczno-politycznej. Poza tym kandydatów ze średnim wykształceniem było brak.

Średni wiek podchorążych wynosił 23,3 lat. W wieku do 20 lat było - 266, od 21-25 lat znajdowało się 455, od 26-30 lat 147 i ponad 30 lat - 86 podchorążych.²¹⁹

Brak dokumentów uniemożliwia dokonania analizy pochodzenia społecznego podchorążych. Przy zakładaniu ewidencji opierano się na danych przekazywanych przez podchorążych, często nie potwierdzonych żadnymi dokumentami. Ogólną charakterystykę mogą zobrazować dane w zakresie wykonywanego zawodu. Przed wstąpieniem do Oficerskiej Szkoły Łączności 267 podchorążych było uczniami różnych szkół, 204 - to rolnicy

²¹⁶ Michałkiewicz Wacław. Relacja ustna z 1975 r.

²¹⁷ Tamże.

²¹⁸ Niegrzybowski Zbigniew op. cit. s. 11.

²¹⁹ Dane statystyczne podchorążych OSŁ. CAW,III/412/190 k. 365.

i robotnicy rolni, 181 - robotnicy, 185 - urzędnicy i 108 podchorążych zajmowało się rzemiosłem i handlem.²²⁰

Ciekawym problemem są dane dotyczące przynależności podchorążych do organizacji militarnych i politycznych. Do Polskiej Partii Robotniczej należało - 34, Polskiej Partii Socjalistycznej - 5, Armii Krajowej - 90 i Batalionów Chłopskich - 2 podchorążych.

Na stan 945 podchorążych, co 7 podchorąży był w czasie okupacji niemieckiej zorganizowany politycznie i znajdował się w sferze określonej Ideologii politycznej²²¹.

W procesie dydaktyczno-wychowawczym obok wielu różnych czynników niezmiernie istotne znaczenie odgrywał stan ilościowy kadry oficerskiej. Stan ten w poszczególnych okresach organizacyjnych szkoły był różny i wzrastał proporcjonalnie do jej rozwoju. O ile na początku grudnia 1944 r. na stan etatowy 236 było 96 oficerów /40,67%/ w tym około 80% kadry dydaktycznej i 57% całości stanu osobowego stanowili oficerowie radzieccy, to 1 stycznia 1945 r. było już 135 oficerów /57,20%/ z tego 96 /71,11%/ oficerów radzieckich, a 1 maja stan oficerów kadry wzrósł do 176 /74,57%/ w tym z Armii Radzieckiej było 92 /52,27% wychowanków szkół i kursów LWP - 76 /43,18%/ i z armii przedwrześniowej - 8 /4,54%/ całości stanu osobowego oficerów²²².

Z przytoczonych danych wynika, że uzupełnianie stanu osobowego szkoły rdzenną kadrą oficerską odbywało się bardzo wolno. Już w toku szkolenia stopniowo zaczęli przybywać młodzi absolwenci kursów organizowanych w polskich szkołach oficerskich. Oficerowie narodowości polskiej, którzy w początkowym okresie stanowili znikomą mniejszość, w maju 1945 r. osiągnęli zdecydowaną przewagę liczebną nad oficerami innych narodowości.

Główny jednak trud przegotowania absolwentów spoczywał w dalszym ciągu na doświadczonej kadrze Armii Radzieckiej.

Oficerowie ci, czasowo delegowani do szkolnictwa łączności WP, odgrywali zasadniczą rolę w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Zyskali sobie sympatię i zaufanie podwładnych, a jako doświadczeni dowódcy w długoletnich walkach z armią hitlerowską cieszyli się dużym autorytetem.

Innym czynnikiem rzutującym na właściwy poziom nauczania podchorążych było wykształcenie cywilne i wojskowe. Częściową odpowiedź na pytanie - jak była przygotowana kadra do szkolenia podchorążych - możemy uzyskać na podstawie danych obrazujących wykształcenie ogólne²²³.

²²⁰ Niegrybowski Zbigniew op. cit. s.12

²²¹ Tamże s. 13.

²²² Historia CSŁ, CAW III/280/32 k. 2. Meldunki bojowe CSŁ, CAW, III/280/28 k. 3-9 i CAW, III/368/745 k. 7.

²²³ Tamże.

Tabela nr 18

Data	Wyższe i średnie		Nieodpłatne średnie		Podstawowe	
1.I.1945 r.	94	69%	41	30,4%	-	-
1.V.1945 r.	134	76,3%	35	19,8%	7	3,9%

Chociaż dane statystyczne zawarte w tabeli nie są zbyt precyzyjne, a to ze względu na nieścisłości wynikające z różnego charakteru szkolnictwa polskiego i radzieckiego, jak też również z różnic ich ewidencjonowania, świadczą one jednak o dobrym przygotowaniu kadry oficerskiej do wykonywania zawodu pedagoga i wykładowcy. Podobnie przedstawiał się poziom wykształcenia wojskowego kadry. W maju 1945 r. 14 oficerów posiadało ukończone akademie wojskowe, 95 - szkoły oficerskie, 19 - posiadało inne przeszkolenie wojskowe a tylko 9 - nie posiadało żadnego przygotowania wojskowego²²⁴.

Obok wiedzy ogólnej i wojskowej większość kadry posiadała bogate doświadczenia bojowe. Za udział w walkach z hitlerowskim najeźdźcą oficerowie otrzymali ogółem ponad 400 odznaczeń bojowych²²⁵. Ponadto posiadali dość poważne doświadczenie życiowe. Średni wiek oficera wykładowcy wynosił 35 lat, a ponad 50% kadry posiadało ukończony 30 rok życia, co w szkolnictwie należy uznać za zjawisko pozytywne²²⁶.

Tak więc wykształcenie cywilne i wojskowe, długoletni staż życiowy i doświadczenia bojowe, wysoka świadomość i zaangażowanie dawało rękojmię skutecznego realizowania programu nauczania pomimo różnic językowych, trudnych warunków lokalowo-bytowych, jak też realizowania przyspieszonego programu nauczania.

Szkoła w początkowym okresie napotykała na poważne trudności, które nie pozostały bez wpływu na stan ilościowy podchorążych i poziom ich nauczania. Odczuwano braki na odcinku zaopatrzenia w umundurowanie, żywność i opał. Stan umundurowania przedstawiał się wręcz tragicznie. Gdy w listopadzie w czasie dezynfekcji odzieży, uległo zniszczeniu 50 kompletów umundurowania, kwatermistrzostwo było w stanie wydać poszkodowanym tylko bieliznę i do tego bardzo kolorową, czerwoną i niebieską. W trzewikach, bieliźnie i płaszczach podchorążowie chodzili około miesiąca, tworząc niezwykle malowniczą grupę.²²⁷

W żywność zaopatrywano się drogą ściąganych kontyngentów z okolicznych wsi. W raportach wydziału polityczno-wychowawczego szkoły, przesyłanych do Głównego Zarządu Politycznego powtarzają się meldunki o częściowym braku żywności i umundurowania. Pomieszczenia opalano drzewem, którego także brakowało. Musiano ochraniać niezamieszkałe baraki drewniane, które padały łupem zmarzniętych żołnierzy. Podchorążowie mieszkali i spali na zbiorowych, piętrowych pryczach w niesłychanej ciasnocie. Były to warunki w których trudno było utrzymać dobry stan higieniczno-sanitarny. Wszystkie te

²²⁴ Tamże.

²²⁵ Tamże.

²²⁶ Tamże.

²²⁷ Niegrybowski Zbigniew, op. cit. s. 14.

bolączki i niedostatki aktywnie wykorzystywała wroga propaganda. Oddziaływanie jej na masy żołnierskie było niewątpliwie duże. Materiały wrogiej propagandy docierały do żołnierzy różnymi drogami: w listach otrzymywanych od znajomych i rodzin, przez prasę, ulotki i plakaty kolportowane przez wrogie ugrupowania. Kilkakrotnie na terenie szkoły ujawniono zakonspirowanych prowokatorów wrogich ugrupowań. Nie ulega wątpliwości, że działalność ta wywierała negatywny wpływ na morale żołnierzy, wywoływała częste napięcia, atmosferę nerwowości i wzajemną nieufność między dowódcami i żołnierzami.

Złożoność różnorodnych problemów politycznych i organizacyjno-gospodarczych pchnęła niektórych żołnierzy na drogę zdrady ojczyzny - dezercję. Do końca wojny zdezerterowało 38 żołnierzy²²⁸. Jednak zasadnicza większość podchorążych stanowiła element zdrowy, zahartowany fizycznie i odporny na wrogą propagandę. Szkole udało się pozyskać ludzi w większości oddanych Polsce Ludowej, popierających program reform społecznych.

W trudnych dniach wojny, pełnych niepokoju i dezorientacji politycznej, w ciężkich warunkach socjalno-bytowych, przy olbrzymich trudnościach kadrowych, realizowany był proces szkolenia podchorążych w pierwszej polskiej szkole łączności.

W procesie nauczania kandydaci mieli uzyskać niezbędną wiedzę ogólnowojskową, opanować umiejętności i nawyki dowódcze oraz poznać rzeczywistość i aktualną problematykę życia wojskowego. Proces nauczania miał im zapewnić poznanie ogólnych postaw nauk wojskowych, jak również zapoznać z życiem społeczeństwa polskiego, jego kulturą i podstawami działalności społecznej.

Jednak główny nacisk położono na opanowanie wiedzy specjalistycznej. Wiedza ta stwarzała podstawy dla kształtowania odpowiednich umiejętności i nawyków w posługiwaniu się techniką łączności na ówczesnym polu walki. Miała ona przygotować oficera do wykonywania określonych funkcji: dowódcy plutonu, kierownika stacji telegraficznej lub radiowej i innych specjalistów łączności. Dlatego też na szkolenie specjalistyczne przeznaczono 640 godzin tj. 74,9% ogólnego czasu, na ogólnowojskowe 174 godziny 20,3%, a na wyszkolenie polityczne 40 godzin czyli 4,8%.

W szkoleniu specjalistycznym dominowały dwa podstawowe profile - przewodowy i radiowy. Przy czym w profilu radiowym obok dowódców plutonów radiowych, uczono techników radiowych, urządzeń telegraficznych oraz techników urządzeń telefonicznych. W szkoleniu tym dużą rolę odgrywały zajęcia praktyczne na sprzęcie, jak też ćwiczenia w terenie. Poglądowość zajęć i praktyczny pokaz połączony z rozbieraniem i montowaniem urządzeń, uznano w szkole za podstawowy warunek osiągania dobrych wyników nauczania.

Poważnie odczuwano brak sal wykładowych. 36 grup szkoleniowych posiadało zaledwie 15 - 16 sal. Dlatego też niektóre zajęcia prowadzono w izbach żołnierskich lub w polu, na strzelnicy i placach ćwiczeń niezależnie od pory roku i warunków atmosferycznych.

²²⁸ Tamże s. 20.

Zabezpieczenie materiałowe pozostawało wiele do życzenia. Brak było materiałów piśmiennych, podręczników, regulaminów i wszelkiego rodzaju instrukcji. Notatki z wykładów prowadzono na niezadrukowanych stronach map niemieckich, czystych stronach druków okupanta a nawet na zwykłym papierze pakowym. Zeszyt w linię lub kratkę był olbrzymim luksusem.²²⁹

Gdy uwzględnimy jeszcze duże braki kadrowe oraz trudności wynikające z nieznamomości języka polskiego przez oficerów i instruktorów radzieckich, którzy stanowili grono specjalistów łączności, będziemy mieli pełen obraz przeciwności, które musiano pokonywać w życiu codziennym.

Istotnym narzędziem w przewyciężaniu wszystkich niedociągnięć była praca polityczno-wychowawcza. Praca ta była widoczna na każdym odcinku. Przyczyniała się do podnoszenia dyscypliny i poziomu wyszkolenia bojowego i specjalistycznego jak też wywierała duży wpływ na kształtowanie moralne i poglądów politycznych stanów osobowych.

Głównym celem wychowania politycznego było przekonanie podchorążych, że jedynie rząd demokratyczny i Polska Partia Robotnicza w oparciu o sojusz ze Związkiem Radzieckim potrafią rozwiązać wszystkie problemy polityczne i społeczne stojące przed narodem polski.

Od pierwszych chwil istnienia szkoły wychowanie podchorążych prowadzono w duchu patriotyzmu i internacjonalizmu, na postępowych i rewolucyjnych tradycjach narodu i oręża polskiego, na przyjaźni z Armią Radziecką a nienawiści do okupanta hitlerowskiego.

Wychowanie polityczne podchorążych obejmowało zespół zagadnień. Prowadzono dwa razy w tygodniu szkolenie polityczne, a ponadto w ramach pracy świetlicowej gawędy, spotkania, wyświetlanie filmów, czytanie gazet i materiałów informacyjno- propagandowych. Do pracy wychowawczej włączył się szeroki aktyw oficerów, podoficerów i podchorążych. W ramach posiadanych możliwości zajmowali się oni agitacją pogładową: wydawaniem gazetek ściennych, plakatów i ulotek. Całością pracy ideowo-wychowawczej kierowali zastępcy dowódców do spraw polityczno-wychowawczych szkoły, batalionu, kompanii i plutonu. Oni to na podstawie wytycznych Głównego Zarządu Polityczno- Wychowawczego kierowali całokształtem przedsięwzięć w kształtowaniu osobowości przyszłego oficera ludowego WP.

Czas na szkolenie trwał bardzo krótko. Już od 16-24 marca 1945 r. pierwsza grupa 144 podchorążych została dopuszczona do egzaminów końcowych z przedmiotów: wyszkolenia polityczno-wychowawczego, taktyki ogólnej, służby łączności, telefonii, telegrafii, znajomości sprzętu, służby ruchu radio i topografii wojskowej. Wszyscy zdali egzaminy z wynikiem pozytywnym. Ocenę bardzo dobrą uzyskało - 50, dobrą - 75 i dostateczną - 39 podchorążych. Tytuł radiotelegrafisty trzeciej klasy uzyskało 19 podchorążych²³⁰.

²²⁹ Tamże.

²³⁰ Historia CSŁ, CAW, III/280/58.

9 kwietnia odbyła się pierwsza w historii Oficerskiej Szkoły Łączności w Zamościu promocja, której dokonał Szef Centrum Wyszkożenia Oficerów gen. bryg. Bronisław Pułtorzycki w obecności Szefa Wojsk Łączności gen. bryg. Jana Jurina i przedstawicieli miejscowych władz. Stopień podporucznika otrzymało - 110, chorążego - 34 podchorążych.²³¹ Do stopnia podporucznika zostali mianowani: Edward Czapnik, Adam Kochan, Stanisław Łagoda, Kazimierz Mościcki, Kazimierz Moskwa, Eugeniusz Moskwa, Leoncjusz Ogryśka, Józef Wojnar²³² i inni.

W dniach 17-27 kwietnia 1945 r. przystąpiła do egzaminów państwowych druga grupa w ilości 71 podchorążych. Egzaminy zdało z oceną bardzo dobrą - 6, dobrą - 30 i dostateczną - 35 podchorążych.

Najliczniejsza grupa, bo aż 393 podchorążych przystąpiło do egzaminów państwowych w dniach 11-18 maja 1945 r. Egzamin zdali wszyscy podchorążowie, z oceną bardzo dobrą - 77, dobrą - 183, dostateczną - 133²³³. Osiągnięte wyniki jak na możliwości wojenne - były dobre i świadczyły o zrozumieniu przez kadrę i absolwentów swych obowiązków.

W krótkim okresie czasu, w niespełna sześciomiesięcznego szkolenia, w trudnych warunkach, przy szczupłej bazie naukowej, 99 oficerów otrzymało tytuł radiotelegrafisty trzeciej klasy.

21 maja 1945 r. odbyła się druga promocja 463 podchorążych. Przystąpiły do niej obie grupy absolwentów. Promocji dokonał gen. bryg. Bronisław Pułtorzycki w obecności Szefa Wojsk Łączności i przedstawicieli społeczeństwa Zamojskiego. Stopnie podporucznika otrzymało 341, chorążego - 122 absolwentów.

Między innymi promowani zostali do stopnia podporucznika: Zbigniew Anduchow, Mieczysław Borzęcki, Tomasz Butkiewicz, Stanisław Jarski, Leon Kołatkowski, Stanisław Kołodziej, Czesław Koźliński, Romuald Kędziński, Stanisław Kisielewski, Stanisław Lewandowski, Kazimierz Łaskarzewski, Władysław Miłaszewski, Marian Pasternak, Jerzy Sieradzan, Ryszard Sieradzan, Mieczysław Tyszek, Józef Wołoszczuk, Władysław Wawrzekiewicz, Bolesław Wieczorek, Kazimierz Wirski, Zygmunt Zaczeniuk, Edward Ziobrowski i do stopnia chorążego: Mieczysław Szelągowski, Franciszek Fabinowski i inni.²³⁴

Wielu z nich do dziś pozostaje na odpowiedzialnych stanowiskach w ludowym WP. Wśród nich gen. bryg. Leon Kołatkowski, płk Władysław Wawrzekiewicz, płk Władysław Miłaszewski, płk Kazimierz Mościcki, płk Adam Kochan.

W planach Naczelnego Dowództwa WP przyjmowano, że Oficerska Szkoła Łączności, Oficerska Szkoła Piechoty Nr 1 i Kursy Chorążych w pierwszym półroczu 1945 r. wyszkolą i prześlą pododdziałom łączności związków taktycznych i operacyjnych! w styczniu - 160, lutym - 51, marcu - 845, kwietniu - 150 oficerów łączności. Łącznie więc mury szkół wojskowych miało opuścić 1206 młodych adeptów.²³⁵

²³¹ Rozkaz personalny nr 169 z 7.IV.1945 r. Archiwum Departamentu Kadr.

²³² Tamże.

²³³ Tamże.

²³⁴ Rozkazy personalne : nr 324 z 9.V.1945 r. 1 nr 325 z 20.V.1945 r.

²³⁵ Terminarz zakończenia kursów w wojskowych szkołach WP. CAW, III/412/194 k. 297-298.

Mimo olbrzymiego wysiłku szkolnictwo wojskowe nie było przygotowane do tak ambitnych zadań. Ogólny bilans w zakresie szkolenia kadr łącznościowców był ujemny. Jednostki łączności przed zakończeniem wojny, jak i w okresie przechodzenia wojsk stopę pokojową w dalszym ciągu odczuwały brak kadr dowódczych. Szkolnictwo wojskowe od początku swego istnienia do końca 1944 r. wykształciło 127 oficerów i do końca maja 1945 r. dalszych 810 oficerów. Łącznie więc mury uczelni wojskowych w okresie wojny opuściło 937 oficerów łączności o różnych specjalnościach²³⁶. Szczegółowe dane o ilości promowanych oficerów w uczelniach wojskowych podaje tabela 18.

Tabela nr 18

Nasze szkoły	Ilość oficerów
Muromska Oficerska Szkoła Łączności	37
Riazańska Oficerska Szkoła Łączności	90
Kursy Chorążych w Mięlgwi	156
Kursy Chorążych w Mińsku Mazowieckim	47
Oficerska Szkoła Łączności w Zamościu	834
Razem:	1064

Jak już wspomniałem na wstępie Naczelne Dowództwo na początku 1945 r. planowało dalszą rozbudowę LWP. Po wyzwoleniu ziem polskich położonych na zachód od Wisły przystąpiono do organizacji sześciu okręgów wojskowych, nowych związków taktycznych i samodzielnych oddziałów różnych rodzajów wojsk a w nich należało zorganizować samodzielne i organiczne pododdziały łączności. Ten olbrzymi rozmach w organizacji wojska, pogłębiał jeszcze bardziej deficyt kadr łącznościowców.

Pomimo zakończenia działań wojennych w dniu 9 maja 1945 r. należało w dalszym ciągu zwiększyć intensywność szkolenia własnych kadr dowódczych niższych szczebli dowodzenia. Przedsięwzięcie to tym bardziej było konieczne, bowiem liczono się z masowym odpływem oficerów radzieckich czasowo delegowanych do LWP.

W sierpniu 1945 r. odbyła się kolejna promocja 228 absolwentów. Pierwszy stopień oficerski między innymi otrzymali: Czesław Bogdanowicz, Czesław Białek, Witold Konwiński, Henryk Mikliński, Jan Mazierski, Czesław Święcicki i inni²³⁷.

Dość pokaźną grupą podoficerów łączności, posiadającą bogatą praktykę na stanowiskach dowódczych, na podstawie zdanych egzaminów, mianowano do stopni oficerskich. Tylko do końca grudnia. 1944 r. awansowano do stopnia chorążego około 50 podoficerów a wśród nich: Tadeusza Kucharza i Tadeusza Wypycha²³⁸.

Specyficzne warunki organizowania wojsk łączności w ZSRR i wyzwolonych obszarach Polski, złożyły się na powstanie znacznej dysproporcji między potrzebną ilością kadr

²³⁶ W sprawozdaniu Departamentu Personalnego WP z dnia 1.IX.1945 r. podano, że szkoły i kursy do 1 sierpnia 1945 r. ukończyło 927

Oficerów łączności. Organizacja i działania t. I s. 397-398.

²³⁷ Rozkaz personalny Nr 669 z 11.VIII. 1945 r. Archiwum Departamentu Kadr MON.

²³⁸ Rozkazy nominacyjne nr 59, 69, 72, 77, 87, 102, 0482. Archiwum Departamentu Kadr MON.

dowódczych i technicznych niezbędnych do obsadzenia zasadniczych stanowisk, a znikomą możliwością ich wykształcenia w pierwszym okresie rozwoju Polskich Sił Zbrojnych. W tej sytuacji rozwój wojsk łączności ludowego WP był możliwy dzięki pomocy Związku Radzieckiego. Na prośbę władz polskich do czasowej służby w wojskach łączności zostało skierowanych oficerów radzieckich. Znaczna ich część była narodowości polskiej. Oficerowie radzieccy położyli ogromne zasługi w rozwoju organizacyjnym i szkoleniu wojsk łączności.

Z zadziwiającą umiejętnością pozyskali sobie zaufanie i sympatię żołnierzy ludowego WP, adaptując się do nowych warunków. Dotyczy to zarówno oficerów polskiego pochodzenia, jak i innych narodowości. Ich postawa przyspieszyła proces zacieśniania się braterstwa broni z Armią Radziecką. Tym samym ich dorobek i bogate doświadczenia, jako oficerów armii nowego typu, stawały się dorobkiem żołnierzy łączności ludowego WP.

Radziecka pomoc kadrowa była rozwiązaniem czasowym. Zarówno potrzeby chwili jak i dalekowzroczna polityka kadrowa nakazywały podjęcie niezbędnego programu kształcenia własnych kadr dowódczych i technicznych. Stworzenie polskiego szkolnictwa oficerów łączności było ogromnym wysiłkiem, tym bardziej, że nie dysponowano ani odpowiednią bazą szkoleniową, ani kandydatami z odpowiednim wykształceniem ogólnym. Dzięki radzieckiej pomocy instruktorskiej i technicznej oraz zapałowi i poświęceniu kandydatów, przyswajali oni w krótkim czasie wiedzę techniczną i umiejętności w rozbudowie systemu łączności w działaniach bojowych.

U boku doświadczonej radzieckiej kadry pedagogicznej, na której spoczywał główny ciężar kształcenia polskich podchorążych rodziła się i nabierała doświadczenia własna kadra wykładowcza. Ona też odegrała istotną rolę w następnych latach w szkolnictwie wojsk łączności.

5. Wojska łączności 1 Armii WP

Powstanie wojsk łączności 1 Armii WP zostało dość gruntownie naświetlone w poprzednim rozdziale. Jednak z chwilą włączenia jej w skład Wojska Polskiego, w stanie liczebnym samodzielnych jednostek łączności armii zaszły pewne zmiany. Wydaje się za celowe przypomnieć, że Armia Polska w ZSRR, bo taką miała nazwę do chwili włączenia jej w skład Wojska Polskiego, nie była typowym związkiem operacyjnym. Oprócz armii czynnej składającej się z związków taktycznych i jednostek różnych rodzajów wojsk, posiadała Główny Sztab Formowania, któremu podlegały związki taktyczne i jednostki różnych rodzajów wojsk formowane w rejonie Żytomierza i Berdyczowa oraz polskie pododdziały szkolne w uczelniach wojskowych Armii Radzieckiej, jak też znajdował się Polski Sztab Partyzancki z podległymi mu jednostkami.

W armii czynnej znajdowało się grono samodzielnych jednostek łączności, niezbędnych do zabezpieczenia łączności operacyjnej. Były to: 1 pułk łączności, 2 liniowy batalion łączności, 6 kompania budowy linii stałych, 5, 7 i 8 kompanie kablowo-tyczkowe, 9 kompania telegraficzno-eksploatacyjna, 10 kompania radiowa, 103 eskadra lotnictwa łącznikowego, baza poczty polowej, dwie stacje poczty polowej, 1 warsztat remontu sprzętu

łączności i 1 połowy skład łączności oraz pododdziały łączności związków taktycznych i rodzajów wojsk.

One to, jako pierwsze wraz ze związkami taktycznym przekroczyły Bug i weszły na wschodnie tereny Polski.

W tym czasie, Głównemu Sztabowi Formowania, który w dalszym ciągu dyslokował na gościnnej ziemi radzieckiej, podlegały: 2 zapasowy pułk łączności, 3 batalion łączności, 11 kompania kablowo-tyczkowa, 16 połowy skład łączności i jednostki łączności wchodzące w skład 1 korpusu pancernego, 6 batalion łączności oraz klucz samolotów łącznikowych, w 1 korpusie piechoty — 4 batalion łączności, ponadto pododdziały łączności 5 i 6 dywizji piechoty, pułków zapasowych i kompanie podchorążych łączności z Centralnej Szkoły Podchorążych²³⁹.

Polskiemu Sztabowi Partyzanckiemu podlegały: węzeł radiowy i szkoła radiotelegrafistów.

Po utworzeniu WP, w wyniku reorganizacji Armii Polskiej w ZSRR, większość samodzielnych jednostek łączności pozostała w 1 armii WP, natomiast jednostki łączności pozostałych członów weszły w skład wojsk łączności Naczelnego Dowództwa WP. Wyjątek stanowiła 11 kompania kablowo-tyczkowa, która po osiągnięciu gotowości bojowej, w rejonie Żytomierza została włączona w skład 1 armii.

Natomiast z 1 armii, zgodnie z decyzjami Naczelnego Dowódcy i dowódcy 1 Frontu Białoruskiego odeszły - 8 kompania kablowo-tyczkowa 110 kompania radiowa, które zasilily szeregi formowanych oddziałów Naczelnego Dowództwa WP.

Ilość i rodzaj jednostek łączności, które pozostały do końca wojny w składzie 1 armii WP uwarunkowana była niezbędnymi potrzebami dowodzenia. Aczkolwiek system dowodzenia armią był uproszczony, nie posiadał jednak ogniwa korpusnego, wymagał bowiem takiej ilości pododdziałów przewodowych, radiowych i środkami ruchomymi, które umożliwiłyby utrzymanie, jak pisze Michał Geleta, "elastycznego systemu łączności, zdolnego zapewnić dowodzenie wojskami we wszystkich wariantach ugrupowania operacyjnego"²⁴⁰.

Ostatecznie w drugiej połowie września 1944 r. 1 armia w swym składzie posiadała następujące samodzielne jednostki łączności: pułk, liniowy batalion, trzy kompanie kablowo-tyczkowe, kompanię budowy linii stałych, kompanię telegraficzno-eksploatacyjną, eskadrę lotnictwa łącznikowego, bazę poczty polowej, dwie stacje poczty polowej, warsztaty i magazyn sprzętu łączności.

Stopień ukończenia stanem osobowym tych jednostek według stanu na 1 stycznia 1945 r. przedstawia tabela 19. Z przytoczonych danych ilościowych i procentowych wynika, że jednostki te przed rozpoczęciem operacji warszawskiej posiadały dość wysoki wskaźnik skompletowania stanem osobowym, który wynosił 105,9% w stosunku

²³⁹ Jurgielewicz Wacław. Organizacja LWP op. cit. s. 160

²⁴⁰ Organizacja, wyposażenie i szkolenie oddziałów i pododdziałów łączności 1 armii WP, Myśl Wojskowa nr 3 z 1963 r. s. 97.

do ogólnego stanu etatowego. Jednak nie był on jednakowy we wszystkich grupach żołnierzy. Najwyższy wskaźnik skompletowania notowano w grupie podoficerów - 122%, szeregowców - 104%, natomiast w grupie oficerów osiągnął zaledwie 87,5%. Największe braki w stanie osobowym oficerów, występowały w 1 pułku łączności, gdzie brakowało do etatu 35,5% kadry.

Brak oficerów powodował, że co ambitniejsi i wyróżniający się w służbie i pracy podoficerowie wyznaczani byli na odpowiedzialne stanowiska dowódców plutonów i szefów poszczególnych zespołów środków łączności.

Samodzielne armijne jednostki łączności były podporządkowane oddziałom łączności 1 armii WP. W skład oddziału, zgodnie z etatem 02/404 - polowego dowództwa armii - wchodziło 18 oficerów i pracownik kontraktowy. Oddział ten był Integralną częścią sztabu armii i składał się z następujących wydziałów: radiowego, telefoniczno-telegraficznego, wyszkolenia bojowego, zaopatrzenia i remontu oraz poczty polowej²⁴¹.

Tabela nr 19

	oficerów			podoficerów			szeregowców			razem		
	etat	stan	% skomplet.	etat	stan	% skomplet.	etat	stan	% skomplet.	etat	stan	% skomplet.
1 pułk łączności	93	60	64,5	162	274	169,1	309	349	112,9	564	683	121,1
2 liniowy batalion łączności	26	24	93,3	61	53	86,9	241	245	101,6	328	322	98,1
5 kompania kablowo-tyczkowa	7	7	100	19	21	110	82	74	90,2	108	102	94,4
6 kompania budowy linii stałych	8	8	100	23	23	100	86	79	91,8	117	110	94,0
7 kompania kablowo-tyczkowa	7	6	85,7	19	16	84,2	99	108	109	125	130	104,09
9 kompania telegraficzno-eksploatacyjna	9	7	78,0	19	10	52,6	86	85	98,8	114	102	89,4
11 kompania kablowo-tyczkowa	7	7	100	19	19	100	99	94	94,9	125	120	96,0
Baza poczty polowej „GŻ”	25	25	100	15	15	100	33	30	90,9	73	70	95,8
Stacja poczty polowej 2880	3	3	100	4	4	100	5	5	100	12	12	100
Stacja poczty polowej 2974	3	3	100	4	4	100	5	5	100	12	12	100
1 polowy skład łączności	9	7	78,0	5	4	80	4	5	125	18	16	88,8
1 polowy warsztat łączności	8	7	87,5	12	12	100	8	11	137	28	30	107
103 eskadra lotnictwa łącznikowego	21	34	161	35	30	85,7	42	52	123	98	116	118,3
Razem:	296	198	87,6	397	485	122	1099	1142	104	1722	1825	105,9

Pracą oddziału armii kierował doświadczony oficer radziecki płk Feliks Suczek, który przeszedł w szeregach 1 armii WP cały szlak bojowy od Lenino do Berlina.

Wydziałem radiowym kierował początkowo ppłk Jakim Baryłow, a od czerwca 1944 r. do połowy kwietnia 1945 r. - ppłk Paweł Winnik. Wydział ten przedstawiał propozycje zabezpieczenia łączności radiowej, opracowywał dokumenty planu oraz nadzorował nad szkoleniem radiotelegrafistów i zabezpieczeniem czynnej łączności radiowej. Wydziałowi temu podlegała kompania radiowa pułku łączności.

Zasadniczą rolę w oddziale łączności armii spełniał jednak wydział telefoniczno-telegraficzny. Szefem tego wydziału był mjr Timofiej Zasyпка. Kierował on całokształtem prac związanych z rozbudową łączności przewodowej i środkami ruchomymi. Jemu też

²⁴¹ Etat polowego dowództwa armii, CAW, III/412/86 k. 13.

podlegały pododdziały liniowe przeznaczone do budowy węzłów, osi i kierunków łączności przewodowej oraz pododdziały ruchomych środków.

Kierowanie pracą tak licznych pododdziałów liniowych działających z reguły na samodzielnych kierunkach w dużej odległości od miejsca dyslokacji organów kierowniczych, wymagało operatywności i dużego doświadczenia bojowego. Dodatkowe obciążenie trzyosobowego wydziału odpowiedzialnością za pracę ruchomych środków łączności, przekraczało znacznie możliwości fizyczne oficerów. Dlatego też szczupłe siły wydziału telefoniczno-telegraficznego, zasilane najczęściej etatowym szefem łączności.

Natomiast obowiązki szefa węzła łączności armii²⁴² pełnił najczęściej dowódca batalionu telefoniczno-telegraficznego 1 pułku łączności.

Obowiązki szefa wydziału poczty polowej pełnił mjr Antoni Bycan. Wydział ten zajmował się wymianą korespondencji pocztowej między wojskową bazą poczty polowej, wojskowymi stacjami a rozdzielnią pocztową frontu. Opracowywał meldunki dyslokacyjne, prowadził rejestr poczt polowych oraz zajmował się rozprowadzaniem materiałów propagandowych, codziennej prasy i czasopism dla jednostek wojskowych.

Wydział wyszkolenia bojowego którym kierował mjr Matkowski - opracowywał programy szkolenia, planował i prowadził kontrolę poziomu wyszkolenia bojowego i specjalnego.

Ponadto w skład sztabu artylerii armii, organicznie wchodził wydział łączności. Na szefa wydziału początkowo został wyznaczony ppłk Teodor Gonczarowski, którego w listopadzie 1944r. zastąpił ppłk Akima Baryłow.

Wydziałowi temu podlegały plutony łączności w baterii dowodzenia dowódcy artylerii armii, jak też wszystkie pododdziały łączności w jednostkach artylerii 1 armii WP.

6. Wojska łączności 2 Armii WP

Aktem prawnym dającym podstawę do rozpoczęcia organizacji 2 armii i jej wojsk łączności, był rozkaz Naczelnego Dowódcy WP nr 8 z 20 sierpnia 1944 r. Od tej chwili datuje się Intensywny proces kształtowania wojsk łączności. Struktura organizacyjna całego pionu łączności 2 armii była analogiczna do armijnej w 1 armii WP. Organizacja oddziału łączności obu armii jak i jednostek oparta była na jednakowych etatach radzieckich sprawdzonych w toku działań bojowych.

Różnica polegała jedynie na tym, że 2 armia nie posiadała w swym składzie samodzielnych kompanii budowy i eksploatacji napowietrznych linii stałych.

W końcu sierpnia przy ul. Krakowskie Przedmieście 56 w Lublinie przystąpiono do tworzenia sztabu armii, a w nim oddziału łączności.

Już w początkowym okresie wystąpiły poważne trudności w doborze oficerów. Brak było kandydatów posiadających odpowiednie przygotowanie teoretyczne i doświadczenia

²⁴² Nastawienie po służbie swiazi KA, Moskwa 1944 r. s. 38.

bojowe, świadczy o tym przebieg formowania. Do 25 sierpnia na 18 etatów został obsadzony tylko jeden - zastępcy szefa wydziału zaopatrzenia i remontu. Na stanowisko to, dowódca armii wyznaczył oficera radzieckiego ppłk Gustawa Rakowskiego²⁴³.

W trzy dni później przybyli i zostali wyznaczeni na stanowiska mjr inż. Ilia Monachow- inżyniera wydziału radiowego, ppłk Jakub Kołczanow - szefa wydziału zaopatrzenia i remontu, mjr Jakub Romanowski - pomocnika szefa wydziału telefoniczno-telegraficznego²⁴⁴. Dopiero 30 sierpnia 1944 r. rozpoczęła pracę w oddziale łączności większa grupa oficerów. Dowódca 2 armii wyznaczył płk Michała Iwancowa na stanowisko zastępcy szefa oddziału łączności, któremu powierzył jednocześnie czasowo pełnienie funkcji szefa oddziału. Mjr Aleksy Walczenko został szefem węzła łączności, mjr inż. Michał Soloncow - szefem wydziału poczty polowej, kpt. Archip Deiabin i ppor. Jerzy Gołobkow - pomocnikami szefa wydziału poczty polowej²⁴⁵.

W pierwszej kolejności zostały obsadzone stanowiska, które w początkowym stadium organizacji spełniały funkcje najważniejsze takie jak: wydział zaopatrzenia i remontu oraz wydział poczty polowej.

Kolejna grupa oficerów przybyła w pierwszych dniach września. Rozkazem dowódcy armii zostali wyznaczeni: mjr Antoni Rudniewski starszym pomocnikiem szefa wydziału radiowego, ppłk Aleksander Pietrow - szefem wydziału telefoniczno-telegraficznego oraz chor. Dymitr Nowikow²⁴⁶ - na stanowisko kierownika poczty" polowej. Tak więc proces organizacji oddziału łączności 2 armii rozwijał się sukcesywnie, lecz bardzo wolno. W dniu 1 października 1944 r. oddział łączności posiadał 75% stanu osobowego.

Do oddziału łączności armii kierowano ludzi posiadających różne wykształcenie cywilne i wojskowe, o różnym doświadczeniu bojowym. Fakt ten nie pozostawał bez wpływu na harmonijne działania oddziału w pierwszych tygodniach jego istnienia. Dodatkową trudnością w pracy było brak środków transportu, łączności, sprzętu kwaterunkowego, a nawet przyborów kancelaryjnych i papieru. Przydzielone pomieszczenia wykorzystywano do pracy i wypoczynku²⁴⁷.

Po upływie dwóch miesięcy od pierwszych dni formowania armii, stanowisko szefa oddziału i szefa łączności 2 armii objął płk Michał Riabcew, a w kwietniu 1945 r. przybył płk Wasyl Pomykałow. Szefem, wydziału łączności artylerii 2 armii początkowo był mjr Albin Jabłoński, natomiast w styczniu obowiązki przejął ppłk Józef Legierko.

W listopadzie zostało obsadzone stanowisko szefa wydziału radiowego. Został nim doświadczony oficer frontowy ppłk Paweł Demczenko. Szefem wydziału wyszkolenia bojowego został ppłk Jan Jewsiukow.

Zadania realizowane były w warunkach wyjątkowo niesprzyjających. W owym czasie oddział łączności 2 armii posiadał jedynie załączki jednostek łączności, które odczuwały

²⁴³ Kaczmarek Kazimierz, wystawienie 2 armii WP cz. II. Wojskowy Przegląd Historyczny nr 2 z 1972 r. s. 93.

²⁴⁴ Tamże.

²⁴⁵ Tamże.

²⁴⁶ Tamże.

²⁴⁷ Kaseja Michał. Razem ze Świerczewskim. Warszawa, 1966 r. s. 18.

poważny brak oficerów i specjalistów łączności, nie były należycie wyszkolone i wyposażone w sprzęt łączności. Podobnie przedstawiało się ukończenie pododdziałów łączności w podległych związkach taktycznych o trudnościach, także może świadczyć fakt, że 16 października nie zostały obsadzone stanowiska szefów łączności 5, 7, 8 i 9 dywizji piechoty²⁴⁸.

Zgodnie z wspomnianym rozkazem Naczelnego Dowódcy WP do 15 września należało w Lublinie i jego okolicach zorganizować: 4 pułk łączności, 10 liniowy batalion łączności, 23, 36 i 38 kompanię kablowo-tyczkową, 27 warsztat remontu sprzętu oraz 33 polowy skład sprzętu łączności, wojskową bazę oraz dwie stacje poczty polowej²⁴⁹.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę, że w tym czasie w rejonie Lublina formowano jednostki łączności władz centralnych WP, to możemy uświadomić ogrom trudności z jakimi spotykał się oddział łączności 2 armii. Brak miejsc zakwaterowania dla tak licznych jednostek, sprzętu, kadr dowódczych i technicznych to tylko najistotniejsze trudności organizacyjne, które w szybkim czasie należało pokonać.

W pierwszej połowie września sztab 2 armii zostaje przeniesiony do Lubartowa²⁵⁰. Jednak i tu brak było dostatecznej ilości kwater dla wszystkich oddziałów dowództwa i sztabu 2 armii.

Dlatego też, dowódca armii podjął decyzję rozczłonkowania organów dowodzenia armii. Część rozlokowała się w pobliskiej Kozłowie, natomiast kwatermistrzostwo z pododdziałami tyłowymi rozmieściły się początkowo w Radzyniu, a od 23 września we wsi Niemcy²⁵¹. Tak więc już w pierwszej połowie września przed oddziałem łączności 2 armii stanął dość trudny problem zabezpieczenia łączności z ogniwami państwowymi i Naczelnym Dowództwem w Lublinie z formowanymi związkami taktycznymi jak też wewnątrz rozczłonkowanego dowództwa i sztabu 2 armii.

W miesiąc później, zgodnie z rozkazem nr 41 naczelnego dowódcy WP z 6 października 1944 r., dowództwo i sztab 2 armii ponownie zmieniają miejsce postoju w rejon Kąkolewnicy.

Formowanie wojsk łączności 2 armii okazało się zamierzeniem bardzo trudnym. Do 15 września 1944r. armijne jednostki łączności zostały ukończone w stosunku do etatu stanem osobowym zaledwie w 30,09% /oficerów - 20,11%, podoficerów - 19,92% a szeregowców - 34,95%²⁵².

W pierwszej kolejności sformowano 36 i 38 kompanię kablowo - tyczkową oraz batalion telefoniczno-telegraficzny 4 pułku łączności, które ze względu na potrzeby armii, musiały najszybciej przystąpić do realizacji zadań bojowych - organizacji czynnego systemu łączności. One też 15 września osiągnęły najwyższy wskaźnik ukończenia.

²⁴⁸ Obsada personalna jednostek łączności 2 armii WP. CAW< III/1/12 k. 10.

²⁴⁹ Organizacja i działanie op. cit. t. I s. 136-137.

²⁵⁰ Kaczmarek Kazimierz. Formowanie 2 armii WP. Wojskowy Przegląd Historyczny nr 4 z 1971 r. s. 42.

²⁵¹ Tamże.

²⁵² Sprawozdanie o stanie bojowym 2A WP. CAW, III/5/144 s. 2.

Proces formowania pododdziałów łączności odbywał się bardzo wolno, świadczą o tym dane zawarte w tabeli 20²⁵³.

Tabela nr 20

	Stan na dzień							
	8.IX	20.IX	1.X	10.X	20.X	1.XI	10.XI	1.XII
Oficerów	27	55	65	84	84	121	121	136
Podoficerów	25	96	184	149	149	161	157	219
Szeregowców	110	786	796	850	850	883	934	886
Razem	172	937	1045	1083	1083	1165	1212	1241

²⁵³ Tamże s. 1, 3, 8, 30, 37, 46, 68, 82-90.

Tabela nr 21

Jednostki łączności	Oficerów			Podoficerów			Szeregowców			Razem		
	Etat	Stan	% ukomplet.	Etat	Stan	% ukomplet.	Etat	Stan	% ukomplet.	Etat	Stan	% ukomplet.
4 pułk łączności	85	58	68,2	149	160	107	292	264	90,4	526	482	85,7
10 liniowy batalion łączności	26	23	88,4	62	44	70,9	240	230	95,8	328	297	90,5
23 kompania kablowo - tyczkowa	7	7	100	19	18	94,7	99	95	91,1	125	120	96,0
36 kompania kablowo - tyczkowa	7	8	114	19	17	89,4	99	90	90,9	125	115	92,0
38 kompania kablowo - tyczkowa	7	7	100	19	19	100	99	97	97,9	125	123	98,4
Baza poczty polowej „GK”	25	24	96,0	15	13	86,6	33	23	69,6	73	60	82,1
Stacja poczty polowej 303069	3	3	100	4	5	125	5	3	60,0	12	11	91,6
Stacja poczty polowej 3074	2	2	100	2	1	50,0	2	-	-	5	3	60,0
33 polowy skład łączności	8	7	87,5	5	1	20,0	4	8	200	17	16	94,1
27 polowy warsztat łączności	7	4	57,1	12	6	50,0	8	4	50,0	27	14	51,8
3 eskadra lotnictwa łącznikowego	21	26	123	35	32	91,4	42	25	59,5	98	83	84,6
Razem:	198	175	88,3	341	316	92,6	922	839	91,0	1479	1340	90,6

Brak kadry dowódczej i technicznej znaczenie wydłużało okres organizacji od pierwotnie ustalonego. Stan na 1 grudnia 1944 r. wynosił oficerów 69,38%, podoficerów 82,33% i szeregowców 98,0%. Porównując je z danymi z 20 września wynika, że uzupełnienie jednostek łączności stanem osobowym w ciągu dwóch miesięcy wzrosło ponad dwukrotnie. W grudniu obserwujemy w dalszym ciągu tendencję zwyżkową.

Skompletowanie stanem osobowym armijnych jednostek łączności na 1 stycznia 1945 r. przedstawia tabela 21. Z przytoczonych danych wynika, że w dalszym ciągu armijne jednostki nie osiągnęły pełnego stopnia ukompletowania. Brakowało 23 oficerów, w tym 7 dowódców plutonów różnych specjalności oraz 16 oficerów służb technicznych np: inżynierów radio, techników aparatów telegraficznych i central telefonicznych, elektromechaników, kierownika stacji zasilania²⁵⁴ i innych specjalności.

Na przestrzeni grudnia 1944 r. stan podoficerów wzrósł do 92,6%, natomiast ilość szeregowców zmalała do 91,0%. Ruch ten prawdopodobnie nastąpił w wyniku awansowania elewów szkół podoficerskich i przeprowadzonej selekcji szeregowców. Część z nich została skierowana do innych jednostek. Odeszli ci, którzy nie spełniali wymagań stawianych łącznościowcom. Brak szeregowców odczuwały także niektóre jednostki 2 armii. Np: w jednostkach artylerii brakowało do pełnego etatu 262 szeregowców w tym: telefonistów - 118, obserwatorów posterunków obserwacyjno-meldunkowych - 63, radiotelefonistów - 53, Innych specjalności – 28²⁵⁵.

Znacznie korzystniej wyglądała sytuacja w związkach taktycznych i armijnych jednostkach, gdzie braki sięgały kilku żołnierzy. Np. w 5 pułku czołgów brak było - 8 żołnierzy o specjalnościach radiotelegrafisty i radio majstrów. W dywizjach brakowało jedynie elektromechaników i majstrów telefoniczno- telegraficznych²⁵⁶.

W końcu grudnia i na początku stycznia sytuacja na odcinku uzupełnienia stanem osobowym wojsk łączności w związkach taktycznych była korzystna. Pododdziały posiadały jedynie braki w kadrze oficerskiej. W pozostałych grupach żołnierzy stan rzeczywisty równał się stanowi etatowemu, świadczą o tym dane zawarte w tabeli 22²⁵⁷.

²⁵⁴ Zestawienie nieobsadzonych stanowisk oficerskich w jednostkach łączności 2 armii WP na dzień 15. XII. 1944 r. CAW, III/280/9 ks. 20.

²⁵⁵ Zestawienie brakujących młodszych specjalistów łączności 2 armii WP na 12.XII.1944 r. CAW, III/280/9 s. 21.

²⁵⁶ Tamże.

²⁵⁷ Tabela danych o stanie osobowym i środkach transportu wg stanu na dzień 15.I.1945 r. CAW, III/280/32 s. 33.

Tabela nr 22

Grupa żołnierzy	wg etatu	Związek taktyczny				
		5 DP	7dp	8DP	9DP	10DP
oficerów	61	49	48	45	48	48
podoficerów	185	185	185	185	185	185
szeregowców	504	504	504	504	504	504
Razem:	750	738	737	734	737	737

Rozwój organizacyjny armijnych jednostek łączności trwał przez cały okres szkolenia, a nawet w styczniu w ostatnim miesiącu przed wywiezieniem na front.

Uzupełnianie jednostek łączności w zasoby osobowe, a zwłaszcza podoficerów i szeregowców, odbywało się w różny sposób. W początkowym okresie wybierano ludzi z punktu zbiorczego na Majdanku, napływali bezpośrednio z RKU oraz z 2 zapasowego pułku łączności. Część żołnierzy skierowana została z jednostek łączności 1 armii oraz pewną liczbę specjalistów otrzymała 2 armia z jednostek łączności 1 Frontu Białoruskiego.

O ile uzupełnienie stanu osobowego odbywało się powoli, o tyle wyposażenie jednostek łączności w środki transportu przedstawiało się krytycznie. W związku z tym 17 listopada została podporządkowana 2 armii 3 samodzielna eskadra lotnictwa łącznikowego²⁵⁸, która po trzech dniach przebazowała się w rejon polowego lotniska we wsi Kownatki²⁵⁹. Dowódcą eskadry był kpt Wasyl Markiewicz, zastępcą dowódcy eskadry kpt Włodzimiera Usow a szefem sztabu kpt. Jan Szmacko.

Na 10 samolotów łącznikowych zgodnie z etatem eskadra faktycznie posiadała 9 samolotów Po-2 i gotowa była do natychmiastowego działania. Podporządkowanie eskadry znacznie usprawniło łączność z Naczelnym Dowództwem w Lublinie oraz związkami taktycznymi, których garnizony pozostawały w dużej odległości od miejsca dyslokacji sztabu 2 armii WP.

Stan ilościowy sprzętu łączności wynosił 100% należności etatowych i w pełni zabezpieczał organizację i szkolenie wojsk łączności. Znacznie gorzej przedstawiało się wyposażenie Jednostek łączności w środki ciągu. 11 stycznia 1945 r. Jednostki łączności posiadały zaledwie 7,7% samochodów osobowo-terenowych, 36,8% samochodów specjalnych, 27,6% samochodów ciężarowych²⁶⁰.

Wyposażenie w transport samochodowy pododdziałów łączności 5,7,8,9 i 10 dywizji piechoty przedstawiało się wręcz katastrofalnie. W dniu 15 stycznia na 155 samochodów

²⁵⁸ Organizacja i działania t. 1 s. 263.

²⁵⁹ Tamże s. 265.

²⁶⁰ Sprawozdanie o stanie osobowym i środkach transportu. CAW,III/280/32 s. 36.

etatowych o różnym przeznaczeniu pododdziały łączności posiadały zaledwie 7 pojazdów²⁶¹. Lecz i ta ilość samochodów nie mogła być w pełni wykorzystana na skutek ostrego ograniczenia zużycia paliwa, braku części zamiennych oraz niedostatecznej ilości wykwalifikowanych kierowców. Natomiast te jednostki, w których podstawowym środkiem lokomocji był transport konny, znalazły się w lepszej sytuacji: W początkowym okresie odczuwano brak i tej siły pociągowej, jednak w styczniu jednostki łączności posiadały już 100% koni²⁶². Podobnie wyglądało uкомплекowanie transportem konnym pododdziałów łączności związków taktycznych 2 armii. W styczniu 1945 r. pododdziały łączności 5,7,8,9 i 10 DP posiadały po 76 koni wierzchowych i taborowych²⁶³, co dawało pełne pokrycie etatowe.

7. Wojska łączności 3 Armii WP

Plan utworzenia 3 Armii WP był integralną częścią ogólnego planu rozbudowy Frontu Polskiego. Podstawą do formowania 3 armii był rozkaz Naczelnego Dowódcy WP, nr 41 z 6 października 1944 r. Zgodnie z tym rozkazem w skład armii wchodziły: dowództwo i sztab 3 armii, armijne jednostki łączności niezbędne do zabezpieczenia dowodzenia, 6, 10, 11 i 12 dywizja piechoty²⁶⁴ a w nich organiczne pododdziały łączności jak też pododdziały łączności w jednostkach różnych rodzajów wojsk.

Struktura wojsk łączności w całym pionie była podobna jak w 2 armii WP. Na stanowisko szefa oddziału łączności armii został wyznaczony płk Romuald Malinowski, który z przydzielonym zespołem dziesięciu oficerów miał zorganizować w rejonie Tomaszowa Lubelskiego: 5 samodzielny pułk łączności, 31 samodzielną kompanię²⁶⁵ kablowo-tyczkową, 28 warsztat remontu sprzętu łączności, wojskową bazę polową i dwie stacje poczty polowej /3072 i 3076/. W rejonie Bełżca organizowano: 12 samodzielny liniowy batalion łączności, trzy samodzielne kompanie łączności /26 kompanię budowy linii stałych oraz 33 1 35 kompanię kablowo-tyczkową/, jak też 34 połowy skład łączności²⁶⁶.

Formowaniu wojsk łączności 3 armii towarzyszyły takie same trudności jak w 2 armii, z tą różnicą, że ich zakres był jeszcze większy. Przyjęcie określonej struktury organizacyjnej i wyznaczenie rejonów dyslokacji jednostek nie rozwiązywało problemu. Oddział łączności armii stał w obliczu ogromnej pracy związanej z wypełnieniem ram etatowych specjalistami łączności, wyposażeniem w sprzęt, uzbrojenie i środki transportu oraz wyszkolenie wojsk. Uzupełnienie jednostek ludźmi od samego początku przebiegało bardzo wolno i na tym odcinku zarysowały się ogromne trudności. Świadczyć mogą o tym dane zawarte w tabeli 23

Analiza danych zawartych w tabeli wykazuje, że w dniu 1 listopada 1944 roku armijne jednostki łączności osiągnęły zaledwie 24,3% uкомплекowania. Najwięcej brakowało

²⁶¹ Tamże s. 33.

²⁶² Tamże.

²⁶³ Tamże s.33.

²⁶⁴ Organizacja i działania op. cit. t. I s. 204-205.

²⁶⁵ Zestawienie o uкомплекowaniu jednostek łączności 3A WP, CAW: III/280/3 s. 16

²⁶⁶ Stępniewski Tadeusz, Zarys organizacji 3 armii WP, Z zagadnień rozwoju LWP, Warszawa 1964r. s. 150-151, Sprawozdanie łączności nr

01, CAW, III/280/3 s. 8-16.

szeregowców 78,9%, oficerów 74,5% i podoficerów 59,2%. Zasoby ludzkie z wschodnich terenów polskich wyzwolonych przez Armię Radziecką nie pokrywały już potrzeb powstającej armii.

W przeciwieństwie do powolnego uzupełniania jednostek rezerwami ludzkimi znacznie sprawniej odbywało się zaopatrzenie w sprzęt łączności. Na przykład 5 pułk łączności na początku listopada posiadał 85%, 12 batalion - 80%, 31, 35 i 38 kompanie po 80% etatowego sprzętu łączności. Dla 26 kompanii, która nie posiadała ludzi, w 34 składzie połowym łączności znajdowało się 100% wyposażenia technicznego.

Podobnie kształtowało się wyposażenie w sprzęt łączności związków taktycznych: 6 dywizja piechoty posiadała 100%, 10 - 99%, 11 - 97% i 12 dywizja piechoty 98% etatowego sprzętu radiowego i przewodowego²⁶⁷.

Znacznie gorzej przedstawiało się wyposażenie jednostek łączności w broń i środki transportu. Brakowało zarówno koni jak i samochodów. Podobnie stopień wyposażenia w broń był bardzo niski, jednostki łączności posiadały około 10-20% uzbrojenia.

Duży niedobór rezerw osobowych oraz konieczność szybkiego ukończenia zasobami ludzkimi formowanych jednostek 2 armii w związku ze zbliżającą się ofensywą styczniową, wpłynęły na zmianę decyzji Naczelnego Dowódcy WP, który rozkazem nr 59 z 15 listopada 1944 r. polecił wstrzymać formowanie 3 armii²⁶⁸.

Jednostki już istniejące miały być rozformowane a stan osobowy przekazany na uzupełnienie braków w jednostkach 1 i 2 armii oraz Naczelnego Dowództwa,

W pierwszej kolejności do 15 listopada zostały rozformowane 26, 31, 35 i 38 kompanie łączności oraz 28 połowy warsztat remontu sprzętu, w drugiej kolejności do 29 listopada jednostki poczty polowej, natomiast 5 pułk 1 i 2 batalion łączności, ze względu na konieczność zdania sprzętu i likwidację czynnego systemu łączności 3 armii²⁶⁹, zostały rozformowane na początku grudnia 1944 r.

²⁶⁷ Sprawozdanie łączności 3A za okres 1-15.XI.1944 r., CAW/III/280/3 s. 43.

²⁶⁸ Organizacja i działania t. 1 s. 257-260.

²⁶⁹ Tamże s. 271-273.

Tabela nr 23

Jednostki łączności	oficerów			podoficerów			szeregowców			razem		
	etat	stan	% ukoń- pletowania	etat	stan	% ukoń- pletowania	etat	stan	% ukoń- pletowania	etat	stan	% ukoń- pletowania
5 pułk łączności	77	15	18,5	129	136	105,0	291	203	69,7	497	354	71,22
12 liniowy batalion łączności	22	7	32,0	49	28	57,1	241	61	25,3	312	96	30,76
26 kompania budowy linii stałych	7	-	-	19	-	-	86	-	-	112	-	-
31 kompania kablowo-tyczkowa	6	2	33,3	16	3	18,7	99	3	3,0	121	8	6,61
35 kompania kablowo-tyczkowa	6	1	16,6	16	3	18,7	99	3	3,0	121	7	5,78
38 kompania kablowo-tyczkowa	6	1	16,6	16	3	18,7	99	2	2,0	121	6	4,95
Baza poczty polowej	25	14	56,0	151	15	100,0	39	-	-	79	29	36,70
Stacja poczty polowej 3076	2	1	50,0	1	-	-	2	1	50,0	5	2	40,00
Stacja poczty polowej 3072	3	3	10,0	4	-	-	5	3	60,0	12	6	50,00
34 polowy skład łączności	8	6	75,0	5	5	100	4	4	100	17	15	88,23
28 polowy warsztat łączności	7	1	14,3	12	-	-	8	-	-	27	1	3,70
Razem:	176	45	25,5	301	123	40,8	1009	213	21,1	1536	381	24,80

Struktura i możliwości samodzielnych jednostek łączności.

Wojska łączności wchodzące w skład Naczelnego Dowództwa, 1 i 2 armii WP składały się z samodzielnych pułków, batalionów i kompanii, eskadr, kluczy, urzędów pocztowych, warsztatów i polowych składów łączności. Zostały zorganizowane na radzieckich etatach wojennych, które w trakcie życiowych prób i doświadczeń uległy tylko minimalnym zmianom. Modyfikacja etatów uwzględniała przede wszystkim specyfikę WP. Polegała ona na wprowadzeniu do etatów radzieckich zastępców dowódców plutonów, kompanii i batalionów do spraw polityczno-wychowawczych. Natomiast przy pułkach łączności organizowano nieetatowe szkoły podoficerskie - szkolące kadrę młodszych specjalistów łączności

8. Pułki

Pułk był największą organizacyjną jednostką łączności w czasie drugiej wojny światowej. W latach 1944-1945 istniało sześć samodzielnych pułków łączności. 1, 4, 5 armijne pułki łączności chociaż powstawały w odmiennym czasie i różnych warunkach, formowano je na podstawie jednakowych radzieckich etatów określonych symbolem 014/115B /schemat 4/.

Każdy z pułków w ramach armii realizował takie same zadania. W okresie formowania, szkolenia i w czasie działań bojowych rozwijał i eksploatował węzły łączności na punktach dowodzenia armii. W zależności od sytuacji pułk rozwijał od 2 do 4 węzłów łączności. W zasadzie siły i środki umożliwiały bez większych trudności rozwinąć 2 podstawowe węzły łączności stanowiska dowodzenia armii. Jeden, gdzie dyslokował sztab armii i drugi przygotowywany do rozwinięcia w nowym rejonie stanowiska dowodzenia.

W praktycznym działaniu pułkowi często przypadło organizowanie jednoczesną pracę 4 węzłów /stanowiska dowodzenia, kwatermistrzowskiego stanowiska dowodzenia, wysuniętego stanowiska dowodzenia lub punktu obserwacyjnego i pomocniczego węzła łączności armii/, ponadto pułk przygotowywał piąty węzeł do zabezpieczenia ciągłej łączności przy przegrupowaniu sztabu do nowych rejonów. Te dodatkowe węzły rozwijane były kosztem ludzi i sprzętu węzła łączności pracującego na stanowisku dowodzenia armii. Struktura organizacyjna pułku nie była przystosowana do organizowania tak dużej ilości węzłów łączności.

W składzie pułku występowały pododdziały o różnych specjalnościach. Największym z pododdziałów był batalion telefoniczno- telegraficzny, który rozwijał przewodowe węzły łączności. W skład przewodowego węzła łączności wchodziły: wojskowa stacja telefoniczna, wojskowa stacja telegraficzna, przełączalnia liniowa, stacja zasilania, ekspedycja, jak też cały system łączności wewnętrznej na stanowisku dowodzenia. Na pozostałych punktach dowodzenia przewodowe węzły łączności nie posiadały tak rozbudowanych elementów. Rolę tę spełniały najczęściej centrale telefoniczne o małej pojemności, a czasami instalowano stację telegraficzną. Organizowano je najczęściej kosztem zmniejszenia załóg węzłów łączności stanowiska dowodzenia.

Michał Geleta w artykule pt. "Organizacja i szkolenie oddziałów łączności 1 armii WP" przedstawił trudności z jakimi spotykali się łącznościowcy w toku działań bojowych.

W swych rozważaniach autor pisze między innymi: "Liczba abonentów stanowiska dowodzenia armii średnio wynosiła 40-50 /niekiedy przekraczała 80/. Drużyna telefoniczna łączności wewnętrznej natomiast według etatu liczyła 18 ludzi. Na każdy węzeł wypadało więc średnio po 4-5 ludzi. Wobec takiego stanu rzeczy rozwinięcie i urządzenie stacji telefonicznej wraz z rozwinięciem łączności wewnętrznej /według obowiązujących zasad budowy linii/ trwało do 10 godzin. Na przykład 30 stycznia 1945 r. w Więcborku zainstalowano centralę telefoniczną na 58 abonentów przy pomocy 12 telefonistów, którzy rozwinęli 38 km kabla. Na pełne rozwinięcie stacji zużyto 9 godzin. 1 lutego trzeba już było rozwinąć węzeł łączności w Złotowie, dokąd wyjechała grupa składająca się z dowódcy drużyny telefonicznej łączności wewnętrznej /oficer/, dwóch mechaników, czterech telefonistek i dziesięciu telefonistów. Po przyjeździe do Złotowa okazało się, że oprócz węzła łączności na stanowisku dowodzenia należy jeszcze zorganizować węzeł łączności na punkcie obserwacyjnym dowódcy armii, dokąd odesłano jedną telefonistkę, jednego mechanika i dwóch telefonistów. Siłami pozostałych 12 ludzi trzeba było rozwinąć i urządzić stację telefoniczną w Złotowie na 83 abonentów, rozwijając 42 km kabla. Urządzenie stacji z rozwinięciem łączności wewnętrznej trwało 10 godzin²⁷⁰.

Przytoczony urywek daje pewien pogląd na stopień trudności z jakimi spotykały się niektóre pododdziały batalionu telefoniczno-telegraficznego przy rozwijaniu przewodowych węzłów łączności podczas szybkich działań zaczepnych. Sytuacja w rejonie Wału Pomorskiego nie była wyjątkiem. Podobnie rzecz się miała w 1 i 2 armii WP w operacji berlińskiej, w której dowódcy armii organizowali wielostopniowy system dowodzenia ugrupowaniami operacyjnymi swoich armii.

Do rozwinięcia 3-5 przewodowych węzłów łączności armii w szybkim czasie brakowało przede wszystkim ludzi, dlatego też sięgano często do pomocy plutonów budowy linii, a szczególnie tych które znajdowały się w odwodzie szefa łączności armii.

Środków przewodowych w obu armiach była wystarczająca ilość. Jako przykład mogą nam posłużyć niektóre dane statystyczne. Otóż okazuje się, że batalion telefoniczno-telegraficzny 1 pułku łączności rozwijał na węzle łączności stanowiska dowodzenia aparatownie telegraficzne w składzie, których maksymalnie pracowało: 1 aparat Bodo, 7 aparatów ST-35 i 7 aparatów Morse'a, natomiast za cały okres walk średnia wynosiła 1 aparat Bodo i po 3 aparaty telegraficzne ST-35 1 Morse'a²⁷¹.

Stan etatowy i faktyczny aparatów telegraficznych znajdujących się na wyposażeniu armijnych pułków łączności przedstawia tabela 24.

Tabela nr 24

Nazwa sprzętu	Stan etat	Stan faktyczny	
		1 pl	4 pl
Aparaty telegraficzne Bodo	2	2	2
Aparaty telegraficzne ST-35	14	14	14
Aparaty telegraficzne Morse'a	14	20	14

²⁷⁰ Myśl Wojskowa Nr 3 z 1963 r. s. 99 – 100.

²⁷¹ Wykaz węzłów łączności 1 armii WP, CAW, III/4/662 k. 69.

Powyższe dane świadczą o 100% wyposażeniu obu pułków w sprzęt telegraficzny, przy czym 1 pułk łączności posiadał 6 aparatów telegraficznych Morse'a ponad etat.

Posiadana ilość łącznic, aparatów telefonicznych i innego sprzętu pokrywała całkowicie potrzeby obu armii.

Kompania radiowa rozwijała kolejny element węzła łączności - węzeł radiowy. W składzie takiego węzła na stanowisku dowodzenia armii pracowały radiostacje różnych typów. Były to radiostacje średniej i małej mocy oraz odbiorniki radiowe pracujące najczęściej w składzie radiowego centrum odbiorczego.

Etat kompanii radiowej przewidywał siedem radiostacji w tym: 2 radiostacje typu RAF, 4 - RSB i 1 — 45 RK. W praktyce wyposażenie kompanii było różne. Na przykład kompania radiowa 1 pułku łączności 1A 10 sierpnia 1944 r. posiadała 19 radiostacji²⁷², 1 listopada - 28 radiostacji różnych typów, a 1 stycznia 1945 r. - tuż przed rozpoczęciem operacji warszawskiej - 25 radiostacji²⁷³. W kompanii radiowej 4 pułku łączności /2A/ 1 stycznia 1945 r. stan ilościowy radiostacji był zgodny ze stanem etatowym²⁷⁴.

Poza etatowymi radiostacjami znajdującymi się w kompaniach radiowych, dowódcy armii posiadali dwie osobiste radiostacje /RSB i RBM/, które towarzyszyły im przy wyjazdach na punkty obserwacyjne lub wysunięte stanowiska dowodzenia.

Na stanowisku dowodzenia armii wykorzystywano najczęściej większość posiadanych środków radiowych, pozostałe stanowiły odwód i były przygotowywane do wyjazdu w rejon nowego stanowiska dowodzenia armii.

Możliwości obu armii w tym zakresie były diametralnie różne. 1 armia posiadała prawie czterokrotnie więcej radiostacji niż 2 armia WP, stąd system łączności radiowej w 1 armii mógł być bardziej rozbudowany i odporny na zakłócenia radiowe.

Pułk posiadał dwie kompanie kablowo-telegraficzne /jedną o trakcji konnej i drugą zmechanizowaną/ przeznaczone do budowy linii przewodowych o długości nieprzekraczającej 5-6 km. Budowały one linie doprowadzające na węzły łączności armii, rozwijały system łączności wewnętrznej na punktach dowodzenia a często i kierunki łączności do związków taktycznych i oddziałów armii. Każdy z pododdziałów posiadał 3 plutony kablowo-telegraficzne i pluton budowy linii stałych.

Kompanie zgodnie z etatem posiadały 104 km kabla telegraficznego, 48 km kabla telefonicznego, 50 km drutu żelaznego.

Przyjmując za podstawę obowiązujące wówczas normy budowy linii polowych /patrz tabela 26/, kompania kablowo-telegraficzna o trakcji konnej podczas godziny pracy w zależności od pory roku i doby, mogła wybudować 12-30 km polowej linii telefonicznej lub 12-24 km linii telegraficznej. Kompania zmotoryzowana w tym samym czasie była w stanie rozwinąć wzdłuż dróg 36-72 km polowych linii łączności²⁷⁵.

²⁷² Podział sił i środków 1 pl, CAW,III/4/657 k. 55 i 62.

²⁷³ Sprawozdanie o stanie bojowym 1A WP CAW,III/4/100 k.99-107 oraz CAW,III/1/95 k. 166-183.

²⁷⁴ Wykaz inwentaryzacyjny 4 pl, CAW,III/280/60 k. 7.

²⁷⁵ Nastawienie po służbie swiazi Krasnej Armii, Moskwa, 1944 r. s. 246.

Plutony budowy linii stałych wykonywały prace związane z rozbudową słupów stacyjnych i linii doprowadzających na węzły łączności lub były przydzielane jako wzmocnienie kompaniom budowy linii stałych.

Tabela nr 26

Normy budowy polowych linii łączności²⁷⁶

Rodzaj linii	Latem km		Zimą km	
	w dzień	w nocy	w dzień	w nocy
Telefoniczna linia kablowa /drużyna/	4-5	3	3-4	2-3
Telegraficzna linia kablowa /drużyna/	4	3	4	2-3
Polowa linia kablowa rozwijana z samochodu wzdłuż dróg/drużyna/	10-12	6-8	10	6
Linia tyczkowa /półpluton/	3-4	2	2	1,5

Kolejnym pododdziałem wchodzącym w skład pułku była kompania ruchomych środków łączności. Siłami jej organizowano główną składnicę meldunkową przy stanowisku dowodzenia, tyłową składnicę meldunkową przy kwatermistrzowskim stanowisku dowodzenia i wysuniętą najczęściej przy wysuniętym stanowisku dowodzenia armii. Posiadane przez kompanię lądowe pojazdy mechaniczne współdziałając z lotnictwem łącznikowym zapewniały obieg dokumentów bojowych we wszystkich sytuacjach pola walki, o każdej porze doby na dowolną odległość.

Pozostałe człony organizacyjne pułku pełniły w stosunku do pozostałych pododdziałów rolę usługową. Warsztaty sprzętu: łączności, samochodowego i taborowego pozwalały pułkowi uniezależnić się od pomocy organów armijnych. Sprzęt łączności remontowano na miejscu natychmiast po stwierdzeniu uszkodzenia. Ruchomy warsztat sprzętu łączności często wyjeżdżał w teren, dokonywał napraw, kontrolował działanie radiostacji, usuwał usterki.

3-ci samodzielny pułk łączności posiadał nieco odmienną strukturę organizacyjną i był zorganizowany na podstawie etatu 014/115"A". Był to pułk łączności przeznaczony do rozbudowy i eksploatacji węzłów łączności Naczelnego Dowództwa WP.

Pułk został zorganizowany na wzór frontowej jednostki Armii Radzieckiej. W stosunku do armijnych pułków łączności posiadał więcej ludzi i sprzętu o większej wydajności i dalszym zasięgu. Ponadto posiadał transport całkowicie zmechanizowany. Dla porównania warto przytoczyć kilka danych liczbowych o stanie osobowym.

Tabela nr 27

Grupa żołnierzy	Stan osobowy wg. etatów	
	014/115A	014115B
Oficerów	105	86
Podoficerów	208	152
Szeregowców	303	290
Razem:	616	528

²⁷⁶ Tamże.

Zasadnicza różnica w strukturze organizacyjnej polegała na tym, że pułk frontowy posiadał tylko jedną kompanię kablowo- telegraficzną, natomiast kosztem kompanii drugiej o ciągu konnym, zwiększono stan osobowy batalionu telefoniczno-telegraficznego. W batalionie tym znajdowały się dwie kompanie telegraficzne: kompania aparatów telegraficznych Bodo /12 aparatów/ i kompania aparatów telegraficznych ST-35 /28 aparatów/. Ponadto zwiększono ilość ludzi obsługujących centrale telefoniczne systemu induktorego i miejscowej baterii /MB/ o większej pojemności²⁷⁷.

Kompania radiowa tego pułku zgodnie z etatem posiadała 8 radiostacji w tym: 2 radiostacje RAT o dużej mocy, 1 - RAF, 4 - RSB i 1 - RK-45 oraz 2 radiowe centrale odbiorcze. Powyższe środki radiowe pozwalały na zorganizowanie około 16 kanałów radiowych zabezpieczających łączność na dalekie odległości.

W kompanii ruchomych środków łączności nie było drużyny samochodów opancerzonych, kosztem jej zwiększono ilość samochodów osobowo-terenowych do 15 pojazdów.

Tak więc frontowy pułk łączności posiadał 88 żołnierzy więcej niż pułki armijne,. Na wyposażeniu znajdował się sprzęt telegraficzny, telefoniczny i radiowy o zwiększonych parametrach co pozwalało w zależności od potrzeb uruchamiać jeden lub kilka węzłów łączności o różnym składzie.

6 samodzielny pułk łączności wojsk lotniczych /schemat 5/ w odróżnieniu od czterech poprzednich pułków, początkowo został sformowany według etatu 0115/250, a w styczniu 1945 r. przeformowany na etat 0115/475. W skład pułku wchodziły trzy podstawy: batalion telefoniczno-telegraficzny i dwa bataliony radiowe²⁷⁸.

Pułk podobnie jak i poprzednie pułki rozwijał i eksploatował węzły łączności na punktach dowodzenia dowództwa wojsk lotniczych oraz zabezpieczał łączność z Naczelnym Dowództwem Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego jak też 4 mieszaną dywizją lotniczą i 1 mieszanym korpusem lotniczym.

Oprócz węzła łączności stanowiska dowodzenia pułk wydzieliał ze swego składu siły i środki na wysunięte stanowisko dowodzenia dowódcy wojsk lotniczych i punkty naprowadzania naziemnego.

Zabezpieczał on łączność naziemną dowodzenia i współdziałania organizował łączność radiową z samolotami w czasie przelotów przedstawicieli PKWN, Naczelnego Dowództwa Armii Radzieckiej i Wojska Polskiego.

Na wyposażeniu pułku znajdował się sprzęt radiowy:

1 radiostacja dużej mocy /RAT/, 13 radiostacji średniej mocy /RAF/ i 12 radiostacji /RSB/, 36 odbiorników radiowych i urządzenie radiowe "Redut" oraz sprzęt przewodowy w postaci 2 kompletów aparatów telegraficznych "Bodo", 34 aparatów ST-35 i 17 aparatów

²⁷⁷ Etat nr 0114/115, CAW, Zespół etatów, poz.213.

²⁷⁸ Zarys historii 6 pułku łączności wojsk lotniczych WP, Maszynopis s.10.

Morse'a. Ponadto pułk posiadał niezbędny sprzęt telefoniczny i urządzenia pomocnicze umożliwiające pracę radiowego i przewodowego systemu łączności²⁷⁹.

2 zapasowy pułk łączności zorganizowany został na podstawie etatu 0114/184, składał się z trzech batalionów: telegraficzno-telefonicznego, liniowego i radiowego.

Pułk był jednostką szkolną przygotowującą kadrę młodszych specjalistów dla potrzeb wojsk łączności.

9. Bataliony

Drugą pod względem liczebności jednostką były samodzielne bataliony łączności. W okresie drugiej wojny światowej istniały trzy rodzaje batalionów: stacyjne, liniowe i robocze.

Do stacyjnych należy zaliczyć 3 samodzielny bataliony łączności, który został zorganizowany na podstawie etatu 014/61A rozwijał oraz eksploatował do końca wojny węzły łączności na punktach dowodzenia Głównego Kwatermistrzostwa WP. Batalion ten został zorganizowany na wzór samodzielnego pułku łączności o zmniejszonym składzie. W strukturze organizacyjnej znajdowały się trzy podstawowe pododdziały - kompanie: telefoniczno-telegraficzna, kablowo-telegraficzna, radiowa i pluton ruchomych środków łączności /schemat 6/.

Batalion ten przy wykorzystaniu etatowego sprzętu mógł rozbudować i eksploatować 2-3 węzły łączności służące do zabezpieczenia łączności przewodowej radiowej i ruchomej dla potrzeb dowodzenia tyłami WP.

Do tego typu batalionów można zaliczyć 6 samodzielny batalion łączności 1 korpusu pancernego, który został zorganizowany według etatu 010/419.

Batalion składał się z kompanii dowodzenia, radiowej i przewodowej, liczył 270 żołnierzy, posiadał na wyposażeniu między innymi 10 radiostacji, 10 samochodów pancernych, 2 samochody opancerzone i około 60 samochodów. Ponadto w aktach archiwalnych można spotkać wzmianki o 4 i 5 samodzielnym batalionie łączności, które miały obsługiwać sztaby projektowanych korpusów piechoty. W marcu 1945 r. rozpoczęto także organizację 18, 19, 20, 21 i 22 samodzielnym batalionów łączności przeznaczonych do zabezpieczenia dowodzenia powstającemu Ministerstwu Obrony Narodowej, Sztabom Okręgów Wojskowych jak też sztabom 13 i 14 dywizji piechoty.

2, 9, 10, 11, 12 i 14 samodzielne liniowe bataliony łączności przeznaczone były do budowy linii stałych.

Armijne liniowe bataliony łączności /2, 10, 12 i 14/ organizowano na podstawie etatu 014/189A. Każdy z batalionów posiadał w swym składzie kompanie: budowy linii stałych, kablowo-tyczkową i telegraficzno-eksploatacyjną. Wyposażony był w dwa rodzaje środków transportu, transport konny i mechaniczny oraz niezbędny sprzęt do budowy linii stałych

²⁷⁹ Tamże, s. 11 i 12. 279 a, Raznikiewicz Zbigniew, formowanie i organizacja wojsk pancernych i zmechanizowanych. WPH nr 2/69/ 1974 r. s.368.

i kablowo-tyczkowych. Batalion posiadał przewagę w koniach mechanicznych /27 pojazdów mechanicznych na 38 koni/ co dawało mu możliwość szybkiego manewru pododdziałami przy budowie armijnego osiowego kierunku łączności w toku działań bojowych.

Siłami batalionu w ciągu 10 godzin pracy można było wybudować 5-6 km napowietrznej linii stałej z podwieszeniem jednej pary przewodów na 20 słupach teletechnicznych, lub podnieść 24-30 km linii o takiej samej ilości przewodów na istniejących słupach telefonicznych. Ponadto kompania kablowo-tyczkowa była w stanie wybudować do 40 km dwuprzewodowej linii kablowo-tyczkowej, a kompania telegraficzno-eksploatacyjna mogła nadzorować pracę linii stałej długości 40 km, rozwijając 2 punkty kontrolno-badawcze i do 10 punktów kontrolnych²⁸⁰.

9 i 11 samodzielne liniowe bataliony łączności sformowano na podstawie etatu 014/189B. W swej strukturze różniły się od poprzednich tym, że posiadały po dwie kompanie budowy linii stałych i kompanię telegraficzno-eksploatacyjną. Posiadały także transport konno-samochodowy /20 pojazdów mechanicznych i 34 koni/ i przeznaczone były do budowy i odbudowy napowietrznych linii telekomunikacyjnych na wyzwolonych spod okupacji terenach Polski. Linie te wykorzystywane były początkowo przez Naczelne Dowództwo WP a następnie częściowo lub w całości przekazywane Resortowi Poczty i Telegrafów.

Jeden batalion w ciągu 10 godzin mógł wybudować 10-12 km napowietrznej linii stałej o jednej parze przewodów, lub podwiesić 48-60 km linii o tej samej pojemności na już istniejących słupach oraz eksploatować odcinek linii telekomunikacyjnej o długości 40 km przy takich samych możliwościach rozwinięcia urządzeń towarzyszących.

Przytoczone dane określają tylko możliwości orientacyjne. W praktyce normy te ulegały pewnym wahaniom w zależności od stopnia wykształcenia żołnierzy, przygotowania materiału do budowy linii, profilu terenu i charakterystyki gruntu.

12 i 14 samodzielne liniowe bataliony łączności zostały rozwiązane jeszcze w trakcie ich organizacji.

7, 8 i 9 samodzielne bataliony pracy zostały zorganizowane na podstawie etatu Org/12 i przeznaczone do odbudowy sieci telekomunikacyjnej Resortu Poczty i Telegrafów przy Polskim Komitecie Wyzwolenia Narodowego²⁸¹.

²⁸⁰ Punkt kontrolno-badawczy /PKB/ był jednym z elementów systemu łączności przewodowej na szczeblu operacyjnym. Dokonywał on pomiarów parametrów elektrycznych linii, manewru przewodami w celu stworzenia dróg okrężnych w łączności przewodowej oraz zapewniał bezawaryjną pracę eksploatowanego odcinka linii. Punkty kontrolne wydzielane ze składu PKB w celu zapewnienia należytej eksploatacji i ochrony odcinka linii obsługiwanego przez PKB. Michał Gałęta. Łączność w ludowym WP w latach 1943-1945 WPH nr. 2/69/1974 r. s. 513.

²⁸¹ Rozkaz nr 91/org. Z 14.XII.1944 r. CAW, III/1/303 s. 194

10. Kompanie

Najliczniejszą grupę wśród pododdziałów łączności stanowiły kompanie łączności frontowe, armijne, dywizyjne i pułkowe. W sumie podczas drugiej wojny światowej było ich około 70. Większość z nich to kompanie łączności występujące w ramach dziesięciu dywizji i trzydziestu pułków oraz w jednostkach lotniczych i kawalerii /tabela 28/.

Tabela nr 28

Wykaz kompanii łączności związków taktycznych

ZT	Nazwa pododdziału	Stan osobowy w/g etatu	Nr poczty polowej	Początek formowania
1 DP	1 Kompania łączności	152	67695"E"	09.05.1943 r.
2DP	2 Kompania łączności	152	38750	19.08.1943 r.
3 DP	3 Kompania łączności	152	19264"B"	27.12.1943 r.
4 DP	4 Kompania łączności	152	21650"B"	07.04.1944 r.
5 DP	12 Kompania łączności	152	38233"D"	06.07.1944 r.
6 DP	15Kompania łączności	152		05.07.1944 r.
7 DP	14 Kompania łączności	152	83677	20.08.1944 r.
8 DP	13 Kompania łączności	152	83678"W"	20.08.1944 r.
9 DP	16 Kompania łączności	152	83679"W"	03.09.1944 r.
10 DP	19 Kompania łączności	152	83681"M"	06.10.1944 r.
11 DP	17 Kompania łączności	152		06.10.do15.11.1944r.
12 DP	18 Kompania łączności	152		
1 B Kaw.	10 Szwadron łączności	83	31893	10.05.1944 r.
1 MKL	39 Kompania łączności	129		31.10.1944 r.
1 DLB	40 Kompania łączności	79		31.10.1944 r.
2 DLSZ	41 Kompania łączności	79		31.10.1944 r.
3DLM	42 Kompania łączności	79		31.10.1944 r.
4 DLM	44 Kompania łączności	79		07.04.1944 r.
7 RBL	7 Kompania łączności	86	42125	10.12.1944 r.

Struktura tych pododdziałów została szczegółowo przedstawiona w rozdziale I. Ponadto w dyspozycji Naczelnego Dowództwa oraz 1 i 2 armii znajdowały się kompanie: budowy linii stałych, telegraficzno-eksploatacyjne, kablowo-tyczkowe i kompania radiowa.

6, 22 i 24 samodzielne kompanie budowy linii stałych /schemat 8/ zostały zorganizowane na podstawie etatu 014/190A i przeznaczone były do odbudowy napowietrznych linii telekomunikacyjnych.

Kompania w ciągu 10 godzin pracy mogła wybudować 5-6 km napowietrznej linii stałej lub podwiesić jedną parę przewodów na istniejących słupach długości 24-30 km.

9, 30 i 32 samodzielne kompanie telegraficzno-eksploatacyjne zostały sformowane na podstawie etatu 014/192 /schemat 9/ i przeznaczone były do nadzorowania pracy napowietrznej linii stałej długości 80 km, rozwijając na niej 4 punkty kontrolno-badawcze i 20 punktów kontrolnych.

5, 7, 8, 11, 23, 36 i 38 samodzielne kompanie kablowo-tyczkowe, utworzone na etacie 014/191 /schemat 10/ rozbudowywały linie kablowo-tyczkowe do sztabów związków taktycznych i oddziałów Naczelnego Dowództwa oraz 1 i 2 armii.

Każda kompania posiadała 12 kompletów linii tyczkowej za pomocą którego mogła wybudować 60 km jedno-lub 30 km dwuprzewodowej linii tyczkowej.

10 samodzielna kompania radiowa sformowana na podstawie etatu 014/169 /schemat 11/ zabezpieczała łączność radiową Naczelnemu Dowództwu WP.

11. Eskadry lotnictwa łącznikowego

W Wojsku Polskim działały cztery eskadry lotnictwa łącznikowego /3, 4, 5 i 103/. Każda eskadra składała się z dowództwa, sztabu, dwóch skrzydeł, pododdziału zabezpieczenia techniczno-eksploatacyjnego, kwatermistrzostwa i pododdziałów obsługi.

W poczet stanu osobowego wchodziło 21 oficerów, 35 podoficerów i 42 szeregowców. Na wyposażeniu znajdowało się 10 samolotów Po-2 oraz niezbędne środki transportowe i łączności.

Samodzielne eskadry lotnictwa łącznikowego wykorzystywano do przewożenia oficerów sztabów 1 i 2 armii, oficerów Naczelnego Dowództwa, przedstawicieli PKON. Samoloty wykorzystywano w ramach systemu łączności środkami ruchomymi do przewożenia pilnej korespondencji bojowej, jak też ładunków pocztowych na duże odległości. Ponadto samoloty 3 i 103 eskadry wykonywały zadania rozpoznawcze a nawet bojowe takie jak bombardowanie pozycji wojsk hitlerowskich.

12. Jednostki poczty polowej

Poczta polowa w okresie wojny spełniała w codziennym życiu żołnierzy bardzo istotną rolę. Była ona pośrednikiem w wymianie korespondencji między walczącymi na froncie lub działającymi na jego zapleczu żołnierzami, a ich rodzinami, znajomymi w kraju i za granicą. Ponadto poczta polowa zabezpieczała łączność między jednostkami wojskowymi, wojskiem a instancjami państwowymi i społecznymi. Tak więc do zadań poczty polowej należało przyjmowanie, segregowanie, przesyłanie i dostarczanie jawnych przesyłek służbowych, listów prywatnych, prasy, czasopism, materiałów propagandowych i przesyłek wartościowych i pieniężnych.

Wojskowymi organami poczty polowej dokonującymi wymiany przesyłek pocztowych w czasie wojny były: wojskowe pocztowe punkty rozdzielcze, wojskowe bazy pocztowe, wojskowe stacje pocztowe i pocztylioni²⁸².

²⁸² MEW t. II s. 651.

Przy Naczelnym Dowództwie WP działał początkowo jeden, a od marca 1945 r. dwa wojskowe pocztowe punkty rozdzielcze frontu które składały się z oddziałów: pocztowego, dyslokacji jednostek i poczt polowych oraz transportowego. Ponadto pracowały sekcje: łączności specjalnej i administracyjno-gospodarcza.

Wojskowe pocztowe punkty rozdzielcze Frontu kierowane były przez oddział poczty polowej Szefostwa Wojsk Łączności. Organa te, przy współudziale kompetentnych komórek Sztabu Generalnego WP, nadawały jednostkom WP pięciocyfrowe numery poczt polowych, które zastępowały adres jednostki wojskowej i posiadały moc prawną w stosunkach służbowych między jednostkami Wojska Polskiego i Armii Radzieckiej, urządami państwowymi, organizacjami społecznymi i osobami prywatnymi.

Organa te prowadziły wykazy dyslokacji jednostek WP zgodnie z nadanymi numerami poczt polowych, dokonywały wstępnej segregacji przesyłek zwykłych i wartościowych przyjętych z cywilnych urzędów pocztowych i wojskowych baz lub urzędów, a po ich opracowaniu kierowano korespondencję na front lub w głąb kraju.

W wymianie korespondencji między punktem rozdzielczym a stacjami poczt polowych pośredniczyły armijne bazy poczty polowej w swej strukturze organizacyjnej posiadały one wydziały: pocztowy, wymiany, dyslokacji jednostek i poczt polowych, Armijne bazy poczty polowej współpracowały ściśle z wojskowymi stacjami poczt polowych.

W WP istniało około 50 stacji poczt polowych znajdujących się przy sztabach związków operacyjnych i taktycznych, które obsługiwały ponad 1000 instytucji sztabów, jednostek, oddziałów samodzielnych oraz zakładów, magazynów, szpitali, baz oznaczonych pięciocyfrowymi numerami poczty polowej. Pocztowcy - kierownicy, starsi i młodsi odbiorcy, kierowcy samochodowi i pocztylioni - dbali o to, aby regularnie przeprowadzone były odprawy poczty. Na dostawę i odbiór korespondencji prywatnej ustalono godziny i trasy przejazdu samochodów lub wozów²⁸³. Rodzaje i stan etatowy organów pocztowych przedstawia tabela 29.

²⁸³ Teter Lucjan, Nad żołnierskim listem, Filatelista nr 18/501/ s. 413-414.

Tabela nr 29

Rodzaje i stany etatowe organów poczty polowej WP

Nazwa organu poczty polowej	Etat	Stan osobowy				Transport	
		Oficerów	Podoficerów	Szeregowców	Razem	Koni	Samochodów
Wojskowy pocztowy punkt rozdzielczy F	014/92	36	27	62	125	20	20
Wojskowy pocztowy punkt rozdzielczy F	014/93A	37	51	42	130	-	10
Wojskowa baza pocztowa armii	02/332	25	14	40	79	-	16
Wojskowa stacja poczty polowej F	02/323	6	9	8	23	-	3
Wojskowa stacja poczty polowej	014/96A	3	4	5	12	-	2
Wojskowa stacja poczty polowej	014/96B	3	2	4	9	4	-
Wojskowa stacja poczty polowej	014/97A	2	2	1	5	-	1
Wojskowa stacja poczty polowej	014/97B	2	1	2	5	2	-
Wojskowa stacja poczty polowej	014//97W	2	1	1	4	-	1

13. Składnice i warsztaty

W okresie wojny istniały dwa rodzaje składnic /magazynów/ łączności; frontowe i armijne.

32 centralna składnica sprzętu łączności działająca przy naczelnym Dowództwie WP przejmowała wszystkie transporty sprzętu i materiałów eksploatacyjnych kierowane z głębi Związku Radzieckiego do Polski. Za jej pośrednictwem odbywało się zaopatrywanie przede wszystkim jednostek łączności Naczelnego Dowództwa WP w sprzęt i niezbędne materiały eksploatacyjne.

W armiach działały 1 i 33 polowe składki łączności otrzymujące sprzęt i materiały niezbędne do pracy środków łączności bezpośrednio ze składnic frontowych 1 Frontu Białoruskiego i 1 Frontu Ukraińskiego/ One to przechowywały sprzęt łączności przydzielony armiom na uzupełnienie strat powstałych w czasie walki. Ponadto przejmowały sprzęt łączności uzyskany ze zdobyczy wojennych. W celu skrócenia ramienia zaopatrywania wojsk łączności, składnice armijne organizowały czołówki dowożące materiały i sprzęt do walczących jednostek.

Brak materiałów źródłowych nie pozwala na bardziej dokładną analizę wysiłku polowych składów w dziele uzupełnienia strat poniesionych w walce przez pododdziały łączności. Nie można nawet w przybliżeniu określić tonaż przewiezionego sprzętu i-materiałów.

W armiach istniały warsztaty łączności, które składały się z trzech podstawowych komórek organizacyjnych: warsztatów stałych i dwóch warsztatów ruchomych.

Prowadziły one średni remont-sprzętu łączności na miejscu lub też w podległych związkach taktycznych.

14. Charakterystyka stanu osobowego

Z szeregu zmian organizacyjnych jakie następowały w ludowym WP w drugiej połowie 1944 r. na uwagę zasługuje dynamiczny rozwój organizacyjny wojska, a wraz z nim wzrost liczebny stanu osobowego wojsk łączności.

W opracowaniach dotyczących historii jednostek LWP stany osobowe wojsk łączności wliczane są najczęściej w stany bojowe innych rodzajów wojsk. Taki stan powstał w wyniku dużego rozdrobnienia łącznościowców występujących w batalionach piechoty, dywizjonach artylerii i pododdziałach różnych rodzajów wojsk, jak też mało precyzyjnych sprawozdań, z okresu wojny. Dane liczbowe podawane są bez głębszej analizy badanej zbiorowości i ograniczają się najczęściej do stanów osobowych samodzielnych jednostek łączności.

Natomiast w rzeczywistości na wszystkich szczeblach dowodzenia i we wszystkich rodzajach walki, działaniom wojsk towarzyszyły przedsięwzięcia łącznościowców występujących w różnych układach strukturalnych od pojedynczych załóg do pułków łączności włącznie.

Na podstawie dokumentów sprawozdawczych na 1 stycznia 1945 r. stan liczebny żołnierzy łączności pełniących służbę w jednostkach podległych Naczelnemu Dowództwu oraz 1 i 2 armii WP przedstawia tabela 30.

Tabela nr 30²⁸⁴

Związek operacyjny	Oficerów	Podoficerów	Szeregowców	Razem
Naczelne Dowództwo	811	2566	7761	11138
1 armia WP	436	1860	4680	6976
2 armia WP	281	872	3143	4296
Razem:	1528	5298	15584	22410

W tabeli 30 ujęte są faktyczne stany ilościowe łącznościowców odnoszące się do dwóch podstawowych specjalności: przewodowej i radiowej. Gdybyśmy uwzględnili jeszcze żołnierzy innych rodzajów wojsk, pełniących służbę w samodzielnych jednostkach łączności, to ogólny stan oficerów, podoficerów i szeregowców zatrudnionych przy zabezpieczeniu łączności przekroczyłby granicę 23 000 osób. Liczba ta aczkolwiek nie jest precyzyjną, jednak maksymalnie zbliżona jest do rzeczywistego stanu i może być przyjmowana przy wszelkiego rodzaju ocenach wysiłku organizacyjnego i bojowego wojsk łączności WP w końcowym okresie drugiej wojny światowej.

²⁸⁴ Meldunki bojowe jednostek WP na 1.I.1945 r., CAW, III/1/109.

Porównując stan liczebny wojsk łączności z ogólną ilością żołnierzy WP według stanu na dzień 1 stycznia 1945 r. należy odnotować, że łącznościowcy stanowili w tym czasie około 7,19% całości sił zbrojnych WP.

Stosunek procentowy łącznościowców w odniesieniu do poszczególnych grup żołnierzy przedstawiał się następująco: oficerów było 5,36%, podoficerów - 8,49%, szeregowców - 7,74%²⁸⁵. Faktyczny stan ilościowy żołnierzy wojsk łączności w rozbiciu na podstawowe rodzaje jednostek Naczelnego Dowództwa, 1 i 2 armii WP według stanu na 1 stycznia 1945 r. przedstawia załącznik 1.

Z przedstawionych w załączniku 1 danych wynika, że 1 stycznia 1945 r. w wojskach łączności WP było 6,54% oficerów, 20,30% podoficerów i 73,16% szeregowców. Wśród nich najliczniejszą grupę stanowili żołnierze o specjalności przewodowej: 68,65% oficerów, 62,51% podoficerów i 73,72% szeregowców. W korpusie dowódczym służyło 89,7%, technicznym tylko 10,3% oficerów.

Specjalność radiową posiadało 31,35% oficerów, 37,49% podoficerów i 26,28% szeregowców, w tym w korpusie dowódczym służyło 77,8% oficerów, w technicznym - 22,2% oficerów radiowców.

Tak więc w wojskach łączności najwięcej było dowódców: plutonów, kompanii, batalionów, pułków oraz innych stanowisk dowódczych /86%/, natomiast znacznie mniej było inżynierów i techników: radiowców, telefonicznych i telegraficznych /14%/.

Jednostki uzupełniano ludźmi przybywającymi ze Związku Radzieckiego jak i poborowymi, zmobilizowanymi na wyzwolonych terenach Polski. W ostatnich miesiącach 1944 r. przybyło 860 oficerów w tym z Armii Radzieckiej - 461, ze szkół i kursów - 112 i rezerw miejscowych 287 oficerów. Zmobilizowano 5 165 podoficerów i szeregowców²⁸⁶. Wszyscy nowo powołani żołnierze musieli przejść przeszkolenie specjalistyczne i ogólnowojskowe.

Do końca 1944 r. w jednostkach zapasowych WP zostało przeszkolonych 1 677 podoficerów i szeregowców, którzy zostali skierowani na uzupełnienie stanów osobowych w pododdziałach łączności²⁸⁷. Na początku 1945 r. w tych jednostkach, a szczególnie w 2 zapasowym pułku łączności zostało przygotowanych dalszych 453 młodszych specjalistów łączności²⁸⁸, niezbędnych do uzupełnienia brakujących vacatów.

W 1945 r. Naczelne Dowództwo zakładało dalszy rozwój organizacyjny wojska, a w nim niemalże dwukrotne zwiększenie stanu osobowego wojsk łączności. Zgodnie z perspektywnym planem rozbudowy WP do końca 1945 r. stan wojsk łączności miał wzrosnąć o 20 700 łącznościowców²⁸⁹. Szczegółowe dane przedstawia tabela 31.

²⁸⁵ Dane dotyczące całości stanu osobowego WP, jak i poszczególnych grup żołnierzy zaczerpnięto z „Wykazu stanu osobowego oraz Uzbrojenia i wyposażenia technicznego na 1 stycznia 1945 r.” Jurgielewicz Wacław op. cit. s. 411.

²⁸⁶ Meldunek o stanie frontowych i armijnych jednostkach łączności WP na 1.I.1945 r. CAW,III/280/32 k. 18-20.

²⁸⁷ Jurgielewicz Wacław. Aparat uzupełnień LWP. Myśl Wojskowa nr 8 z 1963 r. s. 84.

²⁸⁸ Tamże.

²⁸⁹ Organizacja i działania, t. 1 s. 327-330.

Z danych liczbowych wynika, że zapotrzebowanie na kadrę oficerską było duże. Stanowiska dowódców plutonów łączności planowano obsadzić oficerami - absolwentami szkół oficerskich oraz oficerami zmobilizowanych z rezerw na terenie kraju, wyższe zaś stanowiska mieli objąć oficerowie awansowani, którzy zdobyli dostateczną praktykę w dowodzeniu, jak też oficerowie skierowani z Armii Radzieckiej.

Potrzeby w kadrze podoficerskiej zamierzano całkowicie pokryć z własnych zasobów. Planowano uzyskać większość podoficerów - 3 632 z własnych szkół podoficerskich i pułków zapasowych, a pozostałych 1050 osób miało być uzupełnione drogą awansu, wyróżniających się szeregowców jak też z rezerw osobowych zmobilizowanych na terenie kraju. Natomiast szeregowcy w całości mieli być zmobilizowani z rezerw osobowych.

Tabela nr 31

Potrzeby stanu osobowego wojsk łączności w związku z rozbudową WP w 1945 r.²⁹⁰.

Grupa żołnierzy	Etatowe zapotrzebowanie stanu osobowego			Planuje się uzupełnić				
	do 15. III. 1945 r.	do 1. IX. 1945 r.	do 30. XII. 1945 r.	ze szkół i kursów	drogą awansowania	z mobilizacji rezerwy	z ZSRR	Razem
Generalów	-	1	-	-	-	-	1	1
Oficerów	709	336	665	701	357	527	125	1710
Podoficerów	1512	948	2222	3632	400	650	-	4682
Szeregowców	4831	2820	6656	-	-	14307	-	14307
Razem:	7053	4104	9543	4333	757	15484	126	20700

W wyniku realizacji powyższych zamierzeń w końcu 1945 r. w Wojsku Polskim znajdować się miało ponad 43 000 łącznościowców, obsługujących Naczelne Dowództwo WP, trzy armie ogólnowojskowe, dziewięć korpusów armijnych, 27 dywizji piechoty, brygadę kawalerii, dwie brygady zaporowe, dwa korpusy i trzy samodzielne brygady pancerne, cztery samodzielne pułki artylerii pancerniej, dwie dywizje artylerii, siedem brygad i trzy samodzielne pułki artylerii i moździerzy, dwie dywizje artylerii przeciwlotniczej, korpus i cztery dywizje lotnicze oraz szereg innych samodzielnych jednostek rodzajów wojsk.

W wojskach łączności w pierwszej kolejności do 15 marca 1945 r. zamierzano utworzyć kursy doskonalenia oficerów przy szkole łączności oraz szkołę radiotelegrafistów, w drugiej do 1 czerwca planowano zorganizować pułk, batalion liniowy i cztery kompanie łączności oraz warsztat i polowy skład sprzętu łączności. W następnej kolejności zamierzano zorganizować dziewięć batalionów łączności, korpusów armijnych

²⁹⁰ Organizacja i działania t. 1 s. 327-330.

i samodzielne Jednostki w postaci batalionu liniowego i dwóch samodzielnych kompanii łączności²⁹¹.

Dalsze rozważania na temat stanu osobowego wojsk łączności, ze względu na brak materiałów statystycznych odnoszących się do całości stanu, zostaną zawężone do stanów samodzielnych jednostek łączności będących w dyspozycji władz naczelnych oraz sztabów 1 i 2 armii WP.

Stan etatowy i faktyczny na 1 stycznia 1945 r. tych Jednostek Jest przedstawiony w załączniku 2.

Porównując dane zawarte w załączniku 2, wynika że ogólny bilans stanu osobowego wojsk łączności był bilansem ujemnym. Do pełnej obsady etatowej brakowało 280 oficerów /19,32%/, 87 podoficerów /3,95%/ i 78 szeregowców /1,78%/ czyli 445 łącznościowców, co stanowiło 5,53% całości stanu osobowego wojsk łączności.

W jednostkach szkolnych notowano także braki w stanie zmiennym. Do pełnego uzupełnienia brakowało 192 podchorążych i elewów tj. 8,05% ogólnej ilości miejsc które nie były obsadzone.

Braki w korpusie oficerskim dotyczyły przede wszystkim personelu technicznego: techników telefonicznych, telegraficznych i radiotechników, którzy nieodzowni byli przy eksploatacji urządzeń na węzłach, łączności.

Duże na ogół braki w kadrze oficerskiej nie wywierały już w tym czasie tak ujemnego wpływu na proces organizacji szkolenia i stan gotowości bojowej, jak w początkowym okresie formowania. Obok kadry oficerskiej lepiej przygotowani podoficerowie po zdobyciu niezbędnego doświadczenia mogli pełnić funkcje oficerskie a szeregowcy podoficerskie. Tym bardziej, że w wojskach łączności liczba oficerów w porównaniu z ilością podoficerów i szeregowców była duża. Przeciętnie na jednego oficera wypadło około dwóch podoficerów i sześciu szeregowców. Była to proporcja zgodna z ogólnymi założeniami etatowymi samodzielnych jednostek łączności.

Wśród łącznościowców nie zabrakło i innych specjalistów wojskowych. Najliczniej występowali oni w pododdziałach ruchomych i pocztowych środków łączności. Byli to kierowcy samochodów i motocykli, piloci, nawigatorzy, mechanicy, łącznicy i ekspedytorzy, a bardzo często można było spotkać żołnierzy: piechoty, artylerii, kawalerii i czołgistów.

Działał w wojskach łączności aparat polityczno-wychowawczy składający się z zastępców dowódców jednostek i pododdziałów. Służyli ludzie posiadający specjalność administracji, intendentury, służby zdrowia, weterynarii, chemicy i saperzy, którzy odgrywali w życiu jednostek łączności istotną rolę. Zabezpieczali w to wszystko, co było niezbędne żołnierzom wykonującym podstawowe zadania - organizującym łączność w działaniach bojowych.

Brak szczegółowych danych odnośnie udziału żołnierzy i żołnierzy innych rodzajów wojsk i służb w pododdziałach łączności - związków taktycznych i samodzielnych jednost-

²⁹¹ Organizacja i działania t.1 s. 318-323.

kach WP, ogranicza zakres rozważań tylko do samodzielnych jednostek łączności obsługujących sztab 1 i 2 armii oraz instytucje Naczelnego Dowództwa, bowiem w tych jednostkach stosunkowo największy był udział żołnierzy różnych specjalności wojskowych. Jako przykład nogą posłużyć dane zawarte w tabeli 32 i 33²⁹².

Tabela nr 32

Zestawienie ilościowe oficerów według specjalności wojskowych na 1 stycznia 1945 r.

Jednostki łączności		łączności	polityczno-wychowawcza	administracji	intendenty	Służby zdrowia	chemicy	czołgści	samochodowa	lotnicza	inne	razem
Naczelnego Dowództwa WP	stan	471	56	34	69	31	6	1	6	51	49	774
	%	60,86	7,24	4,4	8,91	4	0,77	0,12	0,77	6,6	6,3	100
1 armii WP	stan	105	16	30	11	8	1	1	2	32	5	211
	%	49,76	7,58	14,22	5,21	3,8	0,47	0,47	0,95	15,17	2,37	100
2 armii WP	stan	90	9	28	12	8	2	-	-	17	19	185
	%	48,64	4,86	15,13	6,48	4,33	1,1	-	-	9,18	10,37	100
Razem	stan	666	81	92	92	47	9	2	8	100	73	1170
	%	56,9	7	7,86	7,86	4,02	0,77	0,17	0,68	8,5	6,24	100

²⁹² Sprawozdania, CAW, III/368/659,660,812; 4/101; 1/109.

Tabela nr 33

Zestawienie ilościowe podoficerów i szeregowców według specjalności wojskowych na 1 stycznia 1945 r.

Jednostki łączności		podoficerów				Szeregowców			
		łączność	Samo-chodowe	inne	razem	łączność	Samo-chodowe	inne	razem
Naczelnego Dowództwa WP	stan	962	234	252	1448	3443	121	838	4402
	%	66,44	16,16	17,40	100	78,21	2,75	19,04	100
1 armii WP	stan	310	22	153	485	717	120	305	1142
	%	63,92	4,52	31,56	100	62,8	10,50	26,7	100
2 armii WP	stan	191	23	102	316	626	48	165	839
	%	60,44	7,28	32,98	100	74,6	5,84	19,65	100
Razem:	stan	1463	279	507	2249	4786	289	1308	6383
	%	65	12,4	22,6	100	75	4,5	20,5	100

Dane zawarte w tabelach 32 i 33 wskazują na różnorodne specjalności wojskowych żołnierzy pełniących służbę w samodzielnych jednostkach łączności. Dominowała w nich grupa łącznościowców, którzy stanowili 65,63% w poszczególnych grupach żołnierzy: oficerów - 56,9%, podoficerów - 65% i szeregowców - 75%/ całości stanu osobowego. Pozostałe 34,37% stanu osobowego to żołnierze innych specjalności wojskowych i rodzajów wojsk.

Pokaźny udział w wojskach łączności posiadały kobiety. W jednostkach łączności Naczelnego Dowództwa stanowiły one 13,33%, 1 armii - 12,20%, 2 armii - 8,95% stanu osobowego żołnierzy.

W jednostkach szkolnych służyło 141 kobiet w tym 13 podoficerów i 128 szeregowców ²⁹³. Dane liczbowe na 1 stycznia 1945 r. ilustruje poniższa tabela.

²⁹³ Meldunki o stanie bojowym jednostek łączności wg. stanu na 1.I.1945 r., CAW III/368/659,660,661,745,809 i 812;4/101 i 280/32.

Tabela nr 34

Jednostki łączności	oficerów	podoficerów	szeregowców	razem
Naczelnego Dowództwa	53	219	611	883
1 armii WP	21	118	82	221
2 armii WP	16	30	74	120
Razem:	90	367	767	1224

Kobiety w trudnych wojennych warunkach brały na siebie ciężkie, sądzić można, że ponad ich młode siły zadania. Wachlarz ich był dość szeroki. Pracowały, jako zastępcy dowódców pododdziałów do spraw politycznych, pełniły odpowiedzialne funkcje w administracji, intendenturze i służbie zdrowia. Nie zabrakło ich także przy obsłudze radiostacji, central telefonicznych a nawet w pododdziałach budowy linii, a w nielicznych przypadkach kierowały pojazdami mechanicznymi. Na każdym odcinku pracy kobiety dawały z siebie maksimum wysiłku rzetelnie wykonywały powierzone im obowiązki. Chęć służenia Polsce i wola walki o wolność wyzwalały gotowość do poświęceń nie cofały się przed niebezpieczeństwem. Na równi z mężczyznami wykonywały powierzone im zadania bojowe, a często swą sumiennością, cierpliwością i dokładnością przewyższały swoich kolegów.

Ofiarny i owocny był udział żołnierzy - kobiet w utrzymywaniu ciągłej łączności na wszystkich szczeblach dowodzenia w surowych warunkach działań bojowych. Był to realny wkład kobiet - łącznościowców w zwycięstwo nad hitlerowskim najeźdźcą i wyzwolenie narodu polskiego.

15. Wykształcenie

Wykształcenie cywilne i wojskowe stanów osobowych w połączeniu z nabytym doświadczeniem w drugiej wojnie światowej były decydującymi czynnikami warunkującymi zapewnienie trwałej i operatywnej łączności przy dowodzeniu wojskami w manewrowych formach działań bojowych. Praktyka wykazała, że im wyższy był poziom wykształcenia, im większe posiadali żołnierze doświadczenie w obsłudze nowoczesnych środków łączności, tym wydajnie; pracowały systemy łączności zabezpieczające obieg informacji na wszystkich szczeblach dowodzenia, w skomplikowanych warunkach sytuacji bojowej.

Nikłe dane statystyczne znajdujące się w aktach Centralnego Archiwum Wojskowego, nie pozwalają na przedstawienie współzależności cech osobowych stanu wojsk łączności i efektów pracy w działaniach bojowych.

Zachowane dokumenty umożliwiają dokonanie częściowej oceny niektórych problemów odnoszących się do części stanu osobowego wojsk łączności.

Jednym z podstawowych czynników decydujących o wartości bojowej żołnierzy łączności było wykształcenie cywilne, które stwarzało podstawy do szybkiego i prawidłowego poznania procesów fizycznych i umiejętnego wykorzystania technicznych środków

łączności w walce. Poziom wykształcenia ogólnego był zadawalający. Na stan 9 802 żołnierzy łączności pełniących służbę 1 stycznia 1945 r. oficerów w jednostkach Naczelnego Dowództwa, 1 i 2 armii WP z wykształceniem wyższym i średnim było 58,72% podoficerów 16,14% i szeregowców 12,63%; z wykształceniem średnim nieukończonym służyło oficerów 34,4%, podoficerów - 50,24% i szeregowców - 38%; z podstawowym było oficerów - 6,84%, podoficerów - 33,57% i szeregowców - 47,55%.

Szczegółowe dane są zawarte w załączniku 3.

Należy jednak uwzględnić, że dane liczbowe dotyczące wykształcenia nie są zbyt precyzyjne. Istnieje wiele nieścisłości w dokumentach sprawozdawczych wynikłych z łączzonego zestawienia równego rodzaju szkolnictwa radzieckiego i polskiego, jak też sporządzania sprawozdań na podstawie ustnych oświadczeń żołnierzy.

W ZSRR istniała dziesięcioletnia szkoła średnia, natomiast w Polsce nauczanie odbywało się w siedmioklasowej szkole powszechnej, czteroletnim gimnazjum i dwuklasowym liceum.

Dane personalne wypełniano w wojsku na blankietach wydany przez radziecki Sztab Generalny, które uwzględniały radziecki system szkolnictwa i umożliwiały tym samym różne interpretowanie posiadanego wykształcenia ogólnego. Mogły więc występować przypadki podawania zawyżonego wykształcenia lub zaliczenia ukończonej szkoły powszechnej do niepełnego średniego.

Inny nieco przekrój wykształcenia ogólnego przedstawiają dane liczbowe z 15 marca 1945 r. tabela 35. Na stan 1433 oficerów pełniących służbę w wojskach łączności wykształcenie wyższe posiadało 12,91%, średnie 56,32% i powszechne 30,77% oficerów. Brak natomiast informacji o kwalifikacjach podoficerów i szeregowców.

W okresie tym wykształcenie wojskowe oficerów łączności było bardzo zróżnicowane. Wyższe wykształcenie wojskowe posiadało zaledwie 4,68% oficerów, więcej bo aż 50,66% kadry legitymowało się ukończoną szkołą oficerską, 24% posiadało ukończone kursy chorążych, 12,96% inne kursy, natomiast 7,68% ogólnego stanu korpusu oficerów łączności nie posiadało żadnego przeszkolenia wojskowego. Byli to przeważnie inżynierowie, technicy, lekarze, oficerowie administracji i intendentury których wykształcenie ogólne w pełni odpowiadało potrzebom wojska.

Tabela nr 35

Dane dotyczące wykształcenia oficerów łączności WP wg. stanu na 15 marca 1945 r.²⁹⁴.

Związek operacyjny	stan	wojskowe					ogólne		
		akademie	Szkoły oficerskie	Kursy chorążych	Inne szkoły	Bez wykształcenia	wyższe	średnie	podstawowe
Naczelne dowództwo	513	45	266	71	68	63	122	304	87
1 armia	424	8	223	94	72	27	34	230	160
2 armia	496	14	237	179	46	20	29	273	194
Razem:	1433	67	726	344	186	110	185	807	441

Z przytoczonych liczb wynika, że ogromną większość kadry wojsk łączności stanowili oficerowie ze średnim wykształceniem, a wśród nich było wielu absolwentów przyśpieszonych szkół i kursów oficerskich. Oficerowie radzieccy byli lepiej wyszkoleni niż oficerowie polscy, posiadali większe doświadczenia także z reguły zajmowali stanowiska służbowe. Dla udokumentowania tego mogą posłużyć dane dotyczące posiadanych stopni wojskowych przez kadrę wojsk łączności.

Tabela nr 36

Zestawienie posiadanych stopni wojskowych przez kadrę wojsk łączności według stanu na 1 marca 1945 r.²⁹⁵

Związek operacyjny	stan	Stopnie wojskowe							
		gen.	płk	ppłk	mjr	kpt.	por.	ppor.	chor.
Naczelne dowództwo	513	2	7	30	55	59	99	164	97
1 armia	424	-	2	7	16	64	87	104	144
2 armia	496	-	3	6	14	86	98	148	141
Razem:	1433	2	12	43	85	209	284	416	382

²⁹⁴ Oficerowie WP w statystyce. CAW, III/412/194 k. 233,239,245 i 252.

²⁹⁵ Oficerowie WP w statystyce. CAW, III/412/194.

Z zestawienia wynika, że większość kadry wojsk łączności posiadała najmłodsze stopnie oficerskie. Stopień chorążego posiadało 26,66%, podporucznika - 29,03%, porucznika - 19,82%, kapitana - 14,58%. Pozostałe 10% to oficerowie starsi stopniem. Jeżeli przyjmujemy twierdzenie, że w wojskach łączności LWP służył znikomy procent oficerów z armii polskiej przedwrześniowej, to jest oczywiste, że kierowniczą kadrą wojsk łączności stanowili oficerowie radzieccy, posiadający ukończone kursy doskonalące lub wyższe studia wojskowe.

Natomiast wśród grupy oficerów młodszych znajdowali się oficerowie radzieccy i polscy. Ich przygotowanie wojskowe było zbliżone, bowiem wynikało z ukończenia podobnego typu szkół i kursów wojskowych, które szkoliły przyszłą kadrę według jednako-
wego programu.

O doświadczeniu bojowym kadry mogą świadczyć także dane odnośnie posiadanych odznaczeń bojowych.

Tabela nr 37

Zestawienie danych o posiadanych odznaczeniach bojowych oficerów na 15 marca 1945 r.²⁹⁶

Związek operacyjny	Stan	Odznaczenia				Bez odznaczeń
		polskie	radzieckie	polskie i radzieckie	inne	
Naczelne dowództwo	513	14	149	2	-	348
1 armia	424	53	66	23	-	282
2 armia	496	10	84	-	-	402
Razem:	1433	77	299	25	-	1032

Nie udało się ustalić wykształcenia wojskowego podoficerów, ale na podstawie różnych materiałów można wnioskować, że było dostateczne do ich roli w szkoleniu i działaniu wojsk łączności. Część wyróżniających się podoficerów zajmowała stanowiska oficerskie.

16. Narodowość

Wojska łączności były specyficznym rodzajem wojsk o sukcesie których decydowała dokładna znajomość tajników ówczesnych technicznych środków łączności jak i zasad ich wykorzystania na polu walki.

Zadaniom tym mogli sprostać jedynie oficerowie przygotowani w Armii Radzieckiej. Początkowo do wojsk łączności kierowano oficerów radzieckich polskiego pochodzenia, a przy braku takich delegowano czasowo oficerów, podoficerów a także szeregowców różnych narodowości wchodzących w skład ZSRR, to Rosjanie, Ukraińcy, Białorusini,

²⁹⁶ Oficerowie WP w statystyce, CAW, III/412/194, k. 235, 241, 247 i 254.

Azarbejdżanie, Turkmeni, Żydzi a także i łącznościowcy innych narodowości. Szczegółowe dane ilościom i procentowe podstawowych grup narodowościowych przedstawia załącznik nr 4.

Z danych wynika, że 1 stycznia 1945 r. większość wśród oficerów wojsk łączności stanowili oficerowie narodowości rosyjskiej /54%/, Polaków było 22,52%, pozostali /23,49%/ to oficerowie innych narodowości. Natomiast w kilka miesięcy później, 15 marca 1945 r. następuje wzrost ilościowy oficerów polskiego pochodzenia do 36,57%, rosyjskiego 44,52%, ukraińskiego 10,45%, białoruskiego 5,58%, żydowskiego 1,18% oraz innych narodowości 1,68%. Dane ilościowe przedstawione są w tabeli 38.

Tabela nr 38

Zestawienie stanu ilościowego oficerów w/g narodowości na 15.03.1945 r.²⁹⁷

Związek operacyjny	Stan	Polacy	Rosjanie	Ukraińcy	Białorusini	Żydzi	Inni
Naczelne Dowództwo	513	128	284	66	27	4	4
1 armia	424	191	126	65	19	10	13
2 armia	496	205	228	19	34	3	7
Razem:	1433	524	638	150	80	17	24

Natomiast nie co inaczej kształtował się stan narodowościowy wśród podoficerów i szeregowców. Również i w tych grupach żołnierzy dość duży procent stanowili specjaliści różnych narodowości Kraju Rad /dane patrz załącznik 4/. Wśród podoficerów Polacy stanowili 49,18%, a szeregowców 77,24% całości stanu osobowego. Taki stan był wynikiem wcielania w skład wojsk łączności WP całych jednostek łączności Armii Radzieckiej, które były w stanie przejąć na siebie ciężar natychmiastowego zabezpieczenia czynnego systemu łączności rozbudowującym się w szybkim tempie siłom zbrojnym WP.

17. Wiek

Wiek ludzi pełniących służbę w wojskach łączności miał także istotny wpływ na sprawność systemów łączności na polu walki. Ze stażem życiowym łącznościowców związany był stan zdrowia, a wraz z nim tężyzna fizyczna i wytrzymałość na trudy frontowego życia, odporność psychiczna, inicjatywa i pomysłowość. Cechy te odgrywały bardzo istotną rolę tak u dowódców, jak i ich podwładnych.

Wiek żołnierzy łączności był bardzo zróżnicowany. 1 stycznia 1945 r. w grupie oficerów przeważali ludzie młodzi. 38,46% nie miało ukończonego 28 roku życia, 42,05% mieściło się w granicy wieku 29-38 lat, a tylko 19,49% posiadało ukończony 39 rok życia /załącznik 5/. Według danych z 15 marca 1945 r. sytuacja stażu życiowego kadry nie uległa istotnej zmianie. Dane liczbowe przedstawia tabela 39.

²⁹⁷ Oficerowie WP w statystyce, CAW III/412/194, k. 254, 240, 246 i 253.

Tabela nr 39Zestawienie stanu ilościowego oficerów według wieku²⁹⁸

Związek operacyjny	stan	wiek					
		do 20 lat	21-25	26-30	31-35	36-40	ponad 40 lat
Naczelne dowództwo	513	27	121	112	90	80	83
1 armia	424	8	123	108	104	56	25
2 armia	496	15	96	165	117	64	39
Razem:	1433	50	340	385	311	200	147

Z przytoczonych danych wynika, że na stan 1433 oficerów - 3,38% nie posiadało ukończonego 20 roku życia, 50,60% mieściło się w granicach 20-30 lat, 35,67% nie ukończyło 40 lat, a 10,25% oficerów ukończyło 40 rok życia.

W tej najmłodszej grupie wiekowej dużo było absolwentów szkół i kursów WP organizowanych na terenie ZSRR jak i terenach wyzwolonych. Oni to posiadali najmniejsze doświadczenie życiowe i bojowe, dlatego też kierowani byli na najniższe stanowiska dowódcze i techniczne.

Podoficerowie w przytłaczającej większości byli ludźmi młodymi. 62,57% podoficerów nie posiadało przekroczonych 28 lat, 27,57% mieściło się w granicach 29-38 lat, a tylko 9,86% miała ponad 39 lat życia. Szczegółowe dane są ujęte w załączniku nr 5.

Podobne proporcje wiekowe zachodziły wśród szeregowców. W wieku do 28 lat było 72,58%, 29-38 lat - 20,98% a powyżej 39 lat było tylko 6,44% szeregowców.

W dwóch grupach żołnierzy zdecydowanie przeważały młode roczniki, które powinny być w pełni sił fizycznych i umysłowych. Jednak stan fizyczny ogółu podoficerów i szeregowców wcielonych do wojsk łączności na terenach wyzwolonych nie był najlepszy. Ludzie ci w większości przypadków nie brali czynnego udziału w wojnie, pochodzili jednak z terenów, przez które w ciągu ostatnich 5 lat przetoczył się trzykrotnie front. Wpłynęło to ujemnie na stan zdrowia młodzieży, którzy dorastali w ciężkich warunkach okupacji.

Nie udało się skompletować pełnych danych statystycznych dotyczących tak istotnego problemu jak postawa polityczna żołnierzy łączności. W największym stopniu wpływały na nią warunki życia podczas ostatniej wojny, przedwojenna przynależność organizacyjna oraz w dość znacznym stopniu pochodzenie społeczne.

²⁹⁸ Oficerowie WP w statystyce, CAW, III/412/194 k. 233, 239, 245 i 252.

Trudność w zbadaniu tego problemu polega na tym, że w ewidencji żołnierzy nie uwzględniono rubryki "pochodzenie społeczne". Częściowo wypełniano rubrykę wyuczonych zawodów, jednak nie może ona obrazować pochodzenia, a często stanowi element mylący, albowiem Polacy znajdujący się w głębi ZSRR zarabiali na swoje utrzymanie w zawodach nie pokrywających się z ich kwalifikacjami oraz pochodzeniem społecznym.

Niezależnie od tych czynników można stwierdzić, że przytłaczająca większość żołnierzy łączności stanowiła element aktywny, lojalny, może niekiedy politycznie obojętny do ogólnych reform politycznych i założeń programowych. Jednak trudne przeżycia w czasie wojny zbliżały do siebie wszystkich, a chęć walki z wrogiem cementowała jedność działania w celu oswobodzenia Polski - niezależnie od narodowości i pochodzenia społecznego.

18. Straty w stanie osobowym

Wojska łączności chociaż nie brały bezpośredniego udziału w walce, ponosiły w toku działań bojowych straty. Ilościowy wykaz poległych, zabitych w różnego rodzaju wypadkach, zmarłych z ran i chorób oraz zaginionych żołnierzy wojsk łączności na podstawie "Księgi poległych na polu chwały 1943-1945" przedstawia załącznik 6.

Porównując straty żołnierzy wojsk łączności ze stratami jakie poniosła w tym czasie piechota, wydają się one niewspółmiernie małe. Jednak straty łącznościowców były znaczne. Nie wykazane są w załączniku straty pododdziałów łączności dywizyjnych, pułkowych, batalionowych, jednostek artylerii i innych a które razem z piechotą, artylerią i wojskami pancernymi działały na pierwszej linii frontu i ponosiły najcięższe straty w stanie osobowym. Także te 154 osoby podane w załączniku są jedynie częścią strat poniesionych przez pododdziały łączności w drugiej wojnie światowej.

19. Techniczne środki łączności

Techniczne środki łączności, znajdujące się na wyposażeniu wojsk w drugiej wojnie światowej można podzielić na środki przewodowe i radiowe. Podział taki wynikał z przyjętych wówczas metod organizacji dowodzenia, przy czym w początkowym okresie wojny dominowały środki przewodowe, a w miarę narastania tempa działań bojowych wojsk, coraz większe zastosowanie wśród dowódców i kierujących walką sztabów zdobywały środki bezprzewodowe.

Całość sprzętu radiowego i przewodowego, którym dysponowały wojska łączności w drugiej wojnie światowej została bezinteresownie dostarczona z zasobów Związku Radzieckiego. Już w czerwcu 1943 r. formujące się w Sielcach nad Oką pododdziały łączności 1 dywizji piechoty zostały wyposażone przez Moskiewski Okręg Wojskowy w 100%²⁹⁹ sprzętu niezbędnego do szkolenia jak też osiągnięcia pełne gotowości bojowej. W chwili

²⁹⁹ Meldunek o stanie bojowym 1DP z czerwca 1943 r. CAW, III/7/10 ks. 123.

wyjazdu na front dywizja otrzymała dalsze uzupełnienie, tak że 4 września 1943 r. pododdziały łączności posiadały 63 radiostacje³⁰⁰ różnych typów tj. o 4 radiostacie radiostacie więcej niż przewidywał etat.

Ilość dostarczanego sprzętu dynamicznie rosła, wraz z rozwojem organizacyjnym i liczebnym wojska. Do 30 września 1943 r. 1 samodzielny batalion łączności 1 Korpusu Polskich Sił Zbrojnych w ZSRR otrzymał dalszych 14 radiostacji³⁰¹ oraz sprzęt telefoniczny, który umożliwiał realizację programu nauczania i zabezpieczał czynną łączność formującym się oddziałom Korpusu.

Z chwilą utworzenia Armii Polskiej w ZSRR przemianowanej na 1 Armię WP, Naczelnego Dowództwa i 2 Armii WP ich jednostki sukcesywnie wyposażano w sprzęt łączności.

Związki taktyczne i samodzielne jednostki łączności Naczelnego Dowództwa i 1 Armii WP zostały uzupełnione podstawowym sprzętem łączności w 100%.³⁰² 2 Armia WP 15 stycznia 1945 r. posiadała znikome braki: 6% radiostacji RB i RBM, 12 RP i 13 R, 3% radiostacji A-7, 2% odbiorników radiowych, 10% łącznic telefonicznych, 40% kabla telegraficznego, tylko najgorzej przedstawiało się ukończenie w sprzęt do budowy polowych linii łączności.

Brakowało 204 dwukółki, duże braki notowano w zestawach narzędziowych niezbędnych przy budowie przewodowych linii łączności³⁰³.

Dalszą dynamikę bezpłatnej pomocy Kraju Rad możemy prześledzić na podstawie ilości radiostacji znajdujących się na wyposażeniu WP w latach 1944-1945 /tabela 40/.

Pomimo pewnych luk w tabeli /brak ilości radiostacji znajdujących się na wyposażeniu wojsk lotniczych w ostatnich miesiącach działań wojennych/ dane wskazują na olbrzymi wysiłek przemysłu zbrojeniowego ZSRR, który dostarczył naszemu wojsku ponad 2100 radiostacji różnych typów oraz duże ilości sprzętu telefonicznego i telegraficznego, jak też wiele ton innego sprzętu i materiałów eksploatacyjnych.

Bardziej szczegółowe dane ilościowe dostępne są z okresu powojennego, Wyszczególnia je Szef Wojsk Łączności gen. bryg. Leon Kołatkowski w ślad za sprawozdaniem departamentu łączności złożonym do Sztabu Generalnego WP według stanu na 1 września 1947 r. w książce "Technika Wojskowa LWP, XXX lat rozwoju.

³⁰⁰ Meldunek dowódcy 1DP przesłany do dowódcy Frontu Zachodniego, CAW, III/7/10 k. 108.

³⁰¹ Meldunek o stanie bojowym 1 s/b z 30 września 1943 r. CAW, III/3/67 k. 4.

³⁰² Meldunek SWŁ o stanie ukończenia frontowych i armijnych jednostek łączności 2 A WP, CAW, III/280/27 k. 35.

³⁰³ Meldunek o zabezpieczeniu i brakach w sprzęcie łączności 2 A WP, CAW, III/280/27 k. 35.

Tabela nr 40³⁰⁴

Zestawienie ilościowe radiostacji znajdujących się na wyposażeniu WP

Data	Ilość radiostacji w oddziałach						
	ND	1A	2A	3A	WLot	Innych	Razem
1.06.1944 r.	-	480	-	-	-	-	480
1.08.1944 r.	-	817	-	-	-	-	817
1.09.1944 r.	216	695	-	-	-	-	911
1.10.1944 r.		625	189	-		-	
1.11.1944 r.	325	626	220	-	55	-	1226
1.01.1945 r.	859	737	295	-	67	-	1958
1.03.1945 r.	893		292	-			
1.05.1945 r.	656	706	624	-		102	2088

1943 - 1973³⁰⁵**Tabela nr 41**

Zestawienie posiadanego sprzętu łączności na dzień 4.09.1947 r.

Lp.	Wyszczególnienie	Ilość kpl. lub szt.
1.	Węzły radiowe przewoźne	4
2.	Radiostacje dużej mocy	2
3.	Radiostacje średniej mocy	224
4.	Radiostacje małej mocy	2471
5.	Odbiorniki radiowe	288
6.	Aparaty telefoniczne	17610
7.	Łącznice telefoniczne	905
8.	Aparaty telegraficzne	553
9.	Kabel polowy	8933 km
10.	Zestawy narzędziowe	3762
11.	Zespoły do ładowania akumulatorów	251

Sprzęt łączności wymieniony w tabeli 41 nie jest równoznaczny z pełną listą urządzeń łączności otrzymanych ze Związku Radzieckiego. Należałoby zwiększyć te dane o

³⁰⁴ Sprawozdania ze stanu bojowego ND 1,2 i 3A, Wlot, CAW, III/1/83, 91 i 110; III/4/100.

³⁰⁵ Wojskowy sprzęt łączności s. 150.

sprzęt, który stał się przedmiotem strat w działaniach bojowych, a ponadto o pewną ilość urządzeń zużytych w procesie normalnej eksploatacji³⁰⁶.

Analizę strat jakie poniosły wojska łączności w toku działań bojowych, utrudnia brak pełnych materiałów źródłowych. Należy przypuszczać, że straty były dość poważne. Dane częściowe wskazują, że w czasie walki 1 armii WP nad środkową Wisłą w drugiej połowie 1944 r., wojska łączności utraciły 40 radiostacji różnych typów, 250 aparatów telefonicznych, 10 łącznic o małej pojemności, 630 km kabla telefonicznego i 400 zwijków - bębnow do polowego kabla³⁰⁷. W działaniach bojowych od Warszawy do Kołobrzegu armia utraciła: 27 radiostacji, 13 łącznic, 236 aparatów telefonicznych, 398 km kabla telefonicznego i aż 908 zwijków - bębnow do jedнопrzewodowego kabla telefonicznego³⁰⁸.

W operacji berlińskiej straty w sprzęcie łączności były znacznie wyższe. Tylko 2 dywizja artylerii wspierająca działania 2 armii WP nad Nysą Łużycką poniosła straty: 19 radiostacji małej mocy, 66 aparatów telefonicznych, 218 km kabla telefonicznego i 332 zwijaki - bębny³⁰⁹.

Głównym źródłem uzupełnienia strat bojowych był przemysł elektrotechniczny Kraju Rad.

Wśród dostaw radzieckich znajdowała się znikoma część radiostacji typu SCR produkcji amerykańskiej stanowiły one niecałe 4% ogólnej ilości sprzętu radiowego.

Radiostacje dużej i średniej mocy typu RAT, RAF, RSB i SCR-399 stosowano do utrzymywania łączności w sztabach: Naczelnego Dowództwa WP, armiach, dywizjach piechoty, wojskach lotniczych oraz korpusie pancernym. Urządzenia nadawczo-odbiorcze radiostacji RAT, SCR i RAF zamontowane były w nadwoziach samochodów, natomiast radiostacja RSB występowała w dwóch wersjach - przewoźnej i samochodowej. Przewoźne radiostacje montowano w skrzyniach, które dostarczano dowolnym środkiem lokomocji do punktu rozwinięcia stacji. Tu następowało rozwinięcie, które pochłaniało więcej czasu aniżeli przygotowanie radiostacji do pracy w wersji samochodowej - zamontowanej w nadwoziu.

Wymienione radiostacje w zależności od częstotliwości, anteny i warunków jonosferycznych pokrywały swym zasięgiem olbrzymie przestrzenie i w praktycznym działaniu zabezpieczały obieg informacji na każdą odległość.

Doskonale funkcjonowały w jednostkach piechoty radiostacje krótkofalowe małej mocy typu RB, RBM i 12RP. Pracując na falach przyziemnych zapewniały łączność na odległość do kilkudziesięciu kilometrów, a przy pracy na falach jonosferycznych utrzymywano niekiedy łączność nawet do kilkuset kilometrów.

³⁰⁶ Kołatkowski Leon. Wojskowy sprzęt łączności w : Technika Wojskowa LWP, XXX lat rozwoju 1943-1973 s. 149.

³⁰⁷ Sprawozdanie szefa łączności 1A WP za okres od 1.VIII do 30.XII.1944r.
CAW III/4/656 k.55,73,84,87,93,130 i 151.

³⁰⁸ Sprawozdania szefa łączności 1A WP; CAW, III/4/659.

³⁰⁹ Sprawozdanie szefa łączności 2 DA WP; CAW, III/152/24 k. 153.

W batalionach, dywizjonach i pułkach artylerii wykorzystywano najczęściej radiostacje krótkofalowe 13-R i ultrakrótkofalowe A-7 lub A-7-A, zabezpieczające łączność do kilkudziesięciu kilometrów.

Przenośne radiostacje typu 13-R i A-7 lub A-7-A miały szereg wspólnych układów pracujących w odbiorniku i nadajniku. Stanowił, one jeden blok nadawczo-odbiorczy zamontowany w drewnianej skrzynce zawierającej także przedział źródeł zasilania.

Pozostałe radiostacje przenośne, krótkofalowe małej mocy typu RB, RBM i 12RP miały oddzielne układy nadajników i odbiorników. Umieszczone w jednej skrzynce aparatury nadawczo-odbiorczej, w drugiej zaś znajdowało się źródło zasilania³¹⁰.

Nadajniki i odbiorniki mogły pracować na różnych częstotliwościach zakresu radiostacji z zastosowaniem jednej wspólnej anteny.

Wozy bojowe wojsk pancernych i zmechanizowanych były w większości wyposażone w pokładowe radiostacje typu 9RS, 10RK lub 10RT. Radiostacje te zabezpieczały dwustronną łączność między wozami bojowymi w ruchu do 15 - na rozwiniętych antenach prętowych do 20 km.

Radiostacje posiadały proste układy nadajnika i odbiornika, zasilane z sieci pokładowej, były proste w obsłudze i pełne w działaniu. Współpracowały z czołgowymi telefonami wewnętrznymi, które umożliwiały pracę operatorów lub dowódców czołgów poprzez radiostacje.

Radiostacje 10RT posiadały wspólne układy elektroniczne pracujące w odbiornikach i nadajnikach, pozostałe radiostacje - wyposażone zostały w oddzielne układy nadawcze i odbiorcze.

Zakres częstotliwości umożliwiał współdziałanie z wojskami lądowymi i lotnictwem wspierającym działania bojowe wojsk.

W wojskach lotniczych wykorzystywano radiostacje pokładowe i naziemne o różnej mocy i zasięgu. Na wyposażeniu znajdowały się radiostacje dużej i średniej mocy typu RAT, RAF, RSB i SCR oraz radiostacje specjalistyczne typu 11-AR, W-100 i 5 AK.

Niektóre parametry podstawowych radiostacji znajdujących się na wyposażeniu wojsk łączności WP podane są w tabeli 42.

Oprócz radiostacji na wyposażeniu wojsk łączności znajdowały się odbiorniki radiowe: US-3S, US-4S, KS-2-SM i US-PG/12. Pracowały one samodzielnie, lub wchodziły w skład radiostacji dużej i średniej mocy jak też przewoźnych węzłów radiowych typu RUK.

Najwyższą ocenę uzyskiwały radiostacje RBM. Wśród eksploatatorów uchodziły one za wygodny sprzęt zabezpieczający dobrą łączność na szczeblu dywizja-pułki. Podobną ocenę otrzymała radiostacja RSB pracująca najczęściej w armijnych sieciach dowodzenia.

Radiostacje te posiadały dobre walory techniczno-bojowe, zapewniały należyłą łączność żądane odległości, brakowało im jedynie stałego mechanicznego środka lokomocji, który zwiększyłby ruchliwość radiostacji w ruchomych formach działań bojowych.

³¹⁰ Kołatkowski Leon, op. cit. s. 152

Podobnie oceniano radiostację SCR-393. Jednak nie była ekonomiczna - zużywała podczas eksploatacji dużą ilość paliwa³¹¹.

Radiostacja RAF, węzeł radiowy RUK jak i odbiornik US-3S nie zdawały egzaminu w praktycznym działaniu, ze względu na niedokładności konstrukcyjne, które przy drobnych uszkodzeniach zmuszały warsztatowców do demontażu radiostacji³¹².

Reasumując charakterystykę sprzętu radiowego można wysunąć twierdzenie, że ilość radiostacji pracujących na niższych szczeblach dowodzenia była bardzo mała. Jako przykład może posłużyć stan środków radiowych w 7 dywizji piechoty w operacji berlińskiej. 14 kompania łączności obsługująca sztab dywizji posiadała na swoim wyposażeniu tylko 9 radiostacji, 33, 33 i 36 pułk piechoty po 8 radiostacji, tylko 38 pułk artylerii lekkiej posiadał więcej bo 28 radiostacji³¹³. Pomimo tak małego nasycenia wojsk środkami radiowymi istniało duże zagęszczenie sygnałów w eterze. Często w toku działań bojowych radiotelegrafici pracowali na połówkach, a czasem i ćwiartkach numerów fal umownych, co przy braku kwarcowej stabilizacji częstotliwości powodowało duże trudności w odszukiwaniu właściwego sygnału korespondenta*. Brak ten był wynikiem wąskich zakresów częstotliwości poszczególnych urządzeń. Sprzęt ten cechowała niewielka ilość fal radiowych /od kilkudziesięciu do nieco powyżej stu numerów fal umownych/, płynny system dostrajania radiostacji. Niedobory te musiały być eliminowane dużymi umiejętnościami radiotelegrafistów.

Pomimo małego nasycenia wojsk środkami radiowymi i ten sprzęt nie był maksymalnie eksploatowany w systemie dowodzenia. Stosunkowo wąskie pasy i niskie tempo działania związków - taktycznych, względna niezawodność łączności drutowej, prostota posługiwania się aparatem telefonicznym, mniejsza możliwość podsłuchu ze stron nieprzyjaciela powodowały, że dowódcy i oficerowie sztabów chętniej korzystali ze środków przewodowych aniżeli radiowych.

Do najbardziej powszechnie stosowanego wówczas sprzętu przewodowego należy zaliczyć: aparaty i łącznice telefoniczne różnych odmian, aparaty telegraficzne, listkowe łącznice telegraficzne oraz jedno i dwuprzewodowe polowe linie łączności jak też napowietrzne linie stałe.

Najbardziej popularnym był brzęczykowy aparat telefoniczny typu UNA-F, ponadto wykorzystywano induktorowe aparaty telefoniczne UNA-1 i EE-8A induktorowo-brzęczykowe UNA-F1 oraz na szczeblach operacyjnych aparaty telefoniczne centralnej baterii.

³¹¹ Techniczna ocena radiostacji, CAW, III/4662 k. 49.

³¹² Tamże.

³¹³ Zestawienie sprzętu łączności ZDP na 30 kwietnia 1945 r. CAW III/90/23 s. 311.

Tabela nr 42

Skrócone dane techniczne niektórych typów radiostacji wojskowych

typ radiostacji	zakres częstotliwości w MHz	zakres fal w m	numery fal umownych	możliwy do osiągnięcia zasięg w dzień na antenie								czas rozwinięcia w min	skład obsługi żołnierzy	zasilanie	masa ogólna w kg
				prętowej		dipolowej		masztowej							
mikrofonem	kluczem	mikrofonem	kluczem	mikrofonem	kluczem	mikrofonem	kluczem								
13-R	1,75-4,25	70-59-171,43	70-170	10	17	18	25	-	-	2-3	1	2NKN-10 2xBAS-80	20		
RB	1,5-6	50-200	60-240	7	12	10	17	30	50	2-3	2	2NKN-22 3xBAS-80	28,5		
RBM	1,75-6	50-171,43	70-240	9	16	16	35	25	50	2-3	2	2NKN-22 3BAS-80	28,5		
12-RP				B R A K D A N Y C H											
A-7-A	27-32,12	9,37-11,11	270-320	8	-	15-20	-	-	-	1	1	2NKN-10 2xBAS-80	21		
9-RS	nadajnik 4-5,625 odbiornik 3,750-6		nadajnik 160-225 odbiornik 150-240	w ruchu 12-15 na postoju 18-20	-	-	-	-	-	-	-	sieć pokładowa 24V	-		
10-RT	3,75-6		150-240	w ruchu 7-15 na postoju 9-20	-	-	-	-	-	-	-	sieć pokładowa 26V	-		
RSB-F /nadajnik/	2,5-12	25-120	100-480					75	100	15-20	5	Slinik Ł-3/2			
SCR-399	2-18							Do 160	Do 400			agregat na przyczepie			
RAF	1,5-9,5	31,6-200	60-380					20-250	40-500	30	5	silnik Ł-6/3			

Orientacyjne ilości aparatów telefonicznych w niektórych związkach taktycznych i pułkach łączności przedstawione są w tabeli 44, a skrócone dane taktyczno-techniczne przedstawia tabela 45.

Tabela nr 44

Zestawienie ilościowe aparatów telefonicznych w niektórych ZT i pułkach łączności³¹⁴

Typ aparatu	Ilość aparatów telefonicznych							
	1DP	5DP	6DP	7DP	2DA	3pł	4pł	6pł
UNA – F	40	328	312	328	480	28	50	71
UNA – I	3	16	16	16	16	133	118	99
UNA – F1	1	2	2	2	2	20	12	13
EE – 8A	12	-	1	-	-	163	1	100
Niemieckie /zdobyczne/	272	-	-	-	-	-	-	-
Razem:	328	346	331	346	498	344	181	283

Tabela nr 45

Skrócone dane techniczne telefon³¹⁵

Typ aparatu	Zasięg w kilometrach				Masa w kg.
	na liniach polowych	na liniach napowietrz- nych			
	2xPTF-7	2xPTG-19	stalowych Ø 3 mm	miedzianych Ø 4 mm	
UNA - F	15-20	30-40	120	500	3
UNA- I	15-20	30-40	120	500	5,6
UNA-F1	20-25	40-50	175	600	7,6
EE-8-A	20-25	40-50	170		

Wymiana informacji z końcowych aparatów telefonicznych odbywała się poprzez urządzenia łączeniowe, które umożliwiały uzyskiwanie dalekosiężnych i wewnętrznych połączeń pomiędzy poszczególnymi abonentami i węzłami łączności. Do tego celu stosowano różnego rodzaju łącznice telefoniczne, od najprostszych i powszechnie stosowanych na najniższych szczeblach dowodzenia takich jak: KOF-33, FIN-6 pracujących na liniach jedno- i dwuprzewodowych z aparatami telefonicznymi o sygnale wywoławczym brzęczykowym. Do łącznic bardziej skomplikowanych o większych pojemnościach, używanych w ZT i wyżej należą łącznice: PK-30, R—60 oraz centralnej baterii. Inne łącznice typu K-10 oraz numeratory na 12 linii jedno - lub dwuprzewodowych, występujące w tabelach należności ZT nie były masowo stosowane w WP. Tylko nieliczne

³¹⁴ Wykazy i zestawienia sprzętu łączności, CAW III, 7/1/58 k.47 280/60 k. 15-43; 90/23 k. 242; 6/50 k.25 i 50-52; 274/9; 152/23 k. 8; 280/32 k.189

³¹⁵ Nastawienie po służbie swiazi Krasnej Armii. Moskwa 1944 r. s. 243.

dywizje posiadały pojedyncze egzemplarze łącznic. Podstawową wadą numeratorów była praca w pozycji pionowej, niewygodna w warunkach polowych. Podstawowe dane techniczne łącznic przedstawia tabela 46.

Tabela nr 46

Skrócone dane techniczne łącznic telefonicznych³¹⁶

Typ łącznicy	Czas rozwinienia w min.	Ilość abonamentów z aparatami MB na liniach				Ilość jednocześnie prowadzonych rozmów
		Dwu-przewodowych	Jedno-przewodowych	CB	CA	
KOF – 33	5	6	6	-	-	3
FIN - 6	5	6	6	-	-	3
Numerator	10	12	12	-	-	4
RK - 20	20-25	20	-	1	1	6
PK - 10	5	5 induktorowych 5 brzęczykowych		-	-	4
PK - 30	10-12	25 induktorowych 3 brzęczykowe		2	-	10

Do podstawowych urządzeń telegraficznych należy zaliczyć aparaty telegraficzne Morse'a, start stopowe dalekopisy typu ST-35, synchroniczne aparaty telegraficzne typu BODO i listwowe łącznice telegraficzne. Skrócone dane przedstawia tabela 47.

Tabela nr 47

Skrócone dane techniczne aparatów telegraficznych i dalekopisów³¹⁷

Typ aparatu	Wydajność słów na godz.	Czas rozwijania i regulacji w min.	Zasięg w km na liniach			Masa w kg
			kablowych	tyczkowych	stałych	
Morsa	400	5-10	75	na praktyczną długość	800	
ST-35	1250	18-20	35	100	250-300	35
BODO	4000	ok.30	-	-	600	325

Łączność telefoniczną i telegraficzną organizowano za pośrednictwem polowych linii łączności, linii tyczkowych i napowietrznych linii stałych. W ZT i oddziałach szeroko wykorzystywano kabel telefoniczny typu PTF-7 oraz kabel telegraficzny PTG- 19. Powyższe kable charakteryzowała duża wytrzymałość mechaniczna, bardzo dobra izolacja i do-

³¹⁶ Tamże.

³¹⁷ Kołakowski Leon op. cit. s. 158.

stateczna przewodność. O dobrych parametrach przewodów świadczą fakty wykorzystywania ich do zabezpieczenia łączności w różnych warunkach terenowych i atmosferycznych. Stosowano go często podczas forsowania przeszkód wodnych, utrzymywano łączność na kablu zanurzonego w wodzie. Jednak do pracy w tych warunkach nadawały się najbardziej pupinizowane /gumowane/ kable niemieckie, które stosowano przy forsowaniu Wisły i Odry.

Skrócone dane techniczne polowych linii łączności przedstawia tabela 48, a normy ich budowy w zależności od pory roku i pory dnia tabela 49³¹⁸.

Tabela nr 48

Skrócone dane techniczne kabli polowych³¹⁹

Typ kabla	Ilość żył		Długość linii		Masa w kg/kg	Wytrzymałość
	miedzianych	stalowych	telefonicznych	telegraficznych		
PTF - 7	2x0,3	5x0,3	25	-	13,2	60
PTG - 19	7x0,25	12x0,25	40	50	28	100
TF/TG niem.	1x0,33	6x0,33	35	45	16	150
PPK – 4 niem.	19x0,32	-	100	100	180	200

Tabela nr 49

Normy budowy polowych linii łączności³²⁰

Nazwa linii	Latem w km		Zimą w km	
	w dzień	w nocy	w dzień	w nocy
Telefoniczne linie kablowe/drużyna/	4-5	3	3-4	2-3
Telegraficzne linie kablowe/drużyna/	4	3	4	2-3
Telefoniczne i telegraficzne linie kablowe budowane przez drużynę z samochodu	10-12	6-8	10	6
Linie kablowo-tyczkowe /półpluton/	3-4	2	2	1,5

Na szczeblach operacyjnych korzystano najchętniej z napowietrznych linii stałych przebiegających wzdłuż dróg i szlaków kolejowych. Jednak linie te, systematycznie niszczone były przez wycofujące się wojska hitlerowskie. Ocalałe w 10-50% napowietrzne linie stałe wymagały natychmiastowej odbudowy, co pociągało za sobą uruchomienie dużej

³¹⁸ Tamże

³¹⁹ Instrukcja o polowych liniach łączności, w-wa 1945 r. s. 242.

³²⁰ Nastawienie op. cit. str. 245.

ilości sił, środków transportu i materiałów , jednak były to przedsięwzięcia bardzo czasochłonne. Chcąc przyspieszyć uruchomienie kanałów na wybranych kierunkach, często budowano na brakujących odcinkach linie półstałe, o zmniejszonym profilu słupów teletechnicznych.

Poza dostawami podstawowego sprzętu WP było sukcesywnie zaopatrywane w części zamienne i materiały eksploatacyjne. Rozmiary tego zaopatrzenia były wystarczające, aby zapewnić normalną eksploatację systemów łączności na polu walki³²¹.

Do zabezpieczenia żywotności systemów łączności wojsko nasze otrzymało cały wachlarz urządzeń i materiałów pomocniczych. Związek Radziecki dostarczył dostateczną ilość zespołów prądotwórczych, stacji ładowania akumulatorów, zestawów narzędziowych, zestawów do budowy linii tyczkowych i stałych, przyrządy pomiarowe i olbrzymie ilości drutu stalowego i miedzianego do budowy linii, źródeł zasilania, środków sygnalizacyjnych oraz całą gamę uzbrojenia i sprzętu różnych rodzajów wojsk.

Udostępniony Wojsku Polskiemu sprzęt - pisze gen. bryg. Leon Kołatkowski - był, jak na ówczesne czasy, nowoczesny, odpowiadał światowemu poziomowi techniki. Oceniając ten sprzęt z perspektywy czasu można go scharakteryzować tylko pozytywnie. Sprzęt radiowy posiadał dostatecznie duże moce emitowanych sygnałów i nowoczesne systemy modulacji, a ponadto cechowała go prostota obsługi i naprawy. Sprzęt telefoniczny i telegraficzny zapewniał dowodzenie na wymaganych głębokościach operacji. Efektywność wykorzystania ówczesnych środków łączności była jednak wciąż jeszcze ograniczona małą manewrowością sprzętu, który konstruowano przeważnie w wersji przechoźnej”.

³²¹ Kołatkowski Leon, op. cit. s. 149

WYKAZ STANU ILOŚCIOWEGO ŻOŁNIERZY WOJSK ŁĄCZNOŚCI WEDŁUG PODSTAWOWYCH SPECJALNOŚCI ŁĄCZNOŚCIOWYCH NA 01.01.1945r.

w jednostkach	oficerów		podoficerów		szeregowców		razem
	o specjalności						
	przewodowej	radiowej	przewodowej	radiowej	przewodowej	radiowej	
1	2	3	4	5	6	7	8
NACZELNEGO DOWÓDZTWA							
Bojowych	98	56	444	506	1979	1215	4298
zabezpieczenia	144	61	384	89	1082	139	1899
lotniczych	58	50	173	218	323	136	958
zapasowych	103	43	220	117	36	9	528
szkolnych	102	43	103	100	756	256	1360
kwaterymistrzowskich	15	27	21	39	46	32	180
innych	8	3	103	49	1218	534	1915
razem	528	283	1448	1118	5440	2321	11138
% wg. specjalności	4,74	2,54	13,00	10,04	48,84	20,84	100
% wg. grup	7,28		23,04		69,68		100
1 ARMII							
1 dywizji piechoty	28	9	91	61	317	85	591
2 dywizji piechoty	30	9	143	84	316	55	637
3 dywizji piechoty	30	15	120	61	319	83	628
4 dywizji piechoty	35	9	114	41	394	108	701
6 dywizji piechoty	33	6	92	27	416	85	659
1 brygady kawalerii	6	4	43	13	49	54	169
1 brygady pancernej	6	1	11	19	12	5	54
2 brygady zaporowej	4	4	11	20	26	65	130
artylerii	44	16	245	173	967	324	1789
Zabezpieczenia i innych	94	53	355	136	782	171	1618
razem	310	126	1225	635	3645	1035	6970
% wg. specjalności	4,44	1,81	17,56	9,10	52,25	14,84	100
% wg. grup	6,25		26,66		67,09		100
2 ARMIA							
5 dywizji piechoty	15	11	59	52	193	214	544
7 dywizji piechoty	40	5	67	27	403	90	632
8 dywizji piechoty	36	8	134	47	384	70	679
9 dywizji piechoty	27	21	82	7	334	82	553
Zabezpieczenia i innych	93	25	297	100	1090	283	1888
razem	211	70	639	233	2404	739	4296
% wg. specjalności	4,91	1,63	14,88	5,42	55,96	17,20	100
% wg. grup	6,54		20,30		73,16		100

Załącznik 2

Zestawienie stanu osobowego samodzielnych jednostek łączności na 1 stycznia 1945 r.

Jednostki łączności	Liczebność stanu osobowego								
	Oficerów			Podoficerów			Szeregowców		
	Etat	Stan	%	Etat	Stan	%	Etat	Stan	Ogółem
Naczelne Dowództwo WP	789	626	79,34	984	939	95,42	1762	1790	3535
Dowództwo Lotnictwa WP	155	114	73,55	452	304	67,25	324	396	814
Baza Mat. Tech. Zabezp.	46	34	73,91	29	72	248,2	293	155	368
1 armia WP	244	211	86,47	397	485	122,1	1099	1142	1740
2 armia WP	216	185	85,64	341	316	92,66	922	839	1479
Razem stan stały:	1450	1170	80,68	2203	2116	96,05	4400	4322	8053
Stan zmienny:	-	-	-	-	133	-	2386	2061	2386
Ogółem:	1450	1170	80,69	2203	2249	102,1	6786	6383	9802
									93,89

Załącznik 3

Dane dotyczące wykształcenia ogólnego żołnierzy w samodzielnych jednostkach łączności na 1 stycznia 1945 r.

W jednostkach łączności	Wykształcenie				Razem
	Wyższe i średnie	Średnie nieukończone	Podstawowe	Analfabeci	
Oficerów					
Naczelnego Dowództwa WP	468	249	57	-	774
1 armii WP	127	76	8	-	211
2 armii WP	92	78	15	-	185
Razem	387	403	80	-	1170
%	58,72	34,44	6,84	-	100
Podoficerowie					
Naczelnego Dowództwa WP	234	756	457	1	1448
1 armii WP	92	228	165	-	485
2 armii WP	37	146	133	-	316
Razem	363	1130	755	1	2249
%	16,14	50,24	33,57	0,05	100
Szeregowców					
Naczelnego Dowództwa WP	732	1768	1839	63	4402
1 armii WP	43	390	683	26	1142
2 armii WP	31	267	513	28	839
Razem	806	2425	3035	117	6383
%	12,63	38,00	47,55	1,82	100

Dane dotyczące narodowości żołnierzy w samodzielnych jednostkach łączności na 1 stycznia 1945 r.

w jednostkach łączności	NARODOWOŚĆ						razem
	Polacy	Rosja- nie	Ukraińcy	Białoru- sini	Żydzi	Inne	
OFICERÓW							
Naczelnego Do- wództwa WP	149	445	120	19	21	21	774
1 armii WP	70	87	34	9	6	5	211
2 armii WP	44	100	22	5	5	9	185
razem :	263	632	176	33	32	34	1170
%	22,51	54	15,04	2,82	2,73	2,9	100
PODOFICERÓW							
Naczelnego Do- wództwa WP	646	664	69	20	29	20	1448
1 armii WP	312	126	11	6	13	17	485
2 armii WP	148	123	18	3	4	20	316
razem :	1106	913	98	29	46	57	2249
%	49,18	40,59	4,36	1,30	2,04	2,53	100
SZEREGOWCÓW							
Naczelnego Do- wództwa WP	3392	734	89	33	113	41	4402
1 armii WP	976	88	13	12	42	11	1142
2 armii WP	562	167	44	13	46	7	839
razem :	4930	989	146	58	201	59	6383
%	77,24	15,49	2,29	0,91	3,15	0,92	100

Załącznik 5

Dane dotyczące wieku żołnierzy w samodzielnych jednostkach łączności
na 1 stycznia 1945 r.

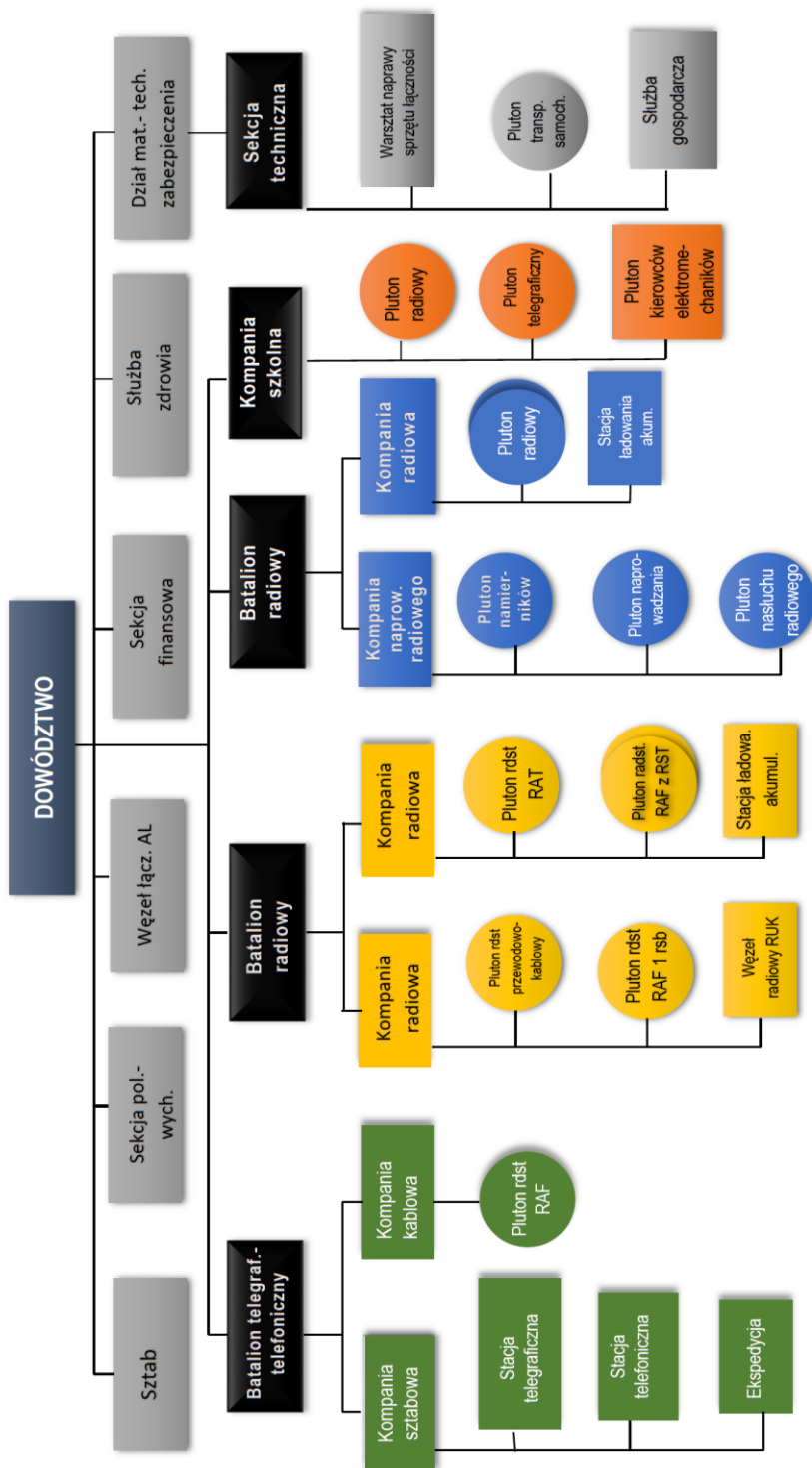
W jednostkach łączności	Urodzeni w latach											Ra- zem
	1924 - 1926	1922 - 1926	1919 - 1921	1917 - 1918	1914 - 1916	1912 - 1913	1909 - 1911	1907 - 1908	1904 - 1906	1902 - 1903	1899 i wcze- śniej	
Oficerów												
Naczelnego Dowództwa WP	43	82	91	82	106	65	74	72	46	37	76	74
1 armii WP	2	23	32	25	34	23	14	18	16	10	14	211
2 armii WP	6	18	30	16	26	15	30	15	6	5	18	185
Razem	51	123	153	123	166	103	118	105	68	52	108	1170
%	4,36	10,5 1	13,0 8	10,5 1	14,1 9	8,88	10,0 8	8,98	5,81	4,45	9,28	100
Podoficerów												
Naczelnego Dowództwa WP	355	223	207	144	134	110	98	51	53	17	56	1448
1 armii WP	127	62	56	31	45	27	43	21	36	10	27	485
2 armii WP	94	52	33	23	29	19	35	8	9	4	10	316
Razem	576	337	296	198	208	156	176	80	98	31	93	2249
%	25,6	15,0 0	13,1 6	8,80	9,25	6,94	7,83	3,55	4,35	1,38	4,13	100
Szeregowców												
Naczelnego Dowództwa WP	1447	1038	618	202	248	212	258	162	80	49	88	442
1 armii WP	390	164	148	63	82	44	75	42	66	22	46	1142
2 armii WP	264	156	109	34	53	48	78	37	24	16	20	839

Załącznik nr 6

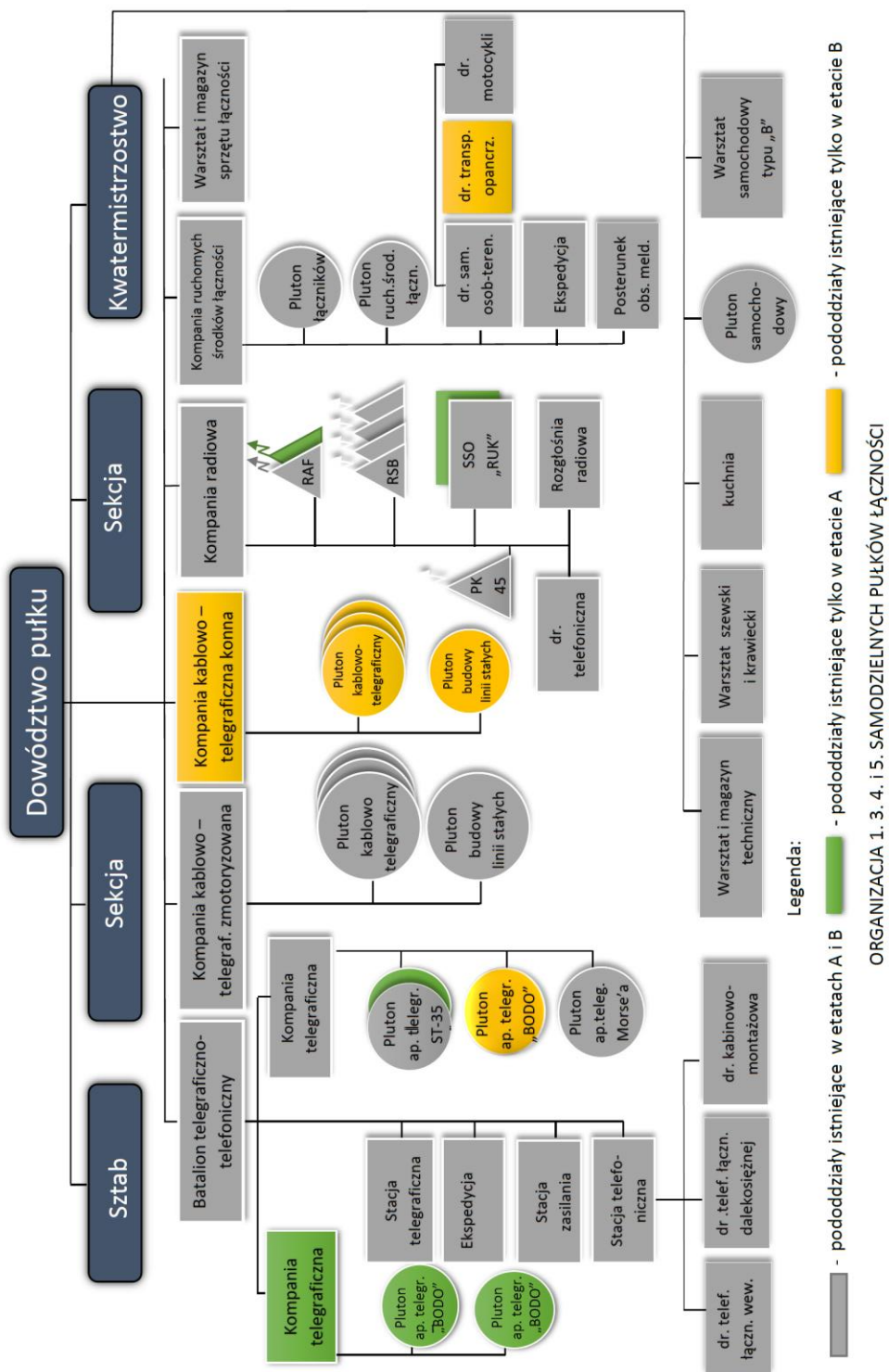
Wykaz statystyczny poległych i zaginionych bez wieści żołnierzy jednostek łączności WP

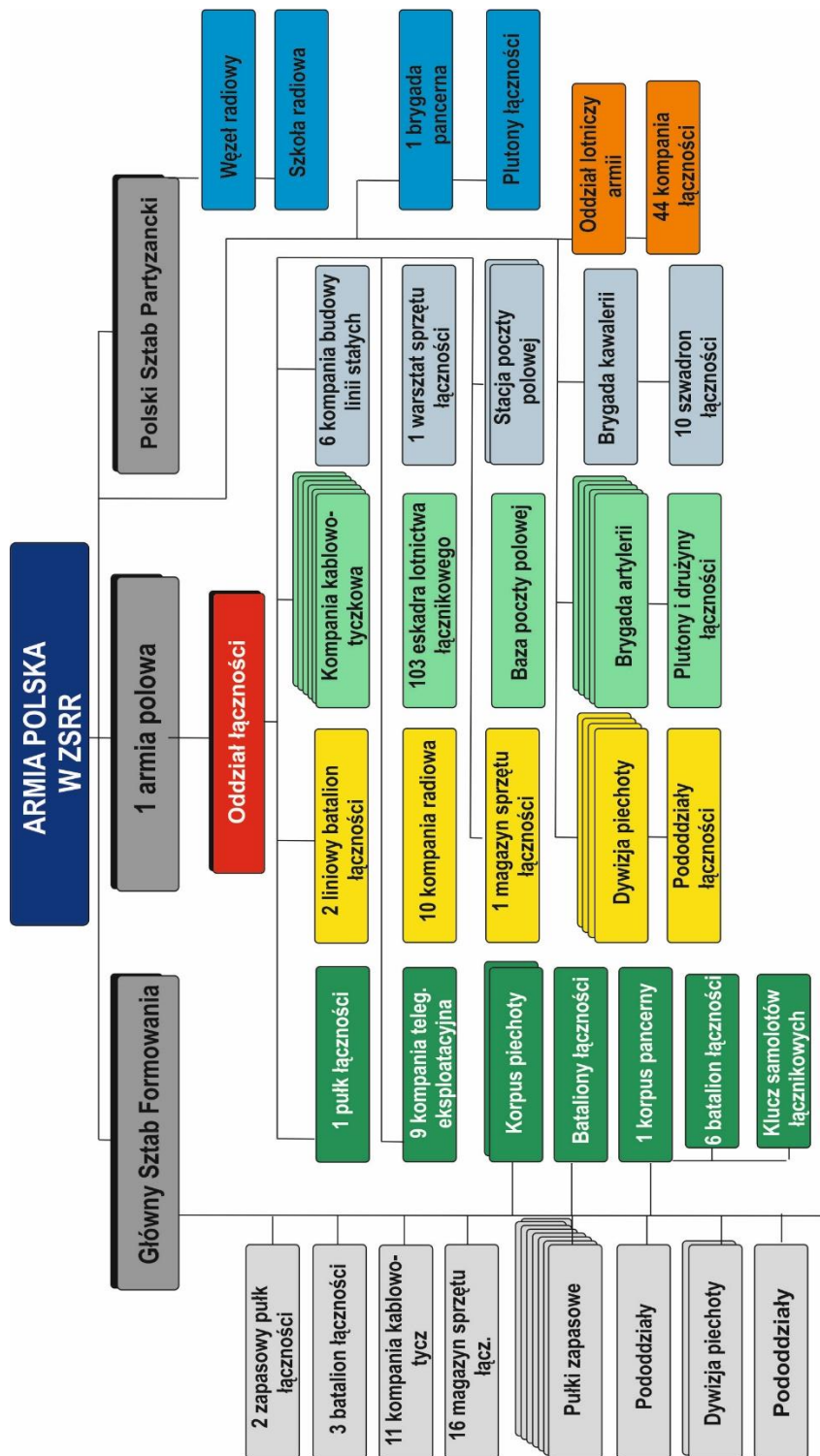
		samo- dzielne jednostki łączności	jednostki łączności DP i K	jednostki łączności artylerii	jednostki łączności w panc. I zmot.	Zapasy /2zpl/	razem
polegli	szeregowcy	16	18		-		34
	podoficerowie	3	12				15
	oficerowie	3	2		1		6
	razem:	22	32		1		55
zmarli z ran	szeregowcy	3	5		-		8
	podoficerowie	3	3		-		6
	oficerowie	2	2		-		4
	razem :	8	10				18
Zmarli z chorób	szeregowcy	3	3		-	6	12
	podoficerowie	-	-		-	-	-
	oficerowie	2	-		-	-	2
	razem:	5	3		-	6	14
zabici w wypad- kach	szeregowcy	4	1		-	-	5
	podoficerowie	2	1		-	-	3
	oficerowie	2	-		-	-	2
	razem:	8	2		-	-	10
zaginęli bez wieści	szeregowcy	14\1	17		1	-	32\1
	podoficerowie	6	9		-	-	15
	oficerowie	3	6		-	-	9
	razem :	23\1	32		1	-	56\1
	razem bez zaginionych	43	47		1	6	97
łącznie		47	79		2	6	154

Księga poległych na polu chwały 1943-1945 r. , W-wa 1974 r. ,s.56 i 59. W mianowniku zaginieli żyjący.

5. ORGANIZACJA 6 SAMODZIELNEGO PUŁKU ŁĄCZNOŚCI LOTNICZEJ

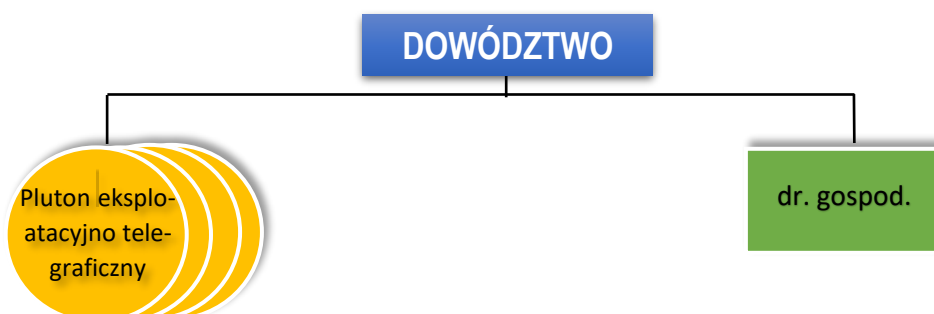

3. JEDNOSTKI I PODODZIAŁY ŁĄCZNOŚCI ARMII POLSKIEJ W ZSRR

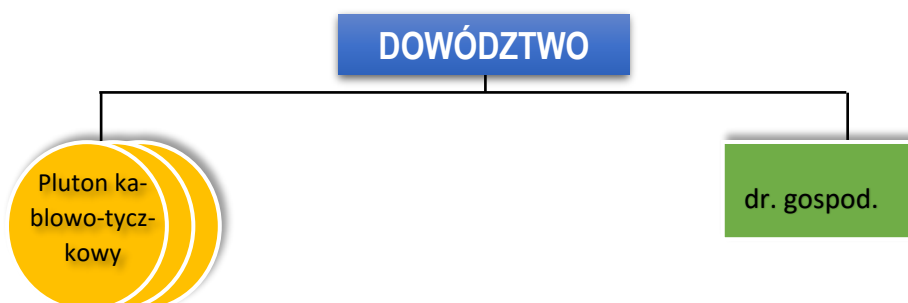

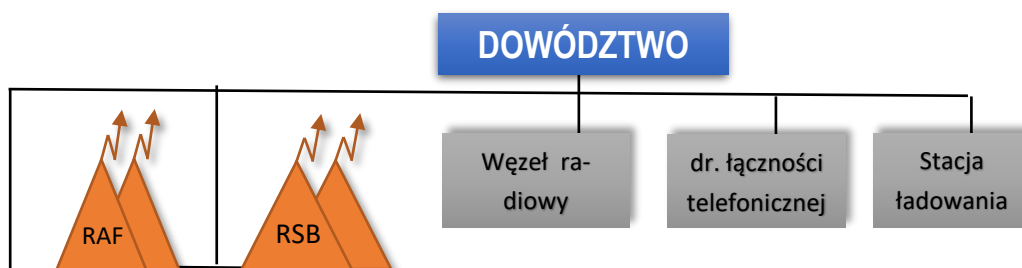
8. Organizacja 6, 22 i 24 Samodzielnych Kompanii Budowy Linii Stałych.

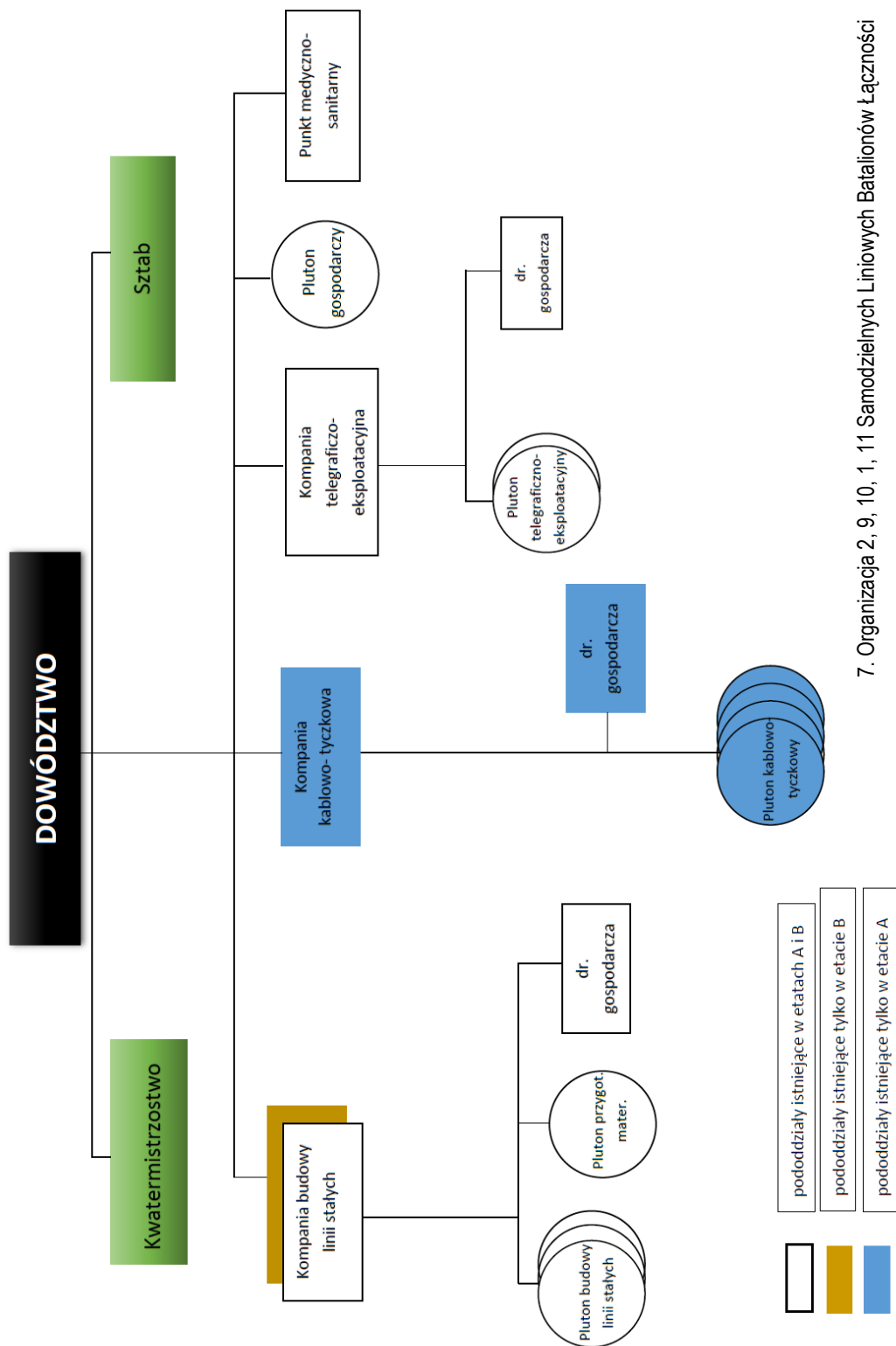
9. Organizacja 9, 30 i 32 Samodzielnych Kompanii Telegraficzno - Eksploatacyjnych.

10. Organizacja 5, 7, 8 11, 23, 36 i 38 Samodzielnych Kompanii Kablowo - Tyczkowych.

11. Organizacja 10 Samodzielnej Kompanii Radiowej.

7. Organizacja 2, 9, 10, 1, 11 Samodzielnych Linowych Batalionów Łączności